

OSUUSLIIKE
KESKIMAA r.l.

30-vuotias.

OSUUSLIIKE KESKIMAA R.L.

1915-1945

KIRJOITTANUT
A. V. LAITAKARI

ALKUSANAT.

Viime elokuun 27 päivänä tuli kuluneeksi 30 vuotta siitä, kun nykyisen, laajaksi maakunnalliseksi liikkeeksi paisuneen Osuusliike Keskimaan vaatimaton edeltäjä, Jyväskylän Osuuskauppa, avasi ovensa.

Tämä liike on maamme lukuisten muiden osuuskauppojen lailla saanut alkunsa ensimmäisen maailmansodan raskaina vuosina, jolloin virallinen kansanhuolto ja samoin tavaroiden tarvitsijoita palvelevan kaupan harjoittajien kokemus ja taito osoittautuivat riittämättömiksi silloisten taloudellisten vaikeuksien keskellä ja pakottivat kuluttajat etsimään ahdingossaan apua ja tukea maassamme jalansijan saaneesta ja toistakymmentä vuotta toimineesta uudesta, tarvitsijoiden yhteistoimintaan perustuvasta kauppamuodosta, so. osuuskaupasta.

Keskimaan kolmekymmenvuotis-taival päättyi suuresti samanluontoisissa olosuhteissa, mitkä aikanaan aiheuttivat liikkeen syntymisen. Sodan seurauksena muodostunut taloudellinen pula, äärimmäinen tarvikkeiden puute ja niiden jakautumisessa vallitsevat epäkohdat ovat sotavuosina yllättävän runsaasti keränneet liikkeeseen lisää jäsenistöä valvomaan yhteistyössä toistensa kanssa taloudellisia etujaan. Että näin on tapahtunut, osoittaa parhaiten, että liikkeen toiminta on saavuttanut piirissään sen luottamuksen ja maineen, jota sen perustajat toivoivat ja jonka saavuttamiseksi he ovat uurastaneet ja uhrautuvaa työtä tehneet.

Nämä kolmekymmentä vuotta ovat mitä vaiherikkainta aikaa maamme ja kansamme elämässä. Mahtuuhan niihin kaksi — oikeastaan kolme — raskasta sotaakin, itsenäisyyden saavuttaminen, ankara taloudellisen pulan kausi ja parinousukauttakin. Vaiherikkaita ovat nämä vuodet olleet Keskimaankin toiminnassa. Näiden vaiheiden ikuistamiseksi erityisesti jäsenistönsä nuorempaa joukkoa ja tulevia polvia varten päätti liikkeen johto toimittaa ensi joulukuussa vietettävään kolmikymmenvuotisjuhlaan kertomuksen. Siinä katsottiin tarpeelliseksi myöskin lyhyesti osoittaa, miten tälläkäläisen osuuskaupan synty on saanut viritteensä maassamme silloin alulle päässeestä osuustoimintaharrastuksesta ja osuuskauppaliikkeestä ja miten nämä puolestaan ovat ulkomailta saatujen herätteiden vaikutuksesta alkuun lähteneet. Näin oli tarkoitus osoittaa, miten omassa rajoitetussa piirissään toimivan Keskimaankin synty ja toiminta niveltyy siihen yleismaailmalliseen taloudellisen kulttuurin ilmiöön, mitä osuuskauppa- ja koko osuustoiminta merkitsevät.

Tietoisuus tästä, samoin kuin oman liikkeen vaiheista, sen saavuttamasta luottamuksesta ja sen kasvusta olkoon omiaan kannustamaan sen jäsenistöä polvesta polveen samaan yhteistyöhön, joka nykyisen Keskimaan on rakentanut.

Allekirjoittanut, jolle Keskimaan johto antoi tehtäväksi 30-vuotiskertomuksen laadinnan, pyytää lausua vilpittömät kiitokset liikkeen johdolle työn kestäessä saamastaan hyvän tahtoisesta avusta.

Jyväskylässä marraskuun 5 p:nä 1945.

A. V. Laitakari.

I

YLEISIÄ OSUUSKAUPPALIIKKEEN ALKUVAIHEITA.

OSUUSTOIMINNAN EDELLYTYKSET JA OLEMUS.

Osuustoiminta on erityisesti yhteiskunnan vähäväkisten jäsenten yksi itsepuolustuskeino elämisen taistelussa, se on niiden apuneuvo taloudellisten vaikeuksien voittamiseksi ja torjumiseksi, siis taloudellisen tilansa tukemiseksi ja vahvistamiseksi.

Tällaisen toiminnan edellytyksenä on, että näitä keskinäiseen apuun, so. yhteistoimintaan turvautumalla itseään autamaan pyrkiviä henkilöitä pitää olla toistensa kanssa kosketuksissa ja lähekkäin elämässä joukoittain. Tällainen yhteistoiminta velvoittaa suomaan kanssaihmisilleen saman edun, jota ihminen itselleen tavoittelee. Siksi osuustoiminta ei ole mahdollinen raakalaisasteella, jolloin ihminen lyhytnäköisen itsekkäänä näkee lähimmäisessään vain kilpailijan ja vihamiehen, joka on tieltä raivattava. Yhteistyö, erityisesti osuustoiminnaksi järjestynyt, on sen vuoksi mahdollista vain määrätyle sivistystasolle ehdittyä. Ja koska osuustoiminta on kansan suurten joukkojen liike, sen onnistuminen edellyttää huomattavan korkeata kansansivistyksen tasoa.

Osuustoiminnan tarkoituksena on joko puhtaan tai valtion tukeman itseavun tietä helpottaa osuustoiminnalliseen yhtymään, osuuskuntaan liittyneiden jäsenten toimentuloa taikka edistää heidän elinkeinoansa tai ammattiansa jättämällä taloudellisia tehtäviä yhdessä suoritettavaksi. Osuuskunnan tarkoitus on siis taloudellisten tehtävien yhteisellä suorittamisella hankkia taloudellisia etuja jäsenilleen.

Peruseriaatteidensa mukaan osuuskunta on henkilöiden (ei siis pääomien) yhtymä. Sen jäsenet ovat oikeuksiin ja velvollisuuksiin nähden tasa-arvoisia toistensa kanssa siitä riippumatta, onko jäsen lunastanut yhden vai useampia osuuksia. Jäsenten lukumäärä ei ole rajoitettu, vaan osuuskuntaan otetaan jatkuvasti uusia jäseniä. Voittoa jaetaan jäsenille sen mukaan, kuinka kukin heistä on osuuskuntaa hyväkseen käyttänyt.

OSUUSKAUPPALIIKKEEN SYNTY.

Osuuskauppatoiminnankin alkusyynä ja kannustimena on ollut yhteiskunnan jäsenistön vähäväkisimmän osan, erityisesti työväestön, pyrkimys saada oman avun, osaveljiinsä liittymisen tietä korjausta taloudelliseen ja samalla myöskin yhteiskunnalliseen tilaansa.

Englannissa olivat 1700-luvun jälkipuoliskolla tapahtuneet voima- ja työkoneiden keksinnöt (J. Watt'in höyrykone, Hargreavesin ym. kehruukone, Arkwright'in ja Cartwright'in karstakoneet ja viimeksimainitun ym. kutomakone) aiheuttaneet 1800-luvun alussa taloudellisen mullistuksen. Käsityöläisyys muuttui tehdasteollisuudeksi, joka kokosi suuria työntekijämääriä yhteen. Voimaan saatettu vapaakauppa ja samaan aikaan perinpohjin uudistuneet liikeneuvot, so. höyrylaiva ja rautatiet, lennätin, järjestetty postitoimi ja sittemmin myös puhelin, laajensivat markkina-aluetta ja kiihdyttivät yritteliäisyyttä. Näin avautui työtilaisuuksia ennen arvaamattomassa määrässä ja ne vetivät väestöä maataloudesta teollisuuden ja kaupan palvelukseen ja siten liikekeskuksiin. Samaa aikaan tieteen kehittyminen taloudellinen tutkimus todisteli talouselämän menestymisen parhaimmaksi takeeksi täydellisen vapauden, rajattoman kilpailun kaikessa taloudellisessa toiminnassa. Täysin vapaan kilpailun valli-

tessa oli muka kaikkien kansankerrosten hyvinvointi ja varallisuus parhaiten kohoava.

Todellisuudessa tämä rajaton kilpailuvapaus tarjosi paremmassa taloudellisessa asemassa oleville, erityisesti teollisuus- ja kauppa-alan yrittäjille tilaisuuden riistää taloudellisesti heikompia yhteiskunnan jäseniä, so. työväkeä jopa miehin määrin, pitää palkat ja siten koko elintason alhaisina, minkä lisäksi käsityöläisten piirissä työttömyys ja nälkä alkoivat tehdasteollisuuden noustua rinnalle kilpailijaksi tehdä kohta-
lokasta jälkeä.

Tämä kaikki pakotti työväen yrittämään olotilansa parantamista toinen toiseensa liittyneenä, siis yhteistoin. Työehtojen, palkkojen ja koko taloudellisen ja yhteiskunnallisen asemansa korjaamiseksi työväestö ryhtyi perustamaan ammattiyhdistyksiä. Etujaan valvoakseen työläiset liittyivät yhteen myöskin jokapäiväisten tarvikkeitensa hankintaa varten. Siten sai osuuskauppatoiminta alkunsa.

Jo 1700-luvun jälkipuoliskolla, jolloin tehdasteollisuus uusien keksintöjen vaikutuksesta Englannissa nopeasti kehittyi, syntyi siellä työväen yhteisostoyhdistyksiä leivän ja muidenkin elintarvikkeiden hankkimiseksi. Näiden toiminta oli kuitenkin tilapäisluontoista eikä mitään yhteyttä tällaisten paikallisten yhdistysten kesken virinnyt. 1820-luvulla englantilainen utopisti-sosialistina ja yhteiskuntapolitikkona historiassa tunnettu Lanarkin puuvillatehtaitten omistaja *Robert Owen* ryhtyi opastamaan työväkeänsä perustamaan osuuskuntia kunnollisten elintarvikkeitten hankkimiseksi ja taloudellisen asemansa parantamiseksi. Tätä tarkoittavissa kirjoituksissaan hän lausui osuuskauppatoiminnan synty-
sanat.

Owenin tulevaisuuden haaveena oli tämmöisen toiminnan tuottamasta liikevoitosta muodostettavan rahaston avulla luoda ihanneyhdyskunta, jonka jäsenet perheen tapaan

yhteen liittyneenä harjoittaisivat maanviljelystä, teollisuutta ja kauppaa. Owenin ja muiden ihanteen sosialistijohtajien vaikutuksesta syntyi Englannissa kymmenkunnan vuoden kuluessa nelisensataa osuuskauppaa, joissa oli parisataatuhatta jäsentä. Muutamat tämän osuustoiminta-aatteen ajajista asettivat osuuskauppojen toiminnan lopulliseksi päämääräksi tuotannollisten laitosten perustamisen, niin että osuuskaupat lopuksi tulisivat myymään vain osuustoiminnallisesti tuotettuja tavaroita.

Tämä aloite ei kuitenkaan vielä johtanut kestävään eikä jatkuvasti kasvavaan toimintaan osuuskauppa-alalla, sillä kauppojen asema oli laillistamaton ja toimihenkilöiden väärinkäytöksille oli siten suuret mahdollisuudet. Niiden esiintyminen tyrehdytti lupaavana alkaneen harrastuksen.

Mutta erheistä ja epäonnistumisista otettiin oppia ja v. 1844 syntyi elinvoimainen ja kestävä sekä sittemmin kautta sivistyneen maailman yleistynyt osuuskauppaliike. Se oli kuuluisaksi tullut puutteen ahdistamien Rochdalen kankurien yritys.

Sen tarkoitus ja toimintaperiaatteet ovat osoittautuneet niin asianmukaisiksi, että ne yhä vielä — 100 vuoden päästä — ovat osuuskauppatoiminnassa vallitsevia ja päteviä. Nämä periaatteet ovat:

1. tavaroita myydään tavallisilla päivän hinnoilla;
2. ostokset on maksettava käteisellä, siis velkakauppaa ei sallita;
3. myydään vain kunnollisia, väärentämättömiä, täysikelpoisia tavaroita;
4. jokaisella osuuskaupan jäsenellä on osuuskunnan kokouksessa ainoastaan yksi ääni, olipa hän lunastanut yhden tai useampia osuuksia;
5. liikkeen mahdollisesti tuottama ylijäämä käytetään siten, että osa palautetaan jäsenille heidän ostostensa mää-

rän mukaan, osa siirretään vararahastoon ja osa käytetään yleishyödyllisiin tarkoituksiin, etupäässä jäsenten sivistyspyrkimysten hyväksi.

Näiden periaatteiden mukainen osuuskauppatoiminta yleistyi nopeasti Englannissa. Pian havaittiin välttämättömäksi tukkukaupan järjestäminen osuuskauppojen yhteiseksi apuneuvoksi. Ensin lähekkäin sijaitsevat osuuskaupat ryhtyivät hankkimaan tavaroita yhteisostoilla, mutta v. 1864 perustettiin osuuskauppojen yleinen tukkukauppa teollisuuskaupunkiin Manchesteriin. Tämän kaupallisen keskusliikkeen jäsenenä oli v. 1920 lopussa 1223 osuuskauppaa ja vuosimyynti 105,4 milj. puntaa.

V. 1862 oli jo perustettu aatteellinen keskusjärjestö. Sen jäsenenä oli v. 1920 kaikkiaan 1501 osuuskuntaa (osuuskauppoja ja työväen tuotanto-osuuskuntia), joissa jäseniä oli yli 4,5 milj. henkeä, toimihenkilöiden lukumäärä yli 200 000, omat pääomat 115 milj. puntaa ja myynti vuodessa yli 400 milj. puntaa.

Monien yritysten ja alkuvaikeuksien jälkeen on osuuskauppaliike Englannissa järjestyttyään Rochdalen kankurien luomien periaatteiden pohjalle kasvanut ja kehittynyt valtavasti.

Englannista osuuskauppaliike levisi mannermaalle, ensin Sveitsiin, Itävaltaan ja Ranskaan, sitten Saksaan ja vähitellen Pohjoismaihin ja muualle Eurooppaan. Vuodesta 1895 alkaen toimii eri maiden osuustoimintajärjestöjen välisenä aatteellisenä yhdyssiteenä Kansainvälinen Osuustoimintaliitto. Kansainvälistä osuustukkuliikettä ei vielä ole saatu syntymään lukuunottamatta Pohjoismaiden osuuskauppojen keskusliikkeiden perustamaa Nordiska Andelsförbundet'ia (N.A.F.), joka on jossakin määrin harjoittanut valtamerentakaisen tavaroiden yhteishankintaa ja pakkausta sekä eräiden tavaroiden tuotantoa.

*Professori Hannes Gebhard,
Suomen osuustoiminnan isä.*

OSUUSKAUPPALIIKKEEN ALKU SUOMESSA.

Meidän maassamme on osuustoiminta saanut lujan jalansijan vasta viime vuosisadan vaihteessa. Kaupan alalla oli jo sitä ennen havaittavissa pyrkimyksiä yhteistoimintaan. 1880- ja 1890-luvulla perustettiin täällä erinäisiä kauppayhtiöitä ja ravintoyhdistyksiä, joilla oli osuustoiminnallisen liikkeen luonne. Ensimmäiset yhdistyksen muotoon perustetut varsinaiset osuuskaupat syntyivät v. 1900, jolloin neljä tällaista alkoi toimintansa. Vasta v. 1901 voimaan saatu osuustoimintalaki avasi vapaat mahdollisuudet osuustoiminnalle ja laillisti osuuskaupatkin. Sinä vuonna merkittiin kaupparekisteriin kolme ensimmäistä osuuskauppaa. Kaksi vuotta myöhemmin esiintyy tilastossa jo 75 osuuskauppaa, joista 63 oli merkitty kaupparekisteriin.

Osuustoiminta-aatteen Suomen maaperään koteuttajan, maamme osuustoiminnan isän professori Hannes Gebhardin ponnistusten tuloksena oli kaikkien osuuskuntien aatteelliseksi keskusjärjestöksi v. 1899 perustettu Pellervo-Seura. Se ryhtyi järjestelemään osuuskauppaliikettäkin. Pellervo-Seuran toimesta v. 1903 pidetyssä osuuskauppojen ensimmäisessä yleisessä edustajakokouksessa pohdittiin jo osuuskauppojen yhteisen keskusliikkeen perustamista. Seuraa-

vana vuonna, so. 1904, syntyikin »Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta r.l.» eli SOK.

V. 1908 siirtyi osuuskauppojen neuvontatyö Pellervo-Seuralta varta vasten perustetulle aatteelliselle keskusjärjestölle, »Yleiselle Osuuskauppojen Liitolle r.y.» (YOL).

Näin siis Englannissa ja muualla ulkomailla saavutettu pitkäaikainen kokemus vaikutti meillä sen, että niin koko osuustoiminnan kuin erityisesti osuuskauppaliikkeen menestymiselle välttämättömät osuustoimintalaki ja aatteelliset sekä taloudelliset keskusjärjestöt syntyivät täällä varsin nopeassa tahdissa ensimmäisten varsinaisten osuustoiminnallisten yritysten alkamisen aikoihin.

Näiden alkuvaiheiden jälkeen osuuskauppaliike kehittyi maassamme ripeästi ja voimakkaasti. V. 1916 täällä oli toimivia osuuskauppoja 488, niiden jäsenmäärä 182,000, liikevaihto 163 milj. mk (silloisia kultamarkkoja) ja ylijäämä 10 milj. mk. Näistä osuuskaupoista 413 kuului Yleiseen Osuuskauppojen Liittoon ja 432 jäsenenä SOK:hon, jonka liikevaihto silloin oli 72 milj. mk.

SUUNTATAISTELU JA HAJAANNUS SUOMEN OSUUSKAUPPALIIKKEESSÄ.

Osuuskauppatoiminta alkoi maassamme eri kansankerrosten yhteisenä, yhtenäisenä liikkeenä ja jatkui sellaisena puolentoistakymmentä vuotta saavuttaen sillä ajalla lujan pohjan. Monissa muissa Euroopan maissa oli osuustoimintaväen rintama rakoillut ja siten oli muodostunut rinnakkain keskenään kilpailevia keskusliikkeitä niihin kuuluvine osuuskauppoineen, missä uskontunnustuksellisten eroavaisuuksien, missä poliittisten puolueiden, missä yhteiskuntaluokkiin jakautumisen vuoksi luokkataistelun merkeissä. Tämä hajaannus ehti vuorollaan meillemkin.

Vuosisadan taitteessa oli Suomen työväenliike omaksunut kansainvälisen sosialidemokratian periaatteet ja toimintamuodot. Sen jyrkkä marxilainen luokkavastakohtia allevii-vaava ja kärjistävä asenne johti kaihtamaan taloudellisissa-kin asioissa yhteistoimintaa voimassaolevan yhteiskuntajär-jestyksen kannalla olevien kansalaisten kanssa. Kun sorto-vuosien aikana ei vallitsevia ja yhä vaikeampina ilmeneviä yhteiskunnallisia epäkohtia maassamme päästy korjaamaan, oli helppo lietsoa tyytymättömyyttä ja katkeruutta koko porvarillista yhteiskuntajärjestystä ja sitä kannattavaa väes-tön osaa kohtaan.

Erimielisyydet osuuskauppatoiminnassa ilmenivät voimak-kaina jo varhain yhteisen keskusjärjestön, so. SOK:n vuosi-kokouksissa. Siellä törmäsivät mielipiteet ankarasti vastak-kain. Osuuskauppojen ja niiden keskusliikkeen suhtautumi-nen valtiolliseen ja ammatilliseen työväenliikkeeseen oli en-simmäisiä riidan aiheita. Toisena ja huomattavimpana oli SOK:n vuosikokouksissa alusta alkaen noudatettu edustus-järjestelmä, jonka mukaan kullakin osuuskaupalla sen suu-ruudesta huolimatta oli yksi ääni, samoin kuin paikallisen osuuskaupan kokouksissa kullakin jäsenellä on yksi ääni olipa hänellä osuuksia yksi tai useampia. Kaupunkien ja tehdas-seutujen suuret, pääasiassa työväestön osuuskaupat vaativat tuota edustusjärjestelmää muutettavaksi niin, että äänimäärä tehtäisiin riippuvaksi kunkin osuuskaupan jäsenistön mää-rästä. Maaseudun osuuskauppojen taholta tätä yleensä vas-tustettiin, erityisesti sen vuoksi, että monien edustajien lä-hettäminen pitkien matkojen takaa oli hankalaa, aikaa ja kustannuksia vaativaa.

Kun sovintoa ei lopultakaan saatu syntymään, erosi joukko-nyt itseään edistysmielisiksi nimittäviä osuuskauppoja ylei-sestä Osuuskauppojen Liitosta v. 1916. Nämä perustivat sa-mana vuonna Kulutusosuuskuntien Keskusliiton eli KK:n nimellä tunnetun oman aatteellisen keskusjärjestönsä. Seu-

raavana vuonna eli 1917 erosivat nämä osuuskaupat myöskin SOK:sta ja perustivat oman tukkukaupan, so. Osuustukku-kaupan eli OTK:n.

Samanaikaisesti oli sukeutunut suuntataistelun nimellä tunnettu valtakamppailu paikallisissa, monin paikoin jo hyvään alkuun päässeissä osuuskaupoissa. Näissä oli johto-asetat, siis määräämisvalta, saatava sosialidemokraattisten jäsenten haltuun ja porvarillisen ajatustavan omaavat syrjäytettävä. Kun mainitulla taholla ennakolta vähin äänin varauduttiin osuuskauppojen vuosikokouksissa tapahtuviin hallitusten ja hallintoneuvostojen jäsenten vaaleihin, onnistuivat valtaushankkeet lukuisissa tapauksissa.

Mutta osuuskauppojen jäsenistöön liittynyt porvarillisen yhteiskuntajärjestyksen kannalla oleva väestö, ennen kaikkea maaseudun maatalousväki, ryhtyi vastatoimenpiteisiin. Se tahtoi pysyttää osuuskauppaliikkeen, jos suinkin mahdollista, eheänä, yhtenäisenä ja samalla kaupat jo hyvään alkuun päässeiden YOL:n ja SOK:n jäseninä sekä välttämättä säilyttää koko osuuskauppatoiminnan poliittisten puoluetemmelysten ulkopuolella. Viimemainitusta johtui sen nimityskin: puolueeton osuuskauppaliike.

Missä vasemmiston valtaushankkeet johtivat pysyvään tulokseen, sinne yleensä syntyi rinnalle uusi puolueeton osuuskauppa, samoin kuin uusi edistysmielinen sinne, missä valtaushankkeet eivät onnistuneet. Suuntataistelun lähimpänä seurauksena siis oli, että maassamme kaikkialla niin maaseudulla kuin liikekeskuksissakin on rinnakkain kummankin osuuskauppaliikkeen myymälät. OTK:laisen osuuskauppaliikkeen toiminta on ollut menestyksellisintä kaupunkien ja tehdasseutujen työväestöön kuuluvan kuluttajiston piirissä. SOK-laisen osuuskaupan juuret ja luja pohja ovat maaseudulla, jonka maatalousväestö on kokemustensa perusteella todennut sen itselleen edullisimmaksi ja tarpeitaan sekä toi-

veitaan vastaavimmaksi liikemuodoksi, mutta myöskin kaupunkilaisväestö on runsaslukuisesti liittynyt puolueettomien osuuskauppojen jäseniksi ja asiakkaiksi.

OSUUSKAUPPALIIKKEEN KEHITYS MAASSAMME.

Tapahtunut hajaannus ei kyennyt ehkäisemään osuuskauppaliikkeemme kasvua eikä kehitystä. Päinvastoin myöhemmin on saatu todeta, että kahteen leiriin jakautuminen on kannustanut kumpaankin suuntaan kuuluvia kansalaisia liittymään osuuskauppansa jäsenistöön runsaammin kuin mitä ilman tuota keskinäistä kilpailua olisi tapahtunut. Esim. jäsenmäärän, omien pääomien, säästökassojen ja tuotantolaitosten sekä myynnin lisääntyminen on ollut huomattavan voimakasta. Toimivien osuuskauppojen lukumäärän aleneminen vuodesta 1920, samalla kun myyntipaikkojen luku on runsaasti lisääntynyt, osoittaa, että paikalliset osuuskaupat siitä lähtien ovat keskittyneet ja muodostuneet yleensä moni-myymläisiksi kaupoiksi, usein jopa suurliikkeiksi.

SOK-laisen osuuskauppaväen jäsenlehteä »Yhteishyvää» leviää nykyään 283,000 vuosikertaa ja OTK-laista »Kuluttajain Lehteä» 190.000 vuosikertaa.

OSUUSKAUPPALIIKKEEN ALKU KESKI-SUOMESSA.

Samaan aikaan kuin osuuskauppaliike pääsi alulle muualla maassamme levisi se Keski-Suomeenkin. V. 1903 perustettiin tämän seudun ensimmäinen osuuskauppa Jyväskylään. Tämä »Jyväskylän Osuuskauppa» joutui kuitenkin taloudellisiin ja muihin vaikeuksiin, kun ei silloin vielä ollut tukena mitään keskusliikettä ja asia oli paikkakunnan väestölle vieras. V. 1905 tämä Jyväskylän ja Keski-Suomen ensimmäinen osuuskauppa joutuikin vararikkoon ja lopettamaan toimin-

tansa. Samaan aikaan syntynyt »Jämsänkosken Osuuskauppapayhtiö i.l.» ei myöskään ollut pitkä-ikäinen. Mutta seuraavana vuonna eli 1904 toimintansa alkaneet Äänekosken (perustamispäätös tehtiin jo v. 1903), Luhangan-Putkilahden ja Haapamäen osuuskaupat ovat yhä edelleen toiminnassa. Silloin syntyi myöskin Multian Osuuskauppa, joka myöhemmin on liittynyt Keuruun Osuuskauppaan.

V. 1905 perustettiin Jyväskylään uusi osuuskauppa, »Mäki-Matti», joka mitättömän pienenä alkoi toimintansa v. 1906 alussa. Samana vuonna alkoivat »Jämsän Osuusliike» ja »Kintauden Osuuskauppa», joka myöhemmin liittyi Ok. Mäki-Mattiin.

II

JYVÄSKYLÄN OSUUSKAUPAN R.L. SYNTY.

Esivalmistelua.

Kesällä 1914 puhjenneen maailmansodan vaikutuksesta katkesivat kauppayhteydet ulkomaiden kanssa ja pian jouduttiin ankaraan tavarapulaan. Valtiovallan taholta ei ryhdytty ajoissa toimenpiteisiin tarvikkeiden jakelun ja kulutuksen säännöstelemiseksi. Niin joutuivat nekin tavaravarastot, mitä maassa vielä oli, keinottelijain käsiin ja jo toisena sotavuotena oli tilanne huolestuttava kautta maan. Hinnat kohosivat suunnattomasti ja tavarat katosivat kauppoista. Kuluttajien oli pakko yrittää itse auttaa itseään liittymällä yhteistyöhön toistensa kanssa, kun siihenastiset kaupanharjoittajat osoittautuivat voimattomiksi pitämään kauppaa terveillä raiteilla noissa poikkeuksellisissa oloissa.

Niinpä juuri noina vaikeina sotavuosina syntyikin maassamme erittäin paljon uusia osuuskauppoja ja tällöin perustet-

tiin myöskin Jyväskylän Osuuskauppa r.l. (sittemmin Jyväskylän Osuusliike r.l., so. nykyinen Osuusliike Keskimaa r.l.).

Tavaroiden saannin vaikeutuessa niiden kadotessa liikkeestä ja hintojen huikeasti kohotessa paikkakunnan kaupoissa yleensä, todettiin, että kaupungissa vuodesta 1906 toiminut Osuuskauppa Mäki-Matti koetti jäsenilleen hankkia vaikeuksista huolimatta tarvikkeita jatkuvasti eikä myöskään kohotellut varastossa olevien tavaroiden hintoja, niin kuin yleensä muuten tapahtui. Ns. porvarillisissa piireissä heräsi ajatus muodostaa oma osuusliike välttämättömien tarvikkeiden hankkimiseksi. Jo keväällä 1914, siis ennen sodan alkamista oli osuuskaupan perustamista pohdittu ja kaupun-

Jyväskylän Osuusliikkeen päämyymälä, joka paloi v. 1932.

gissa toiminut »Suomalainen seura» oli asettanut erityisen toimikunnan asiaa valmistamaan. Tämä toimikunta, johon kuuluivat seminaarinjohtaja N. Ojala, pankinjohtaja A. Hiltunen, Pellervo-Seuran edustaja, neuvoja E. Siikanen, rouva Helmi Heinonen ja posteljooni A. Kanervo, kokoontui viimemainitun kutsusta kesäkuussa samana vuonna. Toimenpiteisiin osuuskaupan perustamiseksi ei kuitenkaan vielä ryhdytty, vaan jätettiin neuvoja E. Siikasen tehtäväksi kutsua toimikunta uudestaan koolle, kun olosuhteet näyttäisivät asian myönteiselle ratkaisulle suotuisammilta. Tätä uutta kokousta ei kuitenkaan kutsuttu milloinkaan koolle. Tavarointa oli kaikissa kaupoissa silloin vielä yllin kyllin tarjolla ja kauppaliikkeitä runsaasti. Uusi liike näytti tarpeettomalta. Mutta jo seuraavana keväänä tunnetaan asian olevan toisin. Niinpä eräässä pienessä Helmin-päiviä toukokuun 7 p:nä viettäneessä seurassa tuli keskustelun aiheeksi tavaroiden hinnan kohoaminen ja niiden saannin vaikeutuminenkin. Asian auttamiseksi jyvaskylälaisten osalta ehdotti joku joukosta: »Perustetaanpa oma osuuskauppa». Uuden liikkeen synty sanat oli näin lausuttu, sillä kaikki saapuvilla olleet innostuivat asiaan ja käytännöllisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin nyt viipymättä.

Liikkeen perustaminen.

Perustamiskokous pidettiin Jyväskylän kaupungin Kunnallistalossa toukokuun 27 p:nä 1915. Kutsu oli lähetetty samana päivänä 40:lle ennalta nimetylle henkilölle, joista 25 oli kokouksessa saapuvilla. Kokouksen puheenjohtajana toimi kansakouluntarkastaja Arvi Sipola.

Kun asiaa oli etukäteen jo valmisteltu, päätettiin perustaa osuuskauppa Jyväskylään. Osuusmaksun suuruudeksi määrättiin 50 mk ja lisämaksuvelvollisuus 50 markkaan asti.

Jäsenten merkintään ryhdyttiin heti ja jo kolmen päivän perästä oli listalla seuraavat 45 nimeä:

Lehtori Arvo Vartia, lyseon rehtori, tri K. J. Jalkanen, lehtori V. Peltonen, kaupunginlääkäri, tri William Wartiovaara, yliopettaja Juho Jussila, lehtori J. Putro, kansakouluntarkastaja K. Kunelius, kuuromykkäkoulun opettaja Oskari Reino, maisteri S. A. Ruotsalo, sähköl. päällikkö Julius Siikainen, puutarhuri F. K. Väinölä, posteljooni A. Kanervo, insinööri Hj. Svanström, kaupunginkamreeri A. Heinonen, kansakouluntarkastaja Arvi Sipola, lehtori J. M. Mikkola, isännöitsijä Juonas Airila, kuuromykkäkoulun opettaja Arvi Koskinen, harjoituskoulun opettaja J. N. Järvinen, lehtori Lauri Peltonen, talonomistaja K. V. Onnisto, varikonhoitaja Viktor Buur, lehtori Väinö Kivilinna, seminaarinjohtaja Nestor Ojala, seminaarin johtajatar Eeva Heikinheimo, harjoituskoulun opettaja Elli Lujamo, rakennusmestari H. Lahтинен, kuuromykkäkoulun opettaja Anna Vainio, lehtori Gustaf Albert Stoores, rouva Iida Piesanen, yliopettaja Viivi Särkkä, voimistelunopettajatar Katri Hakkila, voimistelunopettajatar Suoma Teivaala, konttoristi Rudolf Rätty, kaupungin rakennusmestari T. E. Survonnen, lehtori K. Oksala, pankinjohtaja Antti Hiltunen, rohdoskauppias Hj. E. Tavast, lehtori, tri F. A. Hästesko, lehtori, tri M. Airila, lehtori, arkkitehti Toivo Salervo, apteekkari E. Mansnerus, kamreeri O. W. Mansnerus, kuuromykkäkoulun johtaja, rovasti E. L. K. Luoma ja varamaanmittari J. A. Rosenqvist. Nämä olivat merkinneet yhteensä 62 osuutta, joten liikkeen perustamista varten oli tiedossa pääomaa kaikkiaan 3100 mk. Sillä oli uskallettava alkaa ja uskallettiin.

Perustamistoimissa liikuttiin ripein ottein. Liikkeen nimeksi päätettiin ottaa Jyväskylän Osuuskauppa r.l. Sen hallitukseen valittiin ensimmäisiksi jäseniksi tri William Wartiovaara, opettaja Osk. Reino, lehtori Toivo Salervo, ins. Hjalmar Svanström, varikonhoitaja, ins. Viktor Buur, talonomis-

taja K. V. Onnisto ja kansakouluntarkastaja Arvi Sipola sekä heidän varamiehikseen isännöitsijä Juonas Airila, opettaja Aapeli Hytönen ja rakennusmestari T. E. Survonon. Näistä hallitus valitsi puheenjohtajakseen opettaja Oskari Reinon, varapuheenjohtajakseen ins. Hj. Svanströmin ja rahastonhoitajaksi tohtori W. Wartiovaaran.

Jo heinäkuun 17 päivänä samana vuonna eli 1915 vahvisti Vaasan läänin kuvernööri N. Sillman Jyväskylän Osuuskauppa r.l:n ensimmäiset 27 pykälää käsittävät säännöt, jotka olivat muuten silloisten mallisääntöjen mukaiset, paitsi että 4. §:ssä osuuskunta oikeutettiin myymään tavaroita ei vain käteisellä, vaan jäsenilleen myöskin kuukauden maksuajalla ja että lisämaksuvelvollisuus rajoitettiin 50 markkaan mallisäännöissä mainitun 100 markan sijasta. Näiden sääntöjen mukaan osuuskunnan tarkoituksena tuli olemaan ensi sijassa paikkakunnalla tarvittavien kauppatavaroiden vähittäismyynti. Myöskin oli osuuskunta oikeutettu varta vasten tekemänsä päätöksen nojalla harjoittamaan jäsentensä hyödyksi »leipomo- ja kaljanpanoliikettä sekä sitten, kun asianomainen lupa siihen on hankittu, säästökassaliikettä erityisillä, sitä varten hyväksytyillä ja asianomaisesti vahvistetuilla säännöillä.»

Sääntöjen mukaan osuuskunta oli oikeutettu alkamaan toimintansa sitten, kun 45 jäsentä oli siihen liittynyt, mikä oli tapahtunut jo perustamistilaisuudessa. Aluksi oli lupa harjoittaa liikettä vain yhdessä avonaisessa myymälässä. Mutta mikäli jäsenluku osuuskaupan toimintapiirin eri osissa lisääntyi niin, että toinen tai useampikin myymälä katsottiin tarpeelliseksi, oli osuuskunnalla oikeus sitä varten tehdyn päätöksen perusteella avata uusia myymälöitä, kuitenkin ehdolla, että pääliikkeen välittömässä ympäristössä oli edelleen vähintään edellämainittu jäsenmäärä, so. 45.

Yksinkertaisella äänten enemmistöllä saattoi osuuskunta päättää, että sen myymälöistä voitiin myydä tavaroita

muillekin kuin osuuskunnan jäsenille. Tätä tarkoittava päätös tehtiinkin heti, niin että Jyväskylän Osuuskauppa liikkeen avaamisesta lähtien on eroituksetta palvellut kaikkea yleisöä.

Myöhemmin on säännöt kuusi eri kertaa korjattu tai kokonaan uusittu liikkeen kehitystä ja ajan muuttuneita vaatimuksia vastaaviksi (Vaasan läänin maaherran päätökset 27. 4. 1917; 12. 5. 1920; 31. 5. 1928; 21. 5. 1931; 8. 10. 1938; 23. 11. 1943).

Käytännöllisiin toimenpiteisiin liikkeen toiminnan alkamiseksi mahdollisimman pian oli myöskin ryhdytty. Liikkeenhoitajaksi saatiin Kokkolasta Keski-Pohjanmaan Osuuskau-
pan palveluksessa osuuskauppatoimintaan tutustunut hra Niilo Pyy ja liikeapulaiseksi tuli neiti Aino Ruusila Jyväskylästä. Liikehuoneisto, joka käsitti kivijalkakerroksessa sijainneen myymälän, kaksi makasiinia ja kellarin, vuokrattiin Kansallis-Osake-Pankin talosta, Kilpisenkatu 10. Vuotuinen vuokra oli 1 100 mk. Välttämättömintä myymäläkalustoa — arvoltaan mk 1 355: 25 — hankittiin, samoin tavaroita. Niitä koetettiin saada SOK:lta, mutta onnistumatta, koska osuuskaupan sääntöjen mukaan velaksimyynti jäsenille oli mahdollinen ja koska sääntöjen edellyttämä jäsenmäärän minimi oli liian pieni. Liikkeenhoitajan asiantunte-
mukseen nojautuen päätti osuuskaupan hallitus ostaa ensimmäisen tavaravaraston Kokkolasta, Keski-Pohjanmaan Osuus-
kaupalta, joka antoi ne luotolla.

Aluksi rajoituttiin myymään vain välttämättömiä elintarvikkeita, kuten leipää, vehnä jauhoja, ryynejä, kahvia, sokeria, hedelmiä ja voita, mutta jo toisena toimintavuonna hankittiin myöskin kangas-, posliini- ja lasitavaroita. Vähän toista kuukautta sääntöjen virallisen vahvistuksen jälkeen, so. elokuun 27 päivänä 1915 avattiin jo myymälä jäsenkunnan ja muidenkin asiakkaiden tyydytykseksi. Edellytykset liikkeen toiminnalle näyttivät lupaavilta, kunhan vain kyettiin hankkimaan myytävää.

■ Tämä aiheutti paljon vaivaa ja huolta, sillä tavaroiden saanti vaikeutui sodan oloissa yhä jatkuvasti. Ensimmäisessä, so. vuoden 1915 toimintakertomuksessa mainitaankin niiden hankinnassa esiintyneen suurta hankaluutta ja ostohintojen kohonneen aivan suhteettomiin. Tavaraa täytyi kaiken lisäksi ostaa mistä vain osui käsiin saamaan. Niin jouduttiin maksamaan muutenkin korkeiden hintojen lisäksi edestakaisia rahtikuluja. Siitä oli luonnollisena seurauksena, että myyntihinnatkin olivat korkeammat kuin mihin oli totuttu rauhan vuosina. Mutta jäsenkunta ja muutkin asiakkaat näyttävät olleen tyytyväisiä, kun osuuskauppa vastuksista huolimatta kykeni toimittamaan »elintarpeita ostajilleen verrattain kohtuullisilla hinnoilla ja melkeinpä puuttumatta jäsenkunnalleen.»

Liikkeen saavuttamaa luottamusta ostajiston piirissä osoittaa se, että jäsenluku kohosi ensimmäisen toimintavuoden, so. neljän kuukauden aikana 45:stä 66:een eli lähes 50 %:lla ja myöskin se, että myynti lisääntyi tasaisesti, ollen ensimmäisenä kuukautena vaatimaton mk 6 722: 63, mutta jo neljäntenä eli joulukuussa mk 23 141: 72. Liikkeen kasvun johdosta oli henkilökuntaakin lisättävä. Niinpä vuoden lopussa oli osuuskaupan palveluksessa jo 4 toimihenkilöä. Koko toimintakauden, so. runsaan 4 kuukauden myynnin määrä oli mk 59 437: 41 ja puhdas ylijäämä mk 711: 93, josta sääntöjen edellyttämien poistojen jälkeen riitti vararahastoonkin siirrettäväksi mk 613: 93. Omaisuustase päättyi summaan mk 36 057: — ja tulostase mk:aan 4 184: 51. Velaksimyynti oli huomattavan runsasta, koska saatavat jäseniltä olivat vuoden lopussa mk 4 771: 18. Kaupankäynnin ohella jatkettiin alkujärjestelyjä ja liityttiin jäseneksi SOK:hon ja Tampereen Osuuskauppapiiriin. Pientä ja vaatimatonta oli ensimmäisen vuoden ja koko alkukauden toiminta, mutta reipasta ja edistyvää sekä tulevaisuuteen luottavaa.

Mitään suurliikettä ei alkavasta osuuskaupasta osattu tule-

vaisuuteen nähdenkään vielä kuvitella, sillä silloisissa oloissa ja pienessä Jyväskylässä, jonka asukasluku silloin oli vain noin 5000 henkeä, oli tällaisella osuuskaupalla toimintapohja kapea. Olihan seudulla ennestään työväestön piirissä syntynyt ja toimiva osuuskauppa ja ns. porvarillisella taholla oltiin niinkuin ymmärrettävää, vanhasta tottumuksesta yleensä yksityiskaupan kannattajia ja asiakkaita. Liikkeen laajenemista maaseudulle ei myöskään vielä ajateltu ja esikaupunki-asutustakaan ei mainittavassa määrässä ollut.

Tilasto vuoden 1916 alkupuolelta, jolloin jäsenmäärä oli kohonnut 73:een, osoittaa Jyväskylän Osuuskaupan jäsenistönä olleen 17 opettajaa, 14 lehtoria, 5 rouvaa, 3 koulunjohtajaa, 3 metsänhoitajaa, 3 insinööriä, 2 posteljoonia, 2 kansakouluntarkastajaa, 2 kamreeria, 2 apteekkaria, 2 rakennusmestaria, 2 kaupanhoitajaa, 2 konttoristia, 2 talonomistajaa sekä 1 lääkärin, pankinjohtajan, agronoomin, merikapteenin, kirkkoherran, koulun lehtorin, isännöitsijän, maanmittarin, asessorin, matkatarkastajan ja vahtimestarin ja yhden ruokalaosuuskunnan. Tästä näkyy, että osuuskaupan perustajakunta ja ensimmäinen jäsenistö on ollut sivistyneeseen keskiluokkaan kuuluvia kaupunkilaisia ja runsaasti puolet niistä koulu- ja opetusalan väkeä, joka Jyväskylässä on vanhastaan yhteistä hyvää tarkoittavista edistysharrastuksistaan tunnettua.

Vanha sananparsari sanoo: »Kun mies rakentaa talon, kyllä kylä nimen antaa». Jäsenistön yhteiskunnallisesta asemasta varmaan johtui, että Jyväskylän Osuuskauppaa kaupunkilaisten kesken alettiin nimittää »herrojen osuuskaupaksi» erotukseksi Osuuskauppa Mäki-Matista, so. työväestön osuuskaupasta. Mutta vain »herrojen kauppana» ei osuuskaupalla ole suuria laajenemisen mahdollisuuksia eikä tulevaisuuden toiveita. Se tajuttiin Jyväskylän Osuuskaupassakin ennen pitkää ja toiminta järjestyi jo ensimmäisen vuosikymmenen aikana sen mukaisesti.

III

TOIMINTA ENSIMMÄISEN KAHDEKSAN VUODEN AIKANA.

Osuuskauppatoiminnalla oli myötätuulta purjeissa, so. »yleisömenestystä» 1914—1918 maailmansodan aiheuttaman tavarapulan aikana, kun omaan ja kanssaihminen yhteistyöhön ja apuun turvautuen koetettiin selvittää erityisesti kaupan alalla meillä valtaan päässeän häiriötilan ja kurittomuuden kaaoksesta. Mutta kaikesta hyvästä on maksettava. Jyväskylässä tosin säästettiin maamme osuuskauppaliikkeessä maailmansodan loppupuolen aikoihin alkaneelta hajaannukselta ja aina vuoteen 1922 asti Keski-Suomessakin kestäneeltä suuntataistelulta, kun Jyväskylän Osuuskauppa r.l. heti liittyi jäseneksi SOK:hon ja Osuuskauppa Mäki-Matti taas samoihin aikoihin (1916 ja 1917) perustettuihin KK:hon ja OTK:hon. Mihinkään valtausyrittäisiin ei näin ollen ollut aihetta puolelta eikä toiselta. Myöhemmin laajentuessaan maakunnalliseksi suurliikkeeksi joutui Jyväskylän Osuuskaupan toiminnan jatkaja kyllä kosketuksiin suuntataistelun jälkien kanssa ja suorittamaan korvaamatonta jälleenrakennustyötä puolueettoman osuuskauppaliikkeen hyväksi. Sen sijaan vuosien 1917 ja 1918 tapahtumat sekä niihin aikoihin sattuneet liikkeen johtajan vaihdokset uhkasivat muodostua Jyväskylän Osuuskaupalle kohtalokkaiksi.

Ensimmäinen kokonainen toimintavuosi — 1916 — oli kyllä menestyksellinen. Vuosikertomuksessa sanotaankin, että »Jyväskylän Osuuskauppa r.l. on — — — toiminnallaan osoittanut olemassaolonsa tarpeellisuuden. Osuustoiminnan vastustajien epäsuosio ja yksityisten liikkeenharjoittajien kilpailu ei ole voinut jäsenten paremmin kuin muidenkaan ostajiemme suosiota liikkeeseen vähentää.»

Todisteena tästä mainitaan, että vaikka liikettä on harjoitettu vain yhdessä pienessä myymälässä ja siinäkin on ollut

olosuhteista johtuen suppea tavaralajitelma, vuoden 1916 myynti oli mk 256.719: — ja vuosiylijäämä mk 9 401: —, joka rahan silloisen arvon, tavarain saannin vaikeuden ja alkavan liikkeen monet perustavaa laatua olevat menot huomioonottaen on katsottava tunnustusta ansaitsevaksi saavutukseksi, varsinkin kun huomattavan suuren osan myynnistä muodostivat voittoa tuottamattomat tavarat, kuten sokeri, voi jne. Viimemainitut tavarat, siis sokeri ja voi, joutuivat silloisen elintarvikesäännöstelyn johdosta vuoden lopulla elintarvekelauslupien hankittavaksi ja jaettavaksi, joten niiden osuudelta kuukausimyynnit vähenivät. Vuosikertomus osoittaa, että tavaroiden inventtaus-hinnoittelussa ja koko tilinpäätöksen laadinnassa vakavaraisuuden periaatteita visusti noudatettiin. Vuoden varrella oli jo saatu hankituksi jonkin verran puuvillakankaita sekä lasi- ja posliinitavaroita, joiden myynti näin pääsi elokuussa alkamaan, tosin tavarapulan vuoksi vähäisenä.

Myynnin kasvun seurauksena oli, että liikehuoneisto osoittautui riittämättömäksi ja lisätilaa tai tilavampi huoneisto muualta oli saatava. Asia järjestyi luontevasti, kun samassa Kansallis-Osake-Pankin talossa Jyväskylän Osuuskaupan myymälän yläpuolella oleva silloisen Jyväskylän Talouskaupan huoneisto saatiin käytettäväksi ostamalla kysymyksessä oleva liike tavaravarastoineen vuoden vaihteessa. Hinta oli mk 28 478: 13. Näin saatuaan lisätilaan sijoitettiin konttori-huoneisto ja myymäläosasto, jossa oli tarkoitus pitää tarjolla pääasiassa hedelmä- ja herkkutavaroita. Mutta niiden kauppahan ei silloisissa oloissa isoja tiloja tarvinnut, koska po. tavaroita ei ollut juuri saatavissa. Niinpä uuteen myymälähuoneistoon sijoitettiinkin kangas- ja posliinitavara-in kauppa ja vanhaan jätettiin viljatuotteet ja sekatavarat. Näin laajentuneen liikehuoneiston vuosivuokra nousi 2 500 mk:aan.

Nyt oli tilaisuus käytännössä koetella, pitikö paikkansa

eräiden hallituksen jäsenten arvelu, että kivijalkakerroksessa sijaitsevaan myymälään, jonne oli astuttava moniaita askeleita kadun tasosta alaspäin, eivät ostajat mielellään poikke, vaan että ylempänä sijaitseva kauppa vetää ostajia puoleensa paremmin. Ei tainnut ylempi kerros osoittautua alemmaa paremmaksi, vaan molemmissa tehtiin kauppaa vireästi, sikäli kuin vain tavaroita riitti.

Mutta nyt jatkoivat samat viisaat havaintojen tekijät huomioitaan ja päättelivät, että jos vanha myymälä oli liian syvällä, oli uusi vähän liian korkealla. Oli asteltava kadun pinna useita askeleita ylöspäin ja siitäkään ei muka yleisö oikein pidä. Miten lienee! Myöhemmin on Jyväskylän Osuuskaupan toiminnan jatkaja, nykyinen Osuusliike Keskimaa, ottanut viisaiden opetukset varteen ja järjestänyt pääliikkeessään sekä mahdollisuuksien mukaan muissakin niin, että askeleen tai parin nousulla päästään kadulta myymälän lattian tasolle. Tästäkö sitten lienee johtunut, että melkeinpä napilla alkaneesta pikku kaupasta on sen periaatteen noudattamisajalla paisunut maakunnallinen suurliike, jonka vuosivaihto lasketaan jo sadoissa miljoonissa.

Että liikkeen johdossa olevat voimat mahdollisimman tehokkaasti vaikuttaisivat sen toimintaan ja kehitykseen, järjestettiin hallituksen jäsenten kesken työnjako ja liikkeenhoitajan tehtävät määriteltiin ohjesäännöllä.

Liikkeen laajenemisen johdosta tuli tarpeelliseksi sääntöjen muutos erityisesti sen vuoksi, että ensimmäisten sääntöjen mukaan oli tilinpäätös tehtävä kahdesti vuodessa. Ensin ylimääräisessä ja sitten 16. 3. 1917 pidetyssä osuuskaupan varsinaisessa kokouksessa sääntöjen muutos hyväksyttiin ja 27. 4. 1917 niille saatiin Vaasan läänin maaherran vahvistus. Paitsi edellämainittua tilinpäätösasiaa, muutettiin lisämaksuvelvollisuuttakin, niin että se tuli olemaan 50 mk jokaiselta osuuskaupan jäseneltä eikä siis enää osuudelta. Saman henkilön osuuskien määrä rajoitettiin 50:een.

Osaksi liikkeen laajenemisesta, mutta tietenkin myös silloisen sodan olojen vaikuttamasta rahan arvon alenemisesta johtui, että edellämainitussa Jyväskylän Osuuskaupan r.l. ylimääräisessä kokouksessa 24.1.1917, jossa ylempänä selostettu Talouskaupan ostoasiakin lopullisesti päätettiin, oli myönnettävä hallitukselle oikeus tehdä liikkeen nimessä sitoumuksia aina 60 000 markkaan asti, mikä määrä oli syyskokouksessa 20.10.1917 kohotettava 100 000 mk:aan.

Osuustoiminnallisen valistustyön kannalta merkille pantava asia oli, että samassa syyskokouksessa päätettiin kaikille osuuskaupan jäsenille tilata »Yhteishyvä»-lehti ja hallituksen jäsenille »Osuuskauppalehti».

VUOSI 1917 OLI LIIKKEELLE JO MONIEN VAIKEUKSIEN VUOSI.

Elintarviketilanne kiristyi yhä jatkuvasti ja kaikkien muidenkin tavaroiden saanti kävi aina entistä hankalammaksi. Vaikeammin saatavien elintarvikkeiden myynti täytyi hallituksen kokouksessa 15.1.1917 rajoittaa vain jäsenistön piiriin.

Ensimmäinen johtajan vaihdos v.1917. Liikkeenhoitaja Niilo Pyy, jonka aikana osuuskaupan toiminta oli päässyt lupaavaan alkuun, sai v:n 1917 alkupuolella pyynnöstään eron toimestaan ja siirtyi SOK:n palvelukseen.

Elintarvikepulan kärjistymisen seurauksena oli, että kaupungin kaikilta kauppaliikkeiltä otettiin kokonaan pois jauhoja ryyrikauppa. Tällöin tuli vanha myymälä kivijalkakerroksessa tarpeettomaksi ja se päätettiinkin hallituksen kokouksessa 4.5.1917 kokonaan sulkea.

Uudeksi liikkeenhoitajaksi valittiin 20.4.1917 Keski-Pohjanmaan Osuuskaupan palveluksessa siihen asti ollut herra Eino Jylhä, joka astui toimeensa 1.6.1917. Osuuskaupalla oli nyt myöskin erityinen kirjanpitäjä, jona toimi neiti Hilja

Hallintoneuvosto v. 1925.

Istumassa (vasemmalta): insinööri V. Buur, maanviljelijä J. Luukkonen, tohtori W. Wartiovaara, isännöitsijä Juonas Airila ja johtaja A. Hytönen. Seisomassa: tehtailija E. Leinonen, puuseppämestari Matti Kumpunen, maanviljelijä Otto Ollila, talousneuvos J. V. Niemelä ja asioitsija Otto Peurala.

Tuominen. Tämän lisäksi oli jo 3 liikeapulaista ja 2 asiapoi-
kaa eli henkilökuntaa kaikkiaan 7 henkeä.

Tämän vuoden aikana Jyväskylän Osuuskauppa r.l. liittyi Keskusosuusliike Hankkijan jäseneksi ja lisääntyneen jäsenmääränsä perusteella otti SOK:ssa 3 lisäosuutta. Hallitus teki muitakin tärkeitä päätöksiä. Niinpä lyhennettiin henkilökunnan päivittäinen työaika 8-tuntiseksi, tehostettiin liiketoiminnan tarkkailua ja rajoitettiin suuresti kasvamaan pyrkinyttä velaksimyyntiä.

Toinen johtajan vaihdos v. 1918. Lupaavana alkanut vuosi 1918 koitui Jyväskylän Osuuskaupalle varsin kohtalokkaaksi. Tammikuun lopulla alkanut vapaus- ja sisällissota teki tavara-
rain hankinnan aivan mahdottomaksi muutamien kuukausien ajaksi. Se vei myöskin liikkeeltä johtajan aikana, jolloin hänen taitoaan ja kokemuksiaan olisi kipeimmin kaivattu.

Liikkeenhoitaja Eino Jylhä liittyi suojeluskuntaan ja osallistui sotatoimiin, joissa oli sodan loppuun asti. Jo helmikuun 27 päivänä hän ilmoitti eroavansa toimestaan siirtyäkseen takaisin Keski-Pohjanmaan Osuuskaupan palvelukseen. Kun liike jäi ilman varsinaista johtajaa eikä sodan vallitessa ollut heti saatavissa uutta tilalle, hallitus järjesti asiat siten, että liikkeen johto uskottiin hallituksen puheenjohtajan opettaja O. Reinon ja kaupan kirjanpitäjän Hilja Tuomisen hoitoon. Tämä koitui onnettomuudeksi. Uuden johdon ansiosta myyntihinnat kohosivat niin, että se oli karkoittaa koko ostajapiirin kaupasta. Tapahtui paljon muutakin, johon ei sodan oloissa ehditty kiinnittää huomiota. SOK:ssa kuitenkin pantiin merkille, etteivät asiat olleet oikealla tolalla. S.O.K:n esityksestä saatiin uudeksi liikkeenhoitajaksi Suomensjärven Osuuskaupan siihenastinen liikkeenhoitaja Oskari Pesonen, joka ryhtyi toimeensa 9. 10. 1918.

Tavaravaraston inventointia johdon vaihtuessa suorittaessaan liikkeen henkilökunta pyrki sivuuttamaan erinäisiä laatikoita. Ne tarkastettiin erikseen jälkeensä. Tällöin löydettiin liikkeen huoneistosta piilotettuna noin 80 pakettia etupäässä parhaita kankaita, jotka olivat myymälästä loppuneet, samoin parhaita savukkeita — kukin paketti varustettuna piilottajansa nimellä. Kun hallituksen kokoukseen selvitystä antamaan kutsuttu henkilökunta esiintyi röyhkeästi, täytyi käyttää poliisin apua. Näin saatiin liikeapulaisen kodeistakin takaisin lisää tavaroita. Asianomaiset selittivät ottaneensa ne velaksi, koska velkakauppa oli liikkeessä luvalista ja heillä toimisopimuksensa mukaan oli oikeus saada tavaroita itselleen nettohinnalla. Erään apulaisen sattumalta löytynyt muistikirja sisälsi laajan luettelon kaupan tavaroista, joita hän oli antanut velaksi tuttavilleen tekemättä merkintöjä liikkeen kirjoihin.

Kaupassa toimitettiin uusi inventointi SOK:n edustajan saapuvilla ollessa. Edellisen inventoinnin ulkopuolelle jää-

neiden, tällä välin takaisin saatujen tavaroiden arvo oli yli 6 000 mk. Mutta tietenkin jäi paljon selville saamatta siitä päätellen, että vuoden alusta väärinkäytösten ilmenemiseen saakka bruttovoitto koko myynnistä mk:sta 417 836: 64 oli vain mk 20 748: 31 eli ainoastaan 4,9 %, vaikka myyntihinnat olivat tunnetusti korkeat. SOK:n edustajan käsityksen mukaan liikkeessä oli ollut melkoinen vuoto, vaikka ei ollutkaan mahdollista todeta, mitä teitä kaikki oli tapahtunut.

Lähin seuraus oli suurpuhdistus liikkeessä. Koko henkilökunta vaihdettiin heti. Mutta vahingosta myöskin viisastuttiin. Niinpä hallitus antoi yhden jäsenensä tehtäväksi määrättyä palkkiota vastaan suorittaa joka ilta liikkeen kassan tarkastuksen. Hallituksen esityksestä osuuskuntakokous päätti 18. 11. 1918 kokonaan lopettaa kohtalokkaaksi osoittautuneen velkakaupan — päätös, jota valitettavasti ei myöhemmin tarkoin noudatettu.

Vuoden loppukuukausina toiminta oli säännöllistä ja myynti kasvoi nopeasti. Koko vuoden myynti oli mk 561 478: 54 ja ylijäämä mk 17 955: 95, josta uuden johdon aikana eli kahtena loppukuukautena saatua oli mk 13 206:03.

Vastoin hallituksen ehdotusta oli osuuskaupan vuosikokous päättänyt vuodelta 1917 jakaa ylijäämäpalautusta jäsenille 3 % heidän ostostensa summasta. Seuraavan vuoden ylijäämän hallitus ehdotti käytettäväksi pääasiassa tavara-varastojen ja saatavien poistoihin, siis liikkeen vakavaraisuuden lujittamiseen.

Henkilökuntaa oli uusimisen jälkeen vain 5 henkeä, nim. liikkeenhoitaja, 3 liikeapulaista ja asiapoika, sen sijaan että siihen asti oli ollut 7. Tällä henkilömäärällä selvittiin kuitenkin tehtävistä tyydyttävästi.

Edellä kosketeltu osuuskaupan kärsimä taloudellinen vahinko oli pian tasoitettu ja korjattu. Pahinta asiassa oli, että se aiheutti epäluottamusta jäsenistössä ja muissa asiakkaissa.

Sitä, niinkuin ymmärrettävää on, koetettiin lietsoa osuuskaupan vastustajien ja kilpailijoiden taholta. Niinpä jäsenmääräkin lisääntyi tänä vuonna vain 8:lla (ed. vuonna 50:llä). Uusia tosin liittyi 18, mutta entisiä jäi pois kymmenen.

LIIKKEEN LAAJENEMINEN USEAMPIMYYMÄLÄISEKSI ALKAA.

Suolahden myymälän synty. Vuosi 1919 oli Jyväskylän Osuuskaupan vaiheissa käänteentekevä, sillä silloin ryhdyttiin laajentamaan liikkeen toiminta-aluetta ja tehtiin aloite uusien myymälöiden avaamiseksi.

Suolahden tehdasyhdyskunnassa (sittemmin kauppalassa) oli perustettu osuuskauppa samana vuonna kuin Jyväskylän Osuuskauppakin syntyi eli 1915. Suuntataistelun aikana

*Suolahden entinen myymälä.
Jyväskylän Osuuskaupan ensimmäinen sivumyymälä ja
ensimmäinen oma kiinteistö.*

v. 1919 tämän kaupan osuuskuntakokous päätti, että liike siirtyy sosialistisiin keskusjärjestöihin, KK:hon ja OTK:hon, mikä tapahtuikin.

Puolueettoman osuuskaupan kannalla olevat asian harrastajat ryhtyivät SOK:n opastamana hankkeisiin jonkin suuren SOK-laisen osuuskaupan sivumyymälän avaamiseksi paikkakunnalle. Asiasta neuvoteltiin Jyväskylän Osuuskaupan kanssa. Kun tälle tarjoutui tilaisuus ostaa sopivalta näyttävä toimitalo tontteineen kohtuullisella hinnalla — kaikkineensa 65 000 mk:lla — päästiin heti hanketta toteuttamaan. Välttämättömiimpien alkujärjestelyjen, kaluston hankinnan ym. jälkeen avattiin tämä Jyväskylän Osuuskaupan Suolahden myymälä joulukuussa 1919. Jo noina vuoden kolmena loppuviikkona saatiin todeta, että menestymisen mahdollisuuksia oli siitä huolimatta, että liikehuoneisto ei silloisissa oloissa ollut asutusryhmän parhaimmalla paikalla, vaan hieman laitapuolella, Äänekoskelle vievän tien varrella. Seuraavana vuonna virisikin kysymys tämän talon vaihtamisesta keskeisemmällä paikalla olevaan kirjuri J. Virtasen taloon. Tämä hanke sai kuitenkin johtokunnan ja hallintoneuvoston sitä harkittua sillä kertaa raueta pääasiassa suurilta näyttäneiden kustannusten vuoksi.

Myöhemmin on Suolahden myymälän huoneistoa laajennettu ja korjattu useaan otteeseen. V. 1923 lisättiin päärakennukseen asuinhuone ja keittiö sekä tehtiin sauna. Myymälän lisäksi järjestettiin taloon v. 1924 myöskin pieni leipomo, joka toimi vuoteen 1931 asti. V. 1939 myymälärakennus muodostettiin asunnoiksi ja myymälälle vuokrattiin huoneisto kauppalan keskustasta. V. 1944 ostettiin Suolahden myymälää varten tontti, jolle heti tilaisuuden tultua rakennetaan liiketalo.

Myymäläneuvoston ensimmäisiksi jäseniksi tulivat isännöitsijä Otto Peurala, asemapäällikkö E. Ahonius, maanviljelijä O. Riva, kirjuri Evert Ekfors ja rouva Maija Saraste,

jotka olivat innolla toimineet puolueettoman osuuskaupan myymälän saamiseksi Suolahteen, sen jälkeen kun kaikkien piirien yhteiseksi tarkoitettu, v. 1915 perustettu Suolahden Osuuskauppa oli suuntataistelussa joutunut yksinomaan vasemmiston käsiin. Näin oli Jyväskylän Osuuskauppa ensi kerran joutunut sitomaan suuntataistelun lyömiä haavoja.

Pääliike Jyväskylässä. Pääliikkeen myynti kasvoi tänä vuonna (1919) edelliseen verraten kaksinkertaiseksi. Osuuskaupan vuosimyynti sivuutti nyt ensi kerran miljoonan markan rajan nousten mk:aan 1 073 513: —. Vuosiylijäämä oli mk 38 921: —, josta palautettiin jäsenille 3 % ja muille asiakkaille 2 % ostosten määrästä.

Että yleisön luottamus liikettä kohtaan oli jälleen lujittumassa, ilmenee erityisesti jäsenistön lukumäärän kasvusta, joka vuoden kuluessa oli 88, niin että jäseniä vuoden lopulla oli 240.

Liikkeen menestymiseen vaikutti osaltaan se seikka, että vuoden kuluessa vapautettiin suuri joukko tarpeellisimpia kulutustavaroita sodanaikaisesta säännöstelystä. Vuoden alkupuolella aiheutti hintojen putoamisen pelko arkailua tavaroiden hankinnassa. Tavarain saanti oli edelleen vaikeata ja niitä oli ostettava mistä vain sattui saamaan. Liikkeessä ilmeni kuitenkin vilpitön halu keskittää ostot yhä enemmän SOK:hon. Sieltä tehtyjen ostojen määrä kohosikin jo 75 %:iin koko vuoden myynnistä. Myynnin markkamääräisen kasvun suurimpana tekijänä oli rahan arvon alenemisesta johtunut hintojen jatkuva nousu. Tavarain vaihtokin kuitenkin lisääntyi. Myynnin kasvusta ja toiminnan laajenemisesta huolimatta liikkeen varsinaista henkilökuntaa lisättiin vuoden kuluessa vain yhdellä, niin että se vuoden lopussa oli 6.

Kolmas johtajan vaihdos. Vuoden varrella tapahtui jälleen liikkeenhoitajan vaihdoskin. Liikkeenhoitaja Oskari Pesosen

erottua toimestaan 30. 6. 1919 hänen seuraajakseen valittiin liikkeenhoitaja Väinö Sundberg Tirvan Osuuskaupasta (Valkealasta).

Henkilökunnan taloudellisen aseman turvaamiseksi osuuskauppa liittyi osakkaaksi Eläkelaitos Elonvaraan.

JYVÄSKYLÄN OSUUSLIIKKEEN R.L. AIKA VUODESTA 1920.

Viidettä vuotta kestäneen vaiherikkaan toiminnan aikana liike kasvoi siinä määrin, että pääliikkeen huoneisto kävi sietämättömän ahtaaksi. Asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden tyydyttämiseksi oli välttämätöntä saada päämyymälä muodostetuksi useampiosastoiseksi. Osuuskunnan kevätkokouksessa v. 1920 tehtiinkin liikkeen laajentamispäätös ja hallitus sai valtuudet hankkia sopivan huoneiston. Jälleen oli onnea matkassa, sillä jo toukokuussa onnistuttiin saamaan Joh. Parviainen Oy:ltä 3 000 markan vuotuisella vuokralla sopiva, siihen asti asuntona ollut huoneisto samasta talosta, Asema- ja Kauppakatujen kulmasta, kaupungin parhaalta liikepaikalta, jossa Jyväskylän Osuuskaupan toiminnan jatkajan Osuusliike Keskimaan keskustoimipaikka nykyään sijaitsee. 14. 2. 1923 saatiin ostaa koko tämä talo laajoine tontteineen 750 000 markan hinnasta ja niin saatiin pääliikkeelle oma tupa, oma lupa.

Huomattavien korjaustöiden ja myymäläkaluston hankinnan jälkeen päästiin uuteen huoneistoon muuttamaan syyskuun 15 päivänä.

Puuppolan myymälä. Jyväskylän maalaiskunnan alueella Puuppolan kylässä olivat osuustoiminta-asiaa harrastavat paikkakuntalaiset, erityisesti maanviljelijä Otto Ollila ja hänen kerallaan maanviljelijät N. Raatikainen, H. Kylmälahti,

*Palokan
myymälä.*

K. J. Mäkinen, B. Kolu ja Maria Kulmala ryhtyneet toimenpiteisiin saadakseen osuuskaupan sivuliikkeen kyläänsä. Lähin kauppaliike oli 7 km päässä Kuikan kylässä sijainnut yksityiskauppa. Aluksi vuokrattiin Loukialan talosta vaatimaton myymälähuoneisto ja myymälä avattiin jo vuoden 1920 alkupuolella. Myöhemmin saatiin vuokralle vaatimaton, mutta hieman suurempi huoneisto Päivölän asuntotalosta, jossa liike toimi oman talon valmistumiseen, so. maaliskuun 1 päivään 1942 asti. Tätä varten ostettiin maanviljelijä H. Mäkiseltä tontti v. 1940 parhaalta paikalta valtatien varrelta viimemainitun vuokrahuoneiston läheltä. Naapuriksi on ehtinyt ilmestyä OTK-laisen Osuuskauppa Mäki-Matin myymälä. Toimintamahdollisuuksia näyttää olevan molemmille ja Keskimään myymälän liike on varsinkin uuden toimitalon valmistuttua suuresti kasvanut.

Ensimmäisiksi jäseniksi Puuppolan myymäläneuvostoon tulivat maanviljelijät Otto Ollila, N. Raatikainen, O. Ollikainen, Hannes Kylmälahti ja Teodor Savimaa.

Kaupungin lounaisosaan, Kauppakadun yläpäähän, suunniteltiin myöskin sivumyymälän avaamista v. 1920, mutta vuokralle saatavissa ollut huoneisto kauppias Oksalan talossa Kauppakatu 2 todettiin liian pieneksi ja vuokrakin olosuhteisiin nähden korkeaksi, minkä vuoksi tästä hankkeesta

toistaiseksi luovuttiin, vaikka se myöhemmin tulikin toteutettavaksi.

Äänekosken myymälä. Hankkeisiin myymälän avaamiseksi myöskin Äänekosken tehdasyhdyskunnan, nykyisen kauppalan, alueelle ryhdyttiin samana vuonna, so. 1920. Seudulla oli toiminut vuodesta 1904 alkaen väestön kaikkien piirien yhteinen Äänekosken Osuuskauppa. Suuntataistelun vaiheissa sen valtasi ns. edistysmielinen eli vasemmistolaisuunta v. 1919. Mutta paikkakunnalla kaivattiin puolueetonta osuuskauppaa ja Äänekoski Oy:n henkilökunnan piirissä yritettiin sen aikaansaamista. Kun itsenäisen liikkeen perustaminen osoittautui ylivoimaiseksi, ryhdyttiin neuvotteluihin Jyväskylän Osuuskaupan kanssa myymälän saamiseksi Äänekoskelle. Tämän myymälän saantia puuhasivat innokkaasti piirityönjohtaja Frans Kalivaara, kruununvouti A. J. Kallio ja opettaja J. A. Leppämäki saaden silloisen Äänekoski Oy:n johdolta myös lämpimän kannatuksen. Kasööri Frans Wahlman ja insinööri E. Albrecht ovat näistä johtohenkilöistä erityisesti olleet asiaa eteenpäin auttamassa.

Rakennusmestari Hämmäläiseltä ostettiin liikehuoneistoksi talo 23 500 mk:n hinnalla ja tarpeellisten korjausten sekä kaluston hankinnan jälkeen avattiin myymälä seuraavan vuoden (1921) helmikuussa. Huoneisto on liikkeen kasvaessa osoittautunut liian pieneksi. Päärakennusta on korjattu ja laajennettu sekä muita uudistuksia tehty vuosina 1923, 1925 ja 1935, niin että siinä nykyisin on sekatavara-, ruoka- ja maito-osastot, käsivarasto, kellari ja myymälänhoitajan sekä apulaisen asunto. V. 1936 ostettiin myymälälle, joka oli ollut vuokramaalla, sen tontti. Siihen rakennettiin v. 1940 tiilinen varastorakennus, johon tuli myös sauna, kellareita ym. Tulevia rakennushankkeita silmälläpitäen on kauppalaosta ostettu lisäksi kaksi tonttia, jotka toistaiseksi ovat käyttämättömiä. V. 1942 avattiin Pohjoismaiden Yhdyspankin talossa *vaatetusmyymälä*, jolle ei omassa talossa riittänyt tiloja.

Äänekosken myymälä nykyisessä asussaan.

Kun siirtoväkeä on sijoittunut paikkakunnalle paljon ja ne suurelta osalta ovat kotiutuneet Osuusliike Keskimaan asiakkaiksi ja jäseniksi ja kun kauppala muutenkin ripeästi kehittyy ja kansoittuu, on uusi toimitalo Äänekosken myymälälle ennen pitkää välttämätön.

Äänekosken myymälän kehitystä on varsinkin alkuvuosina ehkäissyt ja hidastuttanut myymälän pienuus, varastotilojen puute, käymätön tavaravarasto ja usein vaihtunut, tottumaton henkilökunta sekä myöskin pääliikkeen joinakin aikoina liian varovainen suhtautuminen paikkakunnan toiveisiin ja uudistustarpeisiin. Talouspulan aika vuosina 1928—33 jarrutti huomattavasti myymälän kehitystä, ja velaksimyynti epävarmoine saatavineen huononsi tuloksia.

Nousukohtia Äänekosken myymälän toiminnassa ovat olleet vuodet 1924—25. Etenkin maanviljelijäväestö liittyi nyt joukolla sen asiakaspiiriin. Toinen nousukausi alkoi v. 1939 ja siitä lähtien Osuusliike Keskimaa on Äänekoskella saavuttanut ostavan yleisön jakamattoman luottamuksen.

Tätä osoittaa mm. se, että Keskimaa on seudun johtava liike ruokatavara- ja maataloustuote- sekä -tarvikekaupan alalla. Teollisuuslaitoksetkin ovat entistä enemmän antaneet hankintojaan Keskimaaalle.

Valistustoiminnan tärkeys on myymälätoimikunnassa oivallettu yhä enemmän. On järjestetty onnistuneita osuustoimintajuhlia, joihin paikkakunnan voimillakin on saatu arvokasta ohjelmaa.

Myymälätoimikunnan ensimmäiset jäsenet olivat kasööri Frans Wahlman, joka toimi puheenjohtajana, sekä piirityönjohtaja Frans Kalivaara, ins. E. Albrecht, herra O. Vohlonen ja opettaja J. A. Leppämäki.

Erikoisesti on myymälän kehitykseen sen perustamisesta asti vaikuttanut myymälätoimikunnan nykyinen puheenjohtaja ja myymälän avaamisesta alkaen sen jäsen opettaja J. A. Leppämäki, joka nykyisin on myös Osuusliike Keskimaan hallintoneuvoston jäsen. Liikkeen toiminta on ollut hänelle sydämen asia niin hyvinä kuin huonoina aikoina ja epälukuiset ovat ne arvokkaat tiedot, ohjeet ja neuvot, joita mm. myymälänhoitajat ovat häneltä saaneet. Antaumuksella myymälän hyväksi ovat työskennelleet sen toiminnan alkuaikoina piiriesimies Fr. Kalivaara ja kruununvouti A. J. Kallio sekä myöhemmin laivan kapteeni Otto Jokinen sekä talonomistaja Matti Puura.

Uudet säännöt.

Jyväskylän Osuuskaupan toiminnan laajentuminen aiheutti liikkeen johtolimistön uudelleen järjestelyn ja siten myöskin sääntöjen muutoksen. Kevätkokouksessaan v. 1920 osuuskunta teki tätä tarkoittavan päätöksen hallituksen ehdotuksen mukaisesti. 12. 5. 1920 Vaasan läänin maaherra vahvisti nämä suurten osuuskauppojen mallisääntöjen mukaiset uudet säännöt. Hallituksen sijaan tuli liikkeen joh-

toon nyt harvemmin kokoontuva hallintoneuvosto ja sen kahden valtuutetun sekä liikkeen toimitusjohtajan muodostama, aina tarpeen vaatiessa kokoontuva johtokunta. Liikkeen nimikin muutettiin sääntöjä uudistettaessa Jyväskylän Osuusliikkeeksi r.l.

Uusien sääntöjen voimaan astuttua 1. 7. 1920 tulivat hallintoneuvoston ensimmäisiksi jäseniksi yliopettaja (sittemmin talousneuvos) Juho Jussila puheenjohtajana, maanviljelijä (sittemmin talousneuvos) J. V. Niemelä varapuheenjohtajana ja muina jäseninä tohtori W. Wartiovaara, ins. V. Buur, isännöitsijä Juonas Airila, maanviljelijä Otto Ollila, kansakouluntarkastaja Arvi Sipola, asioitsija O. Peurala ja kivenhakkaaja V. Mikkilä. Varajäseniksi tulivat sittemmin johtaja A. Hytönen, joka hoiti sihteerin tehtävät, räätäli J. Reinikainen ja neiti Elli Liipola.

Johtokunnan puheenjohtajana tuli uusien sääntöjen mukaan olemaan toimitusjohtaja Väinö Sundberg ja hallintoneuvoston valtuuttamina jäseninä johtaja K. V. Laitila, joka toimi sihteerinä, sekä posteljooni A. Kanervo, varajäseninä lehtori J. Putro ja kanttori (sittemmin tirehtööri) M. V. Sipponen.

Liikkeen laajentuessa sekä uusien myymälöiden avaamisen että päätoimipaikan uudistusten johdosta oli luonnollista myynnin huomattava nousu vielä edelleen jatkuneista tavarain saantivaikeuksista huolimatta. Edellisenä vuonna oli sivuutettu miljoonan raja, nyt noustiin yli kahden, koko myynnin ollessa mk 2 679 702: —. Lisenssivaikeuksista johtuen, kun yksityiset tukkuliikkeet saivat ulkomaantavaroiden tuontilupia suhteellisesti runsaammin ja helpommin kuin osuustoiminnalliset, oli eräiden kysytyjen kulutustavaroiden saanti osuuskauppoihin edelleen vaikeata. Hintojen heilahtelu nyt monien tavaroiden vapauduttua säännöstelystä oli jatkuva ilmiö. Kun liikettä laajennettiin, oli hankittava tavaroita tavalla tai toisella, mutta tällöin hintojen äkillisen

Johtokunta 20 vuotta sitten.

Henkilöt (vasemmalta): talousneuvos Juho Jussila, raatimies Jaakko Rusanen, toimitusjoht. Väinö Aaltonen ja ent. kauppias Vihtori Hytönen.

alenemisen johdosta oli uhkana tappion vaara milloin yhden, milloin toisen tavaralajin kohdalla. Tavaroiden hankinnassa meneteltiin kuitenkin liian rohkeasti ja varomattomasti. Vuoden loppupuolella, jolloin hinnat yleisesti alkoivat laskea, oli Jyväskylän Osuusliikkeessäkin erinäisten varastossa olevien tavaroiden hintoja alennettava, esim. puuvillatuotteiden 35 %:lla, rautatavaroiden, rakennustarvikkeiden ja jalkineiden 15 %:lla. Tästä johtui, että huomattavasti kasva-
neesta myynnistä huolimatta liikkeen vuositulos jäi pieneksi. Ylijäämä oli kaikkiaan vain mk 21 445: 13, joten ylijäämä-
palautukseen ei ollut varaa. Parempien ja halvempien tava-
ralaatujen markkinoille ilmestyessä tätä kalliilla hinnalla
hankittua ja nyt epäkäypää tavaravarastoa oli edelleen seu-
raavien vuosien toimintaa rasittamassa.

Osuusliikkeen jäsenmäärä kasvoi tänä vuonna 93:lla, pää-
asiassa sivumyymäläalueiden ansiosta, ja oli vuoden lo-
pussa 337.

Liikkeen laajentuessa oli lisättävä myöskin henkilökuntaa, jota oli tämän vuoden päättyessä 13 henkilöä.

Säästökassaliikkeen alkuunpanoyritys. V. 1920 ryhdyttiin toimenpiteisiin säästökassan perustamiseksi. Sitä tarkoitettava suunnitelma esitettiin osuuskunnan syyskokoukselle, joka hyväksyi asian. Säännöille saatiin vahvistus 12. 1. 1921, ja säästökassan toiminta alkoi 19. 5. 1921. Mutta maaperä oli kovaa. Uutta talletuslaitosta ei tunnettu ja osuusliikkeen toiminnassa juuri siihen aikaan esiintyneet häiriöt ja vaikeudet herättivät säästäjissä epäluottamusta. Sen vuoden kuluessa annettiin ainoastaan 25 vastakirjaa ja talletusten yhteissumma vuoden lopussa oli vain mk 66.990: 15. Tappiollisten tilinpäätösten johdosta säästökassan toiminta jouduttiin parin vuoden kuluttua keskeyttämään, mutta aloitettiin uudelleen kesäkuun 15 p:nä 1925 ja paremmalla menestyksellä.

Uusien sääntöjen tultua voimaan hallintoneuvosto laati ja hyväksyi toimintaohjeet toimitusjohtajaa, rahastonhoitajaa, henkilökuntaa, myymäläneuvostoja ja lopuksi itseäänkin, varten. Rahastonhoito uskottiin väliaikaisesti toimitusjohtajalle. Vuoden 1921 alusta lukien yhdistettiin kirjanpitäjän ja rahastonhoitajan tehtävät.

Osuustoiminnalliseen valistustyöhön erityisesti sivumyymäläin alueilla omisti uusi hallintoneuvosto huomiota ja puheenjohtaja sekä muitakin hallintoneuvoston jäseniä kävi näissä tilaisuuksissa vierailemassa ja ohjelma-apua antamassa.

VASTOINKÄYMISTEN VUOSIA.

Jälleen johtajan vaihdoksia. Vuodet 1921 ja -22 olivat Jyväskylän Osuusliikkeen toiminnassa raskasta aikaa. Kauppa oli paisunut nelimyymäläiseksi, neljässä eri kunnassa toimivaksi liikeyritykseksi, joka johtajaltaan ja koko johdoltaan

vaati taitoa, kykyä ja tarmoa, varsinkin sellaisena taloudellisen epävakaisuuden aikana, mitä sodan jälkeiset vuodet olivat. Liikkeen myynti lisääntyi kyllä vielä v. 1921 liki 1,5 miljoonalla markalla nousten mk:aan 4 122 827:—, mutta siitä huolimatta tilinpäätös osoitti vuoden lopussa suoranaista tappiota mk 39 388:—. Vuoden alkupuolelta 1. 1.—4. 5. tappio oli mk 74 498:—, mutta kun toukokuun alussa tapahtui johtajan vaihdos, jolloin toimitusjohtaja V. Sundberg luopui toimestaan ja tilalle tuli johtajaksi Pieksämäen Osuuskaupan liikkeenhoitaja P. E. Korhonen, tuotti liike viimeainitun aikana 5. 5.—31. 12. voittoa mk 35 110:—, mikä tasoitti lopullisen tappion edellä mainittuun määrään. Kun tavaraa alkoi olla runsaasti saatavissa, ilmestyi vähittäiskaupan alalle uusia yrittäjiä, jotka polkivat kilpailullaan hinnat kannattamattomiksi. Varastoon hankitut tavarat oli myytävä yhä suurenevin tappioin, sillä hintojen alentuessa yleisö pidättäytyi tavarain ostosta. Niinpä Jyväskylän Osuusliikkeenkin myynti aleni v. 1922 yli 400 000 mk:lla edelliseen vuoteen verraten tehden mk 3 702 483: 24. Mutta henkilökuntaa ei ollut vielä mahdollista vähentää. Palkkamenot ym. kustannukset eivät näin ollen supistuneet myynnin alenemisesta huolimatta.

Rahatilanteen kiristymisestä seurauksena ollut korkokannan suunnaton kohoaminen vaikutti, että liikkeen rahoitus tuli varsin raskaaksi. Kassakreditiivi- ja konttokuranttilaivojen lisäksi tarvittiin huomattavasti vekseliluottoa, jonka korkomenot kohosivat pian jopa 14 %:iin asti. Liikkeen kustannukset siis yhä nousivat ja voittomarginaali pieneni.

Näissä oloissa tapahtui jälleen johtajan vaihdoskin, kun toimitusjohtaja Korhonen erinäisten johtajan ja henkilökunnan välisten selkkausten johdosta pyysi ja sai heti tammi-kuun lopulla v. 1921 eron. Toimeen valittiin nyt Lappajärven Osuuskaupan toimitusjohtaja V. Aaltonen. Ennen hänen tuloaan hoiti toimitusjohtajan tehtäviä väliaikaisesti

Tyypillinen keskisuomalainen maisema Pääjärven latvoilta.

kauppias M. G. Oksala. Uusi toimitusjohtaja ryhtyi heti johdokunnan ja hallintoneuvoston kanssa toimenpiteisiin liikkeen kannattavuuden korjaamiseksi ja vakavaraisuuden lujittamiseksi. Inventoinnissa toimitettiin tavarain arvostus tätä silmällä pitäen. Vuoden 1922 alijäämä ei kaikesta tästä huolimatta tullut suuremmaksi kuin mk 59 659: —. Kahtena edellisenä vuotena toimintaa häirinnyt hintojen epävakaisuus alkoi vähitellen tasoittua ja tavarain saanti oli jo helppoa. Toimihenkilöitä oli vuoden 1921 lopussa 15 ja vuotta myöhemmin 14. Uusien myymälöiden avaamiseen ja muuhun liikkeen laajentamiseen ei näinä vuosina edellä kerrotuista syistä ryhdytty, vaikka sitä tarkoittavia toivomuksia varsinkin maaseudulta käsin liikkeelle esitettiin ja hankkeita siihen suuntaan jo oli olemassa.

Toimintansa kahdeksatta vuotta kestäneiden alkuvaiheiden aikana oli pienestä, aluksi varsin kapealla pohjalla toi-

mineesta Jyväskylän Osuuskaupasta kasvanut jo huomattava nelimyymläinen kauppaliike, jonka jäsenistöön ja asiakas- sekä kannattajapiiriin oli ilmestynyt jo melkoinen määrä maatalousväkeä ja jonka juuret näyttivät yhä enemmän olevan levittäytymässä maaseudulle. V. 1922 lopussa oli jäsenistöstä jo lähes kolmannes maatalousväkeä.

IV

NOUSUKAUSI VV. 1923–1929.

Sodan ja sen jälkiselvittelyjen vuosina häiriötilaa potenut talouselämä oli jo v. 1922 lopulla ja seuraavana vuonna vaikiintuneempaa kuin moniin vuosiin sitä ennen. Suomen Pankin voimakkaan ja lujan valuuttapolitiikan ansiosta rahanarvo vähitellen vakiintui ja tavaramarkkinoilla hintojen heilahtelu vaimeni. Mutta rahan niukkuus nyt ja lähivuosina tuotti erinäisiä vaikeuksia talouselämälle. Suuret tuotantolaitosten uudistukset ja laajennukset, asuntotarpeen aiheuttama, ennenpitkää liiankin ripeäksi paisunut rakennustointa ja valtakunnallisen itsenäisyyden saavuttamisen valtiolle aiheuttamat, perustavaa laatua olleet uudistukset, joita suuressa määrin rahoitettiin verotuloilla, vaativat rahaa ja sitoivat pääomia. Kun ulkomaisia tavaroita välttämättä tarvittiin paljon, pyrki kauppa- ja samoin koko maksutase pysyttelemään pitkään passiivisena. Niinpä korkokanta kohosi meillä ennen kuulumattoman korkealle. V. 1923 huono vuodentulo, eräissä maamme osissa miltei täydellinen kato, aiheutti talletusten nostoja ja lainojen kysyntää suuressa määrässä. Vientitavaroittemme heikko kysyntä ulkomailla saman vuoden loppupuolella aiheutti ulkomaisten valuuttojen vähenemisen Suomen Pankissa, jonka näin moninaisista

syistä kiristyneen rahatilanteen vuoksi oli korotettava diskonttokorkonsa 2 prosentilla, niin että se täten tuli olemaan 9 %, mikä talouselämällemme, varsinkin teollisuudelle koitui raskaaksi.

Helpottumista kohden kuitenkin kuljettiin. V. 1924 oli kauppataase jo vientivoittoinen, samoin seuraavana, ja lyhytaikaisia ulkomaisia luottoja saatiin järjestetyksi pitkäaikaisiksi, mikä vakiinnutti rahamarkkinoita. Vuoden 1925 hyvä vuodentulo vaikutti taloudelliseen tilaan edullisesti. Korkokantakin alkoi jo laskea ja Suomen Pankin diskonttokorkoa alennettiin v. 1925 kahdestikin, yhteensä 1 1/2 % ja v. 1927 kolmesti, samoin yhteensä 1 1/2 %. Rahaolojen vakiintumista merkitsi erityisesti kultakantaan jälleen palaaminen vuoden 1926 alussa. Samana vuonna metsätaloutemme vientiteollisuus kohosi suuremmaksi kuin koskaan aikaisemmin. Siitä huolimatta kääntyi kauppataase jatkuvasti kasvaneen tuonnin vaikutuksesta passiiviseksi. Rahamarkkinoiden tilaa helpottivat erinäiset ulkomaiset lainat ja talletusten huomattava kasvu pankkilaitoksissamme. Viimemainittuun seikkaan vaikutti edullisesti maatalousväen runsaat metsätulot ja vuosien 1926—27 kohtalaisen hyvä vuodentulo.

V. 1928 alkaneen maailman talouspulan vaikutukset ulotuivat ennen pitkää Suomeenkin. Taloudellinen toiminta oli tänä vuonna kyllä vielä erittäin vilkasta. Yritteliäisyys ja rahojen kiinnittäminen pitkäaikaisiin sijoituksiin oli päässyt vv. 1926—27 liiaksikin vauhtiin ja jatkui entistä valtavampana. Varsinkin rakennustoimintaan sekä kaupungeissa että maaseudulla kiinnitettiin suunnattomasti varoja. Elin-taso oli kohonnut. Kulutustavaroiden ja rakennustarvikkeiden kysynnän tyydyttämiseksi oli lisättävä tuontia, joka juuri v. 1928 kohosi ennätysmäärään, yli 8 miljoonaan. Kun vienti edelliseen vuoteen verraten hieman aleni, oli tuontienem-mys kokonaista 1 768 milj. mk. Ei ihme, että rahatilanne

kiristyi ja Suomen Pankin oli korotettava diskonttokorkoaan jopa kahdestikin, $\frac{1}{2}$ % kummallakin kerralla. Luottojen myöntämistä rakennustoiminnalle oli ryhdyttävä rajoittamaan jyrkin toimenpitein. Tämä ja viennin jatkuva väheneminen ulkomaisen kysynnän heiketessä aiheutti työttömyyttä ja kuluttajapiirien ostokyvyn alenemista. Sen vaikutukset puolestaan kotimaan kaupan alalla ilmenivät kysynnän ja menekin vähenemisenä ja hintojen alenemisena, mikä jo v. 1929 loppupuolella oli varsin huomattava. Itsenäisyyden ajan ensimmäinen taloudellinen nousukausi oli päättynyt.

Liikkeen henkilökunta v. 1925.

LIEVESTUOREEN UUDEN OSUUSKAUPAN LIITTÄMINEN JYVÄSKYLÄN OSUUSLIIKKEESEEN V. 1924

Lievestuoreen asemaseudulle oli perustettu osuuskauppa v. 1918, sen jälkeen kun rautatierakennustyöt olivat päättyneet ja sen aikana paikkakunnalla toimineet tilapäiset kaupat sulkeneet ovensa. Jo kaupan perustamistilaisuudessa 24. 11. 1918 pohdittiin, olisiko Lievestuoreelle pyydyttävä vain joko Vaajakosken tai Laukaan osuuskaupan sivumyymälää vai perustetaanko oma osuuskauppa. Viimemainittu vaihtoehto hyväksyttiin ja kaupan nimeksi tuli *Lievestuoreen Uusi Osuuskauppa r.l.* Jo kymmenisen vuotta aikaisemmin oli paikkakunnalle perustettu Lievestuoreen Osuuskauppa r.l. ja sille vahvistettu säännötkin, mutta toiminta jäänyt alkamatta. Nyt ryhdyttiin toimintaan ja liike alkoi aluksi vuokrahuoneissa, mutta pian hankittiin oma talo tontteineen. Hetimiten avattiin sivumyymälät Laukaan Saviolle,

*Lievestuoreen Uuden Osuuskaupan päämyymälä
Keskimaan myymälänä.*

Lievestuoreen myymälän v. 1939 valmistunut liiketalo.

Toivakan Ruuhimäelle ja Kangasniemen Makkolaan. Savion myymälälle hankittiin oma talokin.

Mutta yleinen pulakausi vuoden 1920 tienoilla teki uuden liikkeen toiminnan vaikeaksi. Kun liike ripeän toimintansa vaikutuksesta oli joutunut sijoittamaan lainapääomaa kahteen omaan liiketaloon ja neljän myymälän tavaravarastoihin ja korkokanta kohosi suunnattomasti, kävi liike kannattamattomaksi. SOK:n taholta annettiin silloin kehoitus yhdistää kauppa joko Vaajakosken tai Jyväskylän Osuusliikkeeseen. Neuvottelu Jyväskylän Osuusliikkeen kanssa johti myönteiseen tulokseen 18. 5. 1924. Lievestuoreen Uuden Osuuskaupan osuuskuntakokous hyväksyi tätä liittymistä koskevan hallituksen esityksen. Jyväskylän Osuusliikkeen ylimääräinen osuuskuntakokous puolestaan 22. 5. samana vuonna antoi johtokunnalle oikeuden ostaa kysymyksessä olevan kaupan varoineen ja velkoineen, mikä viipymättä tapahtuikin. Makkolan myymälä siirtyi sopimuksen perusteella Kangasniemen Osuuskaupalle, jonka toimialueeseen se lähimmin liittyi. Savion myymälä päätettiin toistaiseksi

*Sisäkuva
Lievestuoreen
myymälästä
v. 1939.*

pitää suljettuna, kun sen kannattavuus silloisissa oloissa näytti epäilyttävältä. Näin tulivat Lievestuoreen Uuden Osuuskaupan pääliike ja sen pieni sivumyymälä Ruuhimäellä Jyväskylän Osuusliikkeen myymälöiksi.

Lievestuoreen myymälän ensimmäisiksi myymälätoimikunnan jäseniksi tulivat tehtailija E. Leinonen puheenjohtajana sekä maanviljelijät O. Hokkanen, J. Jalkanen, J. Luukkonen ja S. Vesander. Näistä olivat useimmat jo Lievestuoreen itsenäisen osuuskaupan puuhaajia ja sen hallituksen jäseniä. Ennen kaikkea ovat tehtailija Leinonen sekä hänen ohellaan yllämainittujen henkilöiden keralla vaikuttaneet Lievestuo-

*Lievestuoreen
myymälän
maito- ja
leipäosasto.*

*Ruuhimäen
myymälä.*

reen myymälän toimintaan ja suotuisaan kehitykseen maanviljelijä Kalle Salminen, poliisikonstaapeli E. Kovanen ja kansakoulunopettaja Ville Pöyhönen.

Jyväskylän Osuusliikkeen (Keskimaan) hallussa Lievestuoreen myymälän liike on jatkuvasti laajentunut. V. 1925 järjestettiin myymälän rinnalle pieni kahvila, joka toimi vain pari vuotta. Silloisissa oloissa ajanmukainen ja riittävän suuri liiketalo kävi vuosikymmenen kuluessa ylen ahtaaksi ja v. 1935 sijoitettiin erilliseksi järjestetty ruokatavaraosasto vuokralle viereiseen, J. Luukkosen omistamaan liiketaloon, jossa se sai siistin myymälän kellareineen käytettäväkseen.

Myynnin kasvaessa osoittautui välttämättömäksi saada kokonaisuudessaan suurempi liikehuoneisto. Niinpä sikäläinen kiinteistö myytiin Lievestuoreen Osuuskassalle ja siltä ostettiin rakentamaton, vielä edullisemmalla paikalla oleva tontti. Tälle rakennettiin tilava, ajanmukainen liiketalo,

Savion myymälä.

joka valmistui niin, että talvisodan aattopäivinä marraskuun lopulla 1939 voitiin liiketoiminta aloittaa uudessa talossa. Lievestuoreen myymälä on jatkuvasti ollut liikevaihdoltaan liikkeen suurimpia myymälöitä.

Ruuhimäen myymälä on myöskin kehittynyt suotuisasti. Se toimi aluksi vuokrahuoneistossa maanviljelijä Albert Viinikaisen talossa, sitten Maamiesseuran omistamassa talossa, jonka avulla saatiin hankituksi oma talo tontteineen v. 1935. Aluksi oli Lievestuoreen ja Ruuhimäen myymälöillä yhteinen myymälätoimikunta, mutta vuonna 1927 asetettiin Ruuhimäelle oma myymälätoimikuntansa, jonka ensimmäiset jäsenet olivat maanviljelijä O. Hokkanen puheenjohtajana sekä maanviljelijät Malakias Väisänen, Vihtori Pänkäläinen ja Adi Manuinen.

Saviolle rohjettiin avata myymälä vasta v. 1936, vaikka siellä kiinteistö oli hankittuna jo Lievestuoreen Osuuskaupan yhdistämisestä asti.

KORPILAHDEN MYYMÄLÄ — KORPILAHDEN MAANVILJELIJÄIN OSUUSLIIKKEEN SEURAAJA.

V. 1915 oli Korpilahdella perustettu Korpilahden Tuotanto- ja Kulutusosuuskunta (myöhemmältä nimeltään Korpilahden Osuuskauppa). Kun se suuntataistelun aikana liittyi KK:hon ja OTK:hon, perusti seudun pulueeton osuuskauppaväki, maanviljelijät etunenässä, Korpilahden Maanviljelijäin Osuusliikkeen. Tämä uusi liike joutui kuitenkin vaikeuksiin, minkä vuoksi sen johdossa olleet maanviljelijät H. Niittynen, Herman Tissola, Jalmari Mutila ja A. Pekkala sekä kanttori Onni Raitala ja liikemies Hj. Riikonen tarjosivat liikettä kiinteistöineen Jyväskylän Osuusliikkeelle, johon se sitten yhdistettiin v. 1926 lopulla. Liikkeen toiminta jatkui sen jälkeen Jyväskylän Osuusliikkeen sivumyymä-

*Korpilahden
myymälä.*

länä, ensin Hj. Riikosen talossa vuokrahuoneistossa ja sitten omassa talossa. Kun myymälä oli hieman syrjässä kirkonkylän keskeisimmästä liikesolmusta, vuokrattiin valta-
maantien varrella sijaitsevasta A. Heikkilän liiketalosta huoneisto v. 1935. Myynnin suuresti lisääntyttyä tämäkin aluksi tilava huoneisto on nykyisin jo liian pieni.

Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä Herman Niittynen puheenjohtajana sekä rovasti J. Hannuksela, kanttori O. Raitala, maanviljelijä J. Mutila ja hra E. Liukkonen.

Tästä yhdestä myymälästä käsin ei voida palvella tehokkaasti koko pitäjän väestöä ja sen vuoksi Keskimaan lähivuosien ohjelmassa onkin pienempien myymälöiden avaaminen pitäjän eri puolille.

LAUKAAN OSUUSKAUPPA LIITTYY JYVÄSKYLÄN OSUUSLIIKKEESEEN.

V. 1927 tapahtui kaikkia entisiä suurempi liikkeen laajentuminen, kun kuusimyymäläinen *Laukaan Osuuskauppa* siirtyi Jyväskylän Osuusliikkeen omistukseen. Tämä osuuskauppa oli perustettu v. 1917 ja oli niitä, joiden toiminnan alkamiseen vuoden 1916 lopussa perustettu Keski-Suomen Osuuskauppapiirin toimikunta oli voimakkaasti myötävaikuttamassa. Paikkakuntalaisista olivat innokkaimpia hank-

Laukaan kirkonkylän myymälä entisessä asussaan.

keen ajajina apteekkari L. Spolander, opettaja Olli Voutilainen, työnjohtaja V. Korhonen, maanviljelijät A. Kantola, O. Niemelä, T. Oksanen ja A. T. Pekkala sekä hra A. Flyktman ja konemestari A. Hyvärinen. Alussa liike näytti menestyvän hyvin ja sivumyymälöitä avattiin Kuusassa, Lepävedellä, Tarvaalassa, Äijälässä ja Valkolassa. Viimeksi mainittu täytyi kuitenkin pian lakkauttaa kannattamattomana. Sattui muitakin vastoinkäymisiä. Pahin oli v. 1920 pääliikkeessä sattunut tulipalo, jonka jälkeen liikkeen pääpaikaksi muodostui Kuusan myymälä. Osuuskauppaharrastus ei jaksanut laajeta eikä syventyä, sillä valistustoimintaan ei omistettu huomiota eikä sen merkitystä osuustoiminnan menestymiselle riittävästi tajuttu. Suuremmat taloudet varsinkin alkuaikoina vieroivat osuuskauppaa, eräät siitäkin syystä, että olivat osakkaina seudulla syntyneessä, pääasiassa maataloustuottajain muodostamassa kauppayhtiössä. Niihin aikoihin kärjistyneet puolueolot pitivät työväestön suuressa määrin erossa tästä osuuskaupasta, jota niissä piireissä tavattiinkin nimittää porvariin kaupaksi.

*Laukaan
kirkonkylän
myymälä
v. 1945.*

Epäonnea oli myöskin liikkeen myymälänhoitajien sekä muunkin henkilökunnan hankinnassa. Sen vuoksi kaupan toiminta antoi aihetta tyytymättömyyteen ja moitteisiin. Velaksimyöntikin tuotti vahinkoja, kun osa saatavista jouduttiin epävarmoina poistamaan. Kun oikein tarmokasta ja taitavaa johtajaa ei onnistuttu saamaan ja kun, varsinkin suuren vahingon aiheuttaneen tulipalon vaikutuksesta, liikkeen rahallinen asema muodostui vaikeaksi, ryhdyttiin neuvotteluihin Laukaan Osuuskaupan yhdistämisestä Jyväskylän Osuusliikkeeseen. Toukokuun 15 päivänä 1927 solmitulla kaupalla siirtyi puheenaoleva osuuskauppa kaikkine myymälöineen, kiinteistöineen, tavaravarastoineen sekä muine irtaimistoineen Jyväskylän Osuusliikkeen omistukseen, jolle näin tuli lisää 4 uutta myymäläkiinteistöä, so. Laukaan kirkonkylässä, Kuusassa, Leppävedellä ja Tarvaalassa sekä tavaramakasiini Laukaan rautatieasemalla.

Kirkonkylän myymälää, jolla ostettaessa oli tilavat rakennukset, on myöhemmin korjattu ja ajanmukaistettu. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä Hannes Hirvinen puheenjohtajana sekä opettaja Olli Voutilainen, työnjohtaja V. Korhonen ja hra Eino Virtanen.

Tarvaalan myymälälle, joka oli avattu v. 1919, hankittiin vaihtokaupalla edullisempi tontti maanviljelijä A. Tryggiltä

Leppäveden entinen myymälä.

v. 1937. Tälle tontille rakennettiin tiilestä ajanmukainen myymälähuoneisto, johon päästiin muuttamaan maaliskuussa 1938. Ensimmäiseen myymälätoimikuntaan kuuluivat maanviljelijä T. Oksanen puheenjohtajana ja jäsenenä opettaja Fanny Rikama ja maanviljelijät Matti Ollikainen ja Elis Korhonen.

Leppäveden myymälän oli Laukaan Osuuskauppa avannut erityisesti maanviljelijä A. T. Pekkalan ja rakennusmestari A. Korjan asiaa ajaessa v. 1920 alussa, jolloin sitä varten ostettiin kauppias Isännäisen kauppakiinteistö varastointeen. Myymälä oli peräti vaatimaton ja puutteellinen. Niinpä jo v. 1928 Osuusliike Keskimaa osti Kalmarin talon maasta, valtatieltä Leppäveden asemalle erkanevan tien risteyksestä sopivan tontin, jolle v. 1929 rakennettiin silloisiin oloihin nähden ajanmukainen tiilinen liiketalo. Kun myymälän myynti on suuresti kasvanut, on liikehuoneisto nykyään jo liian pieni. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä A. T. Pekkala, opettaja Emmi Lehmusvaara ja sähköttäjä Toivo Niemiahho.

*Leppäveden
myymälä
marraskuussa
v. 1945.*

Aijälän myymälä on Laukaan Osuuskaupan vanhimpia. Osuuskauppatoiminnan tienraivaajina seudulla on erityisesti mainittava edesmenneet maanviljelijät Aleksi Kupari ja Oskari Niemeläinen sekä vielä myymälätoimikunnan jäsenenä toimiva maanviljelijä Otto Arve. Laukaan Osuuskaupan aikana myymälä toimi vuokrahuoneistossa, mutta v. 1928 Osuusliike Keskimaa osti maanviljelijä A. Kuparilta 3000 neliömetrin suuruisen tonttimaan ja sille rakennetun, 5 huonetta käsittävän asuinrakennuksen sekä tavaramakasiinin ja niin myymälä siirtyi omaan huoneistoon. V. 1942 on myymälä kalustoineen kokonaan uusittu. Ensimmäiseen myymälätoimikuntaan kuului kolmen edellämainitun lisäksi maanviljelijä Heikki Kupari.

Kuusan myymälä. Laukaan Osuuskaupan perustamisvaiheiden aikana olivat myymälää Kuusaan puuhaamassa erityisesti apteekkari L. Spolander, konemestari A. Hyvärinen sekä maanviljelijät H. Hänninen ja V. Taipale. Jo v. 1919 onnistuttiin ostamaan Kuusan rautatieaseman läheltä paikallisen yksityiskauppiaan liiketalo tontteineen. Myymälä toimi menestyksellisesti ja kun kirkonkylässä sijainnut osuuskaupan pääliike v. 1920 sattuneen tulipalon ja erinäisten muiden vastoinkäymisten ja epäonnistumisien johdosta toimiyhä heikommin, järjestettiin pääliike Kuusaan.

Vihtavuoren myymälä ennen.

Liikkeiden yhtymisen jälkeen Kuusan myymälän toiminta on laajentunut ja saavuttanut seutulaisten luottamuksen ja kannatuksen. Sen hyväksi ovat erityisesti toimineet maanviljelijät H. Hänninen, H. Kaipio, K. Kivivuori, H. Kumpulainen, E. A. Leinonen, P. Taipale ja A. Viinikainen sekä agronomi Kyllikki Veijola, joista useimmat ovat nykyisiakin myymälätoimikunnan jäseniä. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijät Heikki Hänninen, H. Kaipio ja O. Honkaniemi sekä tilanhoitaja J. Lääperi, ensinmainittu puheenjohtajana.

Vihtavuoren myymälän perusti Laukaan Osuuskauppa v. 1923. Myymälä toimi aluksi Ahlbackan kartanon piharakennuksesta vuokratussa huoneistossa. V. 1929 ostettiin vuokralle ollut rakennus maanviljelijä J. M. Riipiseltä sekä vuokrattiin 25 vuodeksi 0,25 ha suuruinen tontti, jolle rakennettiin uusi myymälä. Vanha osa korjattiin myymälänhoitajan asunnoksi. V. 1939 laajennettiin myymälää ruoka- ja maitosastoilla sekä korjattiin asialliseen kuntoon. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä J. M. Riipi-

*Vihtavuoren
myymälä
marraskuussa
v. 1945.*

nen puheenjohtajana sekä paikallispuhlilkkö J. Kaitamo ja työnjohtaja Aapo Kolu.

Vehniän myymälää varten ostettiin v. 1929 Salosen veljesten konkurssipesältä kiinteistö ja sille oma 1100 neliömetrin laajuinen tontti. Myymälä avattiin ylimääräisessä osuuskuntakokouksessa 25. 9. 29 tehdyn päätöksen mukaan. Sen ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä Jussi Hirvinen puheenjohtajana sekä metsänvartijaLauri Viinikka, rouva Rauha Veijanen ja pienviljelijät Paavo Penttinen ja Aapeli Hämäläinen.

Metsolahden myymälä. Metsolahden pysäkin lähistölle, jossa rautatien rakentamisen jälkeen asutus alkoi huomattavasti kasvaa, ryhtyivät paikkakuntalaiset v. 1930 jälkeen, etunenässä Lievestuoreen myymälän asioissa ansiokkaasti toiminut tehtailija E. Leinonen ja hänen kerallaan pienvilje-

Kuusan myymälä.

*Äijälän myymälä
v. 1943 uusitussa
asussa.*

lijä Aleksi Jokelainen, hankkeisiin puolueettoman osuuskau-
pan myymälän saamiseksi paikkakunnalle. Hanke sai run-
saasti kannattajia ja Keskimaa osti myymälää varten maan-
viljelijä Einari Puuralta tontin. Sille rakennettiin heti pieni
ajanmukainen myymälä, joka valmistui vuoden 1936 alussa,
jolloin myynti voitiin aloittaa. Myymälällä ei ole suuria ke-
hittymismahdollisuuksia ja niin se on pysynyt myynnin-
tään Keskimaan pienimpänä. Ensimmäiset myymälätoimi-
kunnan jäsenet piirimies Vilho Lahtinen sekä maanviljelijät
Aleksi Bohm ja Einari Puura hoitavat samoja luottamus-
tehtäviä edelleenkin, ensinmainittu puheenjohtajana.

*Metsolahden
myymälä
v. 1944.*

PETÄJÄVESI LIITTYY KESKIMAAN TOIMIALUEESEEN.

Kintauden myymälä. V. 1928 alkoivat Petäjaveden osuuskauppa-asiat kiinnostaa Jyväskylän Osuusliikettä. Jo v. 1906 oli Kintauden rautatieaseman lähelle perustettu osuuskauppa. Suuntataistelun kuohuissa se v. 1917 lopulla liittyi hajoitusleiriin, mutta pyrki seuraavana vuonna takaisin YOL:n ja SOK:n jäsenyyteen ja tuli hyväksytyksi. Syksyllä 1919 kamppailu kuitenkin leimahti uudelleen liekkiin ja Kintauden Osuuskauppa päätti useiden muiden Keski-Suomen osuuskauppojen tavoin liittyä socialistisiin keskusjärjestöihin. Sittenmin tämä liike liittyi Osuuskauppa Mäki-Mattiin.

Paikkakunnan puolueettoman osuuskauppaväen toiveiden mukaan Keskimaa avasi sekatavaramyymälän Kintauden asemalle, Petäjaveden Puhelinyhtiöltä vuokratussa huoneistossa 7. 12. 1928. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijä K. Karttila puheenjohtajana sekä rakennusmestari V. Hakanen, maatalousteknikko V. Heittola, herra Vilho Mäkinen ja tilanhoitaja K. V. Niemi. Näistä kaksi ensinmainittua ovat edelleen samassa luottamustehtävässä.

Vehniän myymälä.

Petäjävedellä oli v. 1919 tapahtuneen Kintauden Osuuskaupan OTK:laiseen leiriin siirtymisen jälkeen heti perustettu jo seuraavana vuonna toimintansa alkanut Petäjäveden Maataloustuottajien Osuusliike, mutta kun tämä ei liittynyt jäseneksi mihinkään keskusjärjestöön, ei sen toimintaa kyetty paikallisin voimin järjestämään eikä valvomaan. Niinpä tämä paikkakuntalaisten »miljoonahuiskeeksi» nimittämä osuuskauppa joutui vaikeuksiin ja oli jo v. 1922 pakotettu lopettamaan toimintansa.

Jo Jyväskylän Osuusliikkeen aikana oli puhetta ja paikkakuntalaisten kanssa käytiin neuvotteluja Petäjäveden keskipitäjänkin liittämisestä sen toimialueeseen. Osuusliike Keski-
maan nimellä toimintaa jatkamaan käytäessä tämä asia olikin jo ratkaistu. Kun Petäjäveden aseman tienoilla ei ollut sopivaa huoneistoa saatavissa, hankittiin Pappilan maalta hyvältä liikepaikalta tontti, jolle v. 1928 rakennettiin nykyinen liiketalo. Samalla tehtiin asema-alueelle tilava varastomakasiini. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat maanviljelijät Heikki Taipale, Fr. Kauppi ja Paavo Kaura-aho, kunnankirjuri K. O. Mikkola ja vuokraaja Verner Raiskila.

*Kuivasmäen
myymälä
v. 1945.*

*Petäjäveden
myymälä.*

TAAS UUSI NIMI: OSUUSLIIKE KESKIMAA R.L.

Sääntöjen uusinnan yhteydessä v. 1928 Jyväskylän Osuusliikkeen r.l. nimi muutettiin Osuusliike Keskimaaksi r.l., joka paremmin ilmensi laajaksi maakunnalliseksi osuuskaupaksi kasvaneen liikkeen luonnetta. Uudeksi nimeksi oli ensin ajateltu antaa Jyväskylän Seudun Osuusliike, mutta asiaa pohdittaessa keksitty Osuusliike Keskimaa sai niin johtokunnassa kuin hallintoneuvostossa ja osuuskunnan kokouksessakin yksimielisen kannatuksen. Liikkeen sääntöjen muuttaminen suurten osuuskauppojen mallisääntöjen mukaisiksi oli jo tarpeen vaatima. Vaasan läänin maaherra vahvisti nämä uudet säännöt päätöksellään 31. 5. 1928.

*Kintauden
myymälä.*

KESKIMAAN KEHITYS NOUSUN VUOSINA.

Taloudellinen kehitys itsenäisyytemme ensimmäisenä ku-koistuskautena oli valtava. Sen aikana Keskimaakin oli laa-jentunut suuresti. V. 1923 oli liikkeellä vain 4 *myymälää*, 4 kunnan alueella, mutta v. 1929 oli *myymälöitä* 22, kaikkiaan 8 kunnan alueella. Samanaikaisesti oli *jäsenmäärä* lisäänty-nyt 337:stä 1 123:een, *toimihenkilöiden* luku 20:sta 56:een ja *liikevaihto* 4,3 miljoonasta 17,8 miljoonaan.

Liikkeen laajeneminen mainittuna nousuaikana oli olo-suhteista johtuen eräissä suhteissa yksipuolista. Sekä omasta harrastuksestaan että myöskin SOK:n vaikutuksesta liike laajeni ylivoimaisesti maaseudulle käsin, jossa suuntataiste-lun jäljiltä puolueeton osuuskauppaliike oli eräissä kunnissa kokonaan lakannut, toisissa pahoin lamaautunut. Keskimaa on näinä nousun vuosina suorittanut arvokkaan uhrauksen ja työn puolueettoman osuuskauppaliikkeen hyväksi liittä-mällä yhteyteensä heikossa asemassa ja jo sortumisvaarassa-kin olleita osuuskauppoja sekä perustamalla myymälöitä paikkakunnille, joissa puolueeton osuuskauppaliike oli toimi-paikkansa ja mahdollisuutensa menettänyt. Tämä työ vaati paljon varoja ja huolta. Lähimpään ympäristöön, so. voi-makkaasti kasvavaan kaupunki- ja esikaupunkialueeseen, ei jaksettu samalla omistaa riittävää huomiota. Yksityiset kaupanharjoittajat ja paikkakunnan voimakas OTK:lainen osuuskauppa ehtivät saada etumatkaa. Ettei puolueeton osuuskauppaliike jäisi kokonaan syrjään esikaupunkialueen ostajistosta kilpailtaessa, perusti Vaajakosken Osuusliike Keskimaan toimialueeseen kuuluvaan Halssilan esikaupunki-ryhmään myymälän aikana, jolloin Keskimaalla ei siihen ollut mahdollisuuksia.

Kuvaavaa Keskimaan laajenemissuuntaukselle näinä vuo-sina oli, että kun johtokunnan taholta v. 1928 esitettiin teh-tyjen tiedustelujen perusteella kysymys myymälän perusta-

misesta Kivistön esikaupunkialueelle ja v. 1929 Keljoon, niin hallintoneuvosto ei pitänyt niitä kireellisinä. 23. 4. 1928 hallintoneuvosto kuitenkin antoi johtokunnalle tehtäväksi laatia »jonkinmoisen suunnitelman» myymälöiden vastedes Jyväskylään perustamista varten. Liikkeen laajentuessa yksinomaan maaseudulle käsin myöskin tuotantopuoli jäi kehittämättä. V. 1929 liikkeellä oli samat kaksi tuotantolaitosta kuin jo v. 1923, nim. pienet leipomot Jyväskylässä ja Suolahdessa. Ravintolaliikekään ei vielä ehtinyt nousta päivän kysymykseksi eikä edes kahviloita perustettu. Kun liikkeen toiminnan suuntaaminen näille aloille oli joutumassa vuoroonsa, tuli esteeksi taloudellinen pulakausi, jonka pohjavuosina eivät laajentamismahdollisuudet tulleet kysymykseenkään.

Paitsi nopeaa laajenemista nimenomaan maaseudulle käsin, oli toimintaa monella tavoin syvennetty. Myymälöiden toimintaan ja kuntoon oli kysymyksessä olevina nousun vuosina kohdistettu suurta huomiota. Erityisesti myymälöiden toiminnan seuraamista ja tehostamista varten herätettiin v. 1929 kysymys *apulaisjohtajan* ottamisesta suureksi kasvaneeseen liikkeeseen, mutta hallintoneuvosto lykkäsi asian vielä toistaiseksi, koska sen omat jäsenet olivat vuosina 1928—1929 toimittaneet tarkkailua varsin yksityiskohtaisesti. Vasta v. 1938 apulaisjohtaja otettiin. *Säästökassaliike* oli muutamassa vuodessa kehittynyt huomattavaksi tekijäksi liikkeen rahoittajana, sillä v:n 1929 päättyessä oli talletusten määrä jo 2,4 milj. mk.

Valistustoimintaakaan ei ollut unohdettu. V:sta 1927 alettiin säännöllisesti vuosittain pitää liikkeen toimitsijain neuvottelutilaisuuksia, toisinaan erikseen hallintoelimien jäsenille ja erikseen henkilökunnalle, toisinaan kaikille näille yhteisiä. Myös nopeasti kasvaneen jäsenistön valistustoimintaan kohdistettiin näinä nousun vuosina jatkuvasti lisääntyntä huomiota. Yleensä koetettiin järjestää vähintään yksi valistustilaisuus kunkin myymälän alueella vuodessa.

V

PULAVUODET 1930—1934.

Vasta pulan huippuvuonna — 1930 — tuntuivat jo kolmatta vuotta muualla maailmassa ja meidänkin maamme yleisessä talouselämässä jo toista vuotta vallinneen talouspulan vaikutukset huomattavina Osuusliike Keskimaan toiminnassa. Kaikkien tavaroiden hinnat laskivat ennalta aavistamattoman alhaisiksi. Liikkeet, joilla oli runsaat varastot, kärsivät tappioita. Ulkomailta pyrittiin tavarain runsauden vuoksi järjestämään niille menekkiä meidänkin maassamme polkuhinnoin. Kotimaisten tuotteiden menekki tuli näin yhä pienemmäksi ja työttömyys lisääntyi. Sen seurauksena työväestön ostokyky aleni ja tavaroiden menekki niin tukku- kuin vähittäiskaupassa supistui. Rahaa oli hyvinä vuosina sidottu teollisuuslaitosten lisäämiseen ja laajentamiseen sekä valtavaan rakennustoimintaan kaupungeissa niinkuin maaseudullakin. Ulkomaisten lainojen saanti tyrehtyi. Säästäjät, joilla olisi ollut ostomahdollisuuksia, olivat hintojen alhaisuudesta huolimatta entistä varovaisempia ostoissaan. Näissä olosuhteissa Keskimaan johto menetteli varovasti. Se pidättyi laajennuksista, pyrki supistamaan kuluja ja järjestämään rahoitusta mahdollisimman edullisesti.

Uusia myymälöitä ei vuosina 1930—31 avattu ensinkään ja lähivuosinakin niitä suunniteltiin varsin hillitysti.

Kauppakatu 2:ssa ennestään toimivan myymälän yhteyteen järjestettiin v. 1932 liha- ja leikkeleosasto, kun onnistuttiin saamaan entisen myymälän rinnalta lisähuoneisto, niinkuin jo edellä on mainittu.

Oy. Toritalossa Torikatu 9 avattiin kokeeksi v. 1933 uusi myymälä, mutta sen toiminta ei näyttänyt menestyvän. Seuraavana vuonna, so. 30. 10. 1934, hallintoneuvosto päättikin

*Kauppakatu 17.
Myymäläryhmä
Keskisuomalaisen
talossa.*

lopettaa tämän myymälän kannattamattomana, mikä tapahtui v:n 1935 alkupuolella. Tällä paikalla kuitenkin kaivattiin Keskimaan ruokatavara- ja maitomyymälää. Niinpä pulakauden päätyttyä avattiin ns. Keskisuomalaisen talossa, Kauppakatu 17, muutaman kymmenen askeleen päässä Toritalosta ruoka-, sekatavara- ja maitomyymälät, jotka ovat toimineet menestyksellisesti. Aika ehti muuttua suotuisammaksi asialle, mutta liikepaikka oli myöskin edullisempi siitä huolimatta, että väliä on vain muutama harppaus.

Sumiaisissa avattiin samana vuonna — 1933 — joulukuun alussa vaatimaton myymälä vuokrahuoneissa. Tästä aloitteesta ei toivottu suuria, mutta ahtaasta ajasta huolimatta jo ensimmäinen toimivuosi oli kuitenkin tyydyttävä. Ensimmäiset myymälätoimikunnan jäsenet olivat kamreeri Lauri Kahelin puheenjohtajana sekä piiripäällikkö Teod. Moisio ja maanviljelijät Kaarlo Savolainen ja Antti Tourunen.

Vuonteen myymälä Laukaassa avattiin 1. 5. 1934 samantapaisin vaatimattomin toivein kuin edellisenä vuonna oli tapahtunut Sumiaisissa. Kun myymälän toimialue on suppea,

on myymälä edelleen Keskimaan pienimpiin kuuluva. Liike alkoi maanviljelijä Juntusen omistamassa huoneistossa, joka v. 1935 ostettiin tontteineen. Korjauskuluineen myymälä tuli maksamaan mk 47 587: —.

*Vuonteen
myymälä.*

Vaatimaton teurastamo ja makkaratehtas järjestettiin sopivan tilaisuuden tarjoutuessa v. 1932 kokeeksi toimimaan Jyväskylässä. Nisulan esikaupungissa oli entisessä Kandelbergin talossa, jossa aikaisemmin oli toiminut saman alan liike, saatavissa sopivat tilat. Teurastamo ja lihavarasto saatiin toimimaan ensin. Vähän myöhemmin ostettiin makkaratehtaan koneisto ja aloitettiin lihan jalostus. Silloisina pulavuosina ei yritys kuitenkaan osoittautunut erikoisen kannattavaksi ja kun makkaratehtaan huoneisto oli epätydyttävä, makkaranvalmistus lopetettiin toistaiseksi jo v. 1933, mutta teurastamon toiminta jatkui edelleen.

Pääliikkeessä 17. 11. 1932 sattunut tulipalo, joka tuhosi myymälärakennuksen seka-, kangas- ja rautatavaravarastoineen sekä kalustoineen, oli Keskimaalle muutenkin taloudellisesti ahtaana aikana ankara isku. Palovakuutussummat korvasivat tapahtuneen omaisuuden menetyksen tyydyttävästi kiinteistön ja kaluston osalta, mutta tavaravaraston tuhoutumisesta jouduttiin kärsimään jonkin verran tappiota,

kun joulumyyntiä varten keskusvarastoon saapuneita tavaroita ei oltu ehditty vielä toimittaa sivumyymälöihin kuin pieni määrä. Pahinta kuitenkin oli, että vahinko sattui aikana, jolloin vuoden vilkkain myyntikausi oli alkamassa. Niinpä keskusvaraston tuhoutumisen johdosta kaikki myymälät joutuivat kärsimään tavaroiden puutetta eikä pääliikkeen eri osastoja voitu käden käänteessä saada sijoitetuksi uusiin huoneistoihin, joten joulumyyntimahdollisuudet jäivät vähäisiksi. Kun eri osastot kaiken lisäksi täytyi sijoittaa toimimaan eri puolille kaupunkia, mistä millekin tiloja sattuttiin saamaan, eivät asiakkaat sanomalehti-ilmoittelusta ja muusta mainonnasta huolimatta niihin osuneet. Näin välilliestikin palon aiheuttama menetys muodostui liikkeelle huomattavan suureksi.

Ryhdyttäessä kiireesti suunnittelemaan palon jälkien korjaamista tuli ensimmäiseksi esille kysymys, rakennetaanko päämyymälälle kokonaan uusi talo vai tyydytäänkö palon suuresti vaurioittaman puurakennuksen korjaamiseen. Suunnitelmat ja piirustukset laadittiin kumpaakin vaihtoehtoa varten. Hallintoneuvostossa oltiin tulenkestävästä aineesta tehtävän uutisrakennuksen kannalla ja perästäpäin asioita katsellessa on myönnettävä, että tulevaisuuteen nähden olisi ollut viisainta se rakentaa. Kireän rahatilanteen ja liikkeen silloisen aseman huomioonottaen SOK:n taholla asetuttiin kuitenkin tinkimättömästi sille kannalle, että oli tyydyttävä vain korjaamaan entinen rakennus, kuten sitten tehtiinkin SOK:n rakennusosaston laatiman suunnitelman mukaan. Korjaustyöt aloitettiin toukokuun alussa ja kestivät marraskuun alkuun, jolloin pääliikkeen eri osastot pääsivät muuttamaan täydelleen uusittuun, keskuslämmityksellä varustettuun, ajanmukaiseen ja sittemmin käytännölliseksi osoittautuneeseen huoneistoon, jossa on rauta-, kangas-, seka- ja ruokatavara- sekä maitomyymälät, tarpeelliset käsivarastotilat, tilavat kellarit ja ullakolla laajat varastotilat. Vaikka

rakennuksen uusiminen toimitettiin vanhaa korjaamalla, myymälästä tuli varsin käytännöllinen ja edustava. Ainoastaan ulkopuolinen komeus puuttuu.

Liikkeen yleiskehitys pulavuosina. Liikkeen kokonaismyynti joka v. 1929 oli 17,8 milj. mk, aleni pulavuosina ja oli alimmillaan palon jälkeisenä vuotena (1933), jolloin se oli 13,1 milj. mk. Seuraavana vuonna, jolloin palon seuraukset eivät enää sanottavasti tuntuneet, myynti nousi 14,2 milj. mk:aan ja v. 1935 17,7 milj. mk:aan eli melkein samaan kuin v. 1929. Liikevaihdon kehitystä seuraten muutkin näiden vuosien numerot osoittavat laskua tai vain hidasta nousua. Niinpä esim. *toimihenkilöiden* luku oli pula-ajan päätyttyä sama kuin sen alkaessakin, *jäsenmäärässä* oli tapahtunut varsin vähäinen lisäys, *kustannuksia* ei voitu sanottavasti supistaa, ja kun v. 1933 tavaravarasto hinnoitettiin uusiin alempiin arvoihin, oli tulos alijäämäinen vielä enemmän kuin v. 1932. Supistusta tapahtui *rahastoissakin*, joista jouduttiin käyttämään vuosien 1932—33 alijäämien peittämiseen. Tasapaino saavutettiin v. 1934, jonka jälkeen kehitys on ollut jatkuvaa nousua.

Rakennustoimintakin oli pula-aikana supistettava vain kaikkein välttämättömpään. Tärkeimpänä voidaan mainita edellä selostettu pääliikkeen toimitalon uusiminen palon jälkeen. V. 1934, jolloin pulakaudesta jo oltiin selviytymässä, rakennettiin kauan aikaa suunnitteilla ollut tulenkestävä keskusvarastorakennus pääliikkeen tontille SOK:n rakennusosaston piirustusten mukaan. Rakennus varustettiin keskuslämmityslaitteilla ja se sisältää varastotilojen lisäksi autotallit ja talonmiehen asunnon.

Irtaimistoon jouduttiin sitomaan varoja hankittaessa päämyymälään uusi kalusto sekä useampiin myymälöihin kassakoneita, automaattivaakoja, leikkelekoneita, sähkökahvimyllyjä, laskukoneita yms. Samoin ostettiin uusia kuorma-autoja ja makkaratehtaan koneisto.

Heikosta kannattavuudesta huolimatta tehtiin vuosittain tarpeelliset poistot kiinteistöistä ja kalustoista.

Johtajan vaihdos v. 1933. Taloudellisen laskukauden vuodet monine vaikeuksineen johtivat lopulta liikkeen toimitusjohtajan vaihtumiseenkin. Pääliikkeessä sattunut tulipalo heikensi pulavuosina muutenkin vaikeutunutta liikkeen toimintaa huomattavasti ja aiheutti sekä suoranaista että varsinkin välillistä tappiota, niinkuin edellä jo on kerrottu. Toimitusjohtaja V. Aaltonen, joka antaumuksella oli omistautunut liikkeen asioiden hoitoon, piti tulevaisuutta ajatellen aivan välttämättömänä, että nyt rakennusaineiden ja työpalkkojen ollessa poikkeuksellisen alhaiset, rakennettaisiin kaikin puolin kunnollinen myymälärakennus, johon varattaisiin tilat kipeästi kaivatulle, kunnolliselle leipomolle ja ravintolahuoneistolle ja jonka pohjakerrokseen sijoitettaisiin varastosuojat, kun ne kerran aivan kiireellisesti oli rakennettava. Hallintoneuvostossa, johtokunnassa ja käymällä Helsingissä neuvottelemassa SOK:ssa hän koetti saada suunnitelmalleen ymmärtämystä ja kannatusta, mutta SOK:ssa, jossa hyvin tunnettiin, millaiseksi Keskimaan taloudellinen asema ja erityisesti rahoituskysymys oli silloisissa vaiheissa muodostunut, oltiin varovaisuussyistä taipumattomia. Niinpä Keskimaan hallintoneuvosto kokouksessaan 28.4.1933, jossa mm. lopullisesti päätettiin pääliikkeen palossa vaurioitunut rakennus uusia vain korjaamalla, sai yllättäen toimitusjohtaja Aaltoselta kirjallisen irtisanomisilmoituksen. Sen perusteella myönnettiin hänelle ero. Samalla päätettiin pöytäkirjaan merkitä ja asianomaiselle tiedottaa, että hallintoneuvosto ilmituo eroavalle toimitusjohtajalle syvästi tuntemansa kiitollisuuden hänen Osuusliike Keskimaan hyväksi suurella antaumuksella ja ahkeruudella suorittamastaan työstä. Uudeksi toimitusjohtajaksi valittiin 5. 5. 1933 pidetyssä kokouksessa Petsamon Osuuskaupan toimitusjohtajana toiminut hra Aarne Koski, jonka SOK oli ehdottanut toimeen valittavaksi.

VI

MAAKUNNALLISEN SUURLIIKKEEN JA TOIMINTAMUOTOJEN MONINAIS- TUMISEN AIKA 1935–1945.

Osuusliike Keskimaan v. 1935 julkaistussa 20-vuotiskertomuksessa sanotaan mm.: »— — liike edelleenkin pyrkii kaikissa suhteissa entistä paremmin palvelemaan ostajakuntaansa, se pyrkii myöskin entistä paremmin kehittämään jäsenkuntansa tuotteiden välitystoimintaa ja omaa tuotannollista toimintaansa, joita seikkoja kuvaa liikkeen mukanaolo SOK:n kanssa yhteistoimin perustetussa Jyväskylän Harju Oy:n leipomossa ja uuden teurastamon suunnittelu. Siksi onkin todennäköistä, että liike jo lähimmässä tulevaisuudessa laajenemisensa puolesta on astumassa uuteen vaiheeseen.» Tämä sana on viimeisten kymmenen vuoden toiminnassa toteutunut mittavammin kuin sanojen kirjoittajakaan ehkä osasi arvioida.

Vuoden 1934 erinomaisen hyvä vuodentulo vaikutti, että se taloudellinen elpyminen, joka jo v. 1933 oli huomattavissa korkokannan alenemisena, vientimme kasvamisena, sai lisävauhtia. Metsätulot myynnistä sekä metsä- ja uittotoista olivat v. 1934 liki 2 miljardia mk, mikä oli n. 1,5 miljardia enemmän kuin raskaana pulavuonna 1931. Rahamarkkinain tilanne helpottui ja kotimarkkinateollisuus alkoi ripeästi kasvaa, samalla kun vientiteollisuuden alalla käytiin käsiksi suuriin laajentamis- ja uusimistojenpiteisiin. Pulavuosina lamassa ollut rakennustoiminta ja sitä palveleva teollisuus alkoi myös elpyä. Näin hälveni työttömyyskin ja väestön ostokyky lisääntyi. Elintaso kohosi huomattavasti, mikä oli erittäin selvästi tuntuissa jo v. 1935 aikana, vaikka puutavaran hintojen lasku aiheuttikin vientitulojen ja samalla vientilijäämän hetkellistä pienenemistä. Seuraavana vuonna oli tilanne jälleen korjautunut ja nousua jatkui. Jatkuvasti

hyvät vuodentulot ja kiinteä maanparannus- ja viljelysten raivaustoiminta vaikuttivat, että satotulokset kohosivat vuosi vuodelta. Samoin kasvoivat teollisuustuotannon ja ulkomaankaupan vuosittaiset numerot.

Tällaisten olojen vallitessa oli osuuskauppatoiminnalla sekä suuret mahdollisuudet että suuret velvollisuudet. Menekki kasvoi, tavarain saanti oli helppoa ja vasta v. 1937 alkoi esiintyä kasvavan poliittisen jännityksen vaikutuksesta yllätyksellisiä hintavaihteluja. Kun maatalouden tuotto vihdoinkin v:sta 1935 alkoi lujasti nousta, tuli maataloustuotteiden markkinointi entistä enemmän päiväjärjestykseen ja ennen kaikkea puolueettomalle osuuskauppaliikkeelle huolenpidon kohteeksi. Maataloustuotekaupan kaikinpuolinen järjestäminen näissä osuuskaupoissa, siis myöskin maaseutulaistuneessa Keskimaassa, oli juuri yksi puoli siitä uudesta vaiheesta, johon edellä esitetyn sitaatin mukaan liikkeen 20-vuotiskertomuksessa viitattiin. Toinen oli omien tuotantolaitosten hankkiminen maaseudulta saatavien tuotteiden kauppakuntoon jalostamiseksi ja vaikeasti kuljetettavien ruokatavaroiden, kuten tuoreen leivän, kaljan ja virvoitusjuomien valmistamiseksi. Kolmas puoli oli näin valmistetuille tuotteille ja maaseudulta ostettaville muille ruokatavaroille menekin järjestäminen kahviloita ja ravintoloita perustamalla. Tämä viimeainittu on Keski-Suomen oloissa tärkeä huomioonotettava jo jokavuotisten suurten metsä- ja uittotöiden sekä teollisuuden, erityisesti puunjalostuksen ja niissä ahertavan väestön jatkuvan kasvun vuoksi. Sodan aiheuttamat uudet olot toivat uusia velvollisuuksia, mutta myös uusia mahdollisuuksia sitä mukaa kuin entiset näyttivät loppuvan. Liiketoiminnan laajenemista ja kehitystä osoittavat toimipaikkojen ja toimintamuotojen sekä liikevaihdon lisääntyminen, kiinteän ja irtaimen omaisuuden kasvu, vuosiylijäämät, säästökassaliikkeen ja rahastojen kasvu, rahoituskysymyksen kehitys, kustannusten suhde myyntiin, osuuskunnan jäsenistön sekä liikkeen henkilökunnan lukumäärän kasvu.

TOIMIPAikkojen ja Toimintamuotojen Lisääntyminen.

V. 1935 oli Keskimaalla 22 myymälää ja sen lisäksi teurastamo ja lihatukkumyynti, siis yhteensä 24 toimipaikkaa. Myymälöistä oli suuri osa kaksi- tai useampiosastoisia. Maaseutumyymälöitä oli 15 (6 kunnan alueella), kaupunkimyy-mälöitä 5 ja kauppaloissa (Suolahdessa ja Äänekoskella) 2.

V. 1940, jolloin Jyväskylän esikaupunkialueet, mihin Kes-kimaan myymälöitä juuri viime vuosina oli perustettu, lii-tettiin kaupunkiin, oli myymälöitä kaikkiaan jo lähes kaksi kertaa enemmän eli 42, joista monet useampiosastoisia. Näistä myymälöistä oli maaseudulla 27 (7 kunnan alueella), 13 kaupungissa ja 2 kauppaloissa. Muita toimipaikkoja oli-vat teurastamo ja lihatukkumyynti edelleen, mutta nyt oli syntynyt jo ravintoloitakin, joita oli kolme, nim. kaksi kau-pungissa ja yksi Tikkakoskella. Toimipaikkoja oli siis 47.

V. 1944 lopussa oli toimipaikkojen lukumäärä 57, joissa oli kaikkiaan 98 osastoa. Maitomyymälöitä oli tällöin 19, ruoka-tavaramyymälöitä 25, sekatavaramyymälöitä 39, erikois-osastoja 10, nim. jalkine-, kangas-, vaatetus- (2), rauta- ja kemikaaliosastot sekä neulomo, pesula, teurastamo ja kauppa-puutarha. Ravintoloita oli tällöin 5, so. entisten lisäksi kaksi, toinen Jyskän tehdasalueen ääreen uuden myymälän yhtey-teen ja toinen Seppälänkankaalle perustettu.

UUSIA TOIMIALOJA.

Leipomoasia järjestyy. Pitkän aikaa päiväjärjestyksessä ollut oman kunnollisen ja riittävän suuren leipomon hanke sai tyydyttävän ratkaisun, kun SOK:n johdolla ryhdyttiin suunnittelemaan sen ja piirin osuuskauppojen yhteistä lei-pomoa Jyväskylään. Keskimaa liittyi tarkoitusta varten

Jyväskylän Harju Oy:n upea leipomorakennus, jonka alakerrassa sijaitsee Keskimaan Harjukadun myymälä.

perustettuun Jyväskylän Harju Oy:hyn, joka harjun pohjoispäähän, Harjukatu 17, rakennutti leipomon. Sen toiminta aloitettiin v. 1936. Menekin suuri kasvu, johon Keskimaa on vaikuttanut ratkaisevasti, pakotti pian laajentamaan laitosta huomattavasti.

Teurastamokysymys. Teurastamon laajentaminen tai kokonaan uusiminen suuresti kasvanutta tarvetta tyydyttäväksi tuli näihin aikoihin myös välttämättömäksi. Sitä varten ostettiin kaupungin rajalta Palokasta Keski-Suomen emäntäkoulun läheltä kauppias Otto Rutaselta talo tontteineen v:n 1935 loppupuolella. Tälle tontille rakennettiin heti

Syrjälän ravintola.

teurastamorakennus, niin että se valmistui maaliskuun lopulla v. 1936 ja toiminta voitiin aloittaa. Seuraavana vuonna rakennettiin karjakartano, autotallit, sauna ja pesutupa. Näin oli Keskimaan karja- ja lihakauppa järjestynyt tarkoitusta vastaavalle kannalle. Tämän teurastamon viereen rakensi Karjakunta sittemmin suuren, koko laajaa maakuntaa käsittävän teurastus- ja lihanjalostuslaitoksen.

Keskimaan ravintolatoiminta. Pääliikkeen toimitalon sivurakennuksessa Asemakadun varrella oli vuokralaisena ollut aikaisemmin yksityishotelli Ateena. Sen lopetettua toimintansa oli huoneistoa käytetty useampiin eri tarkoituksiin. Päämyymälän palon jälkeen siinä oli tilapäisesti Keskimaan myymäläosastokin. V. 1936 se kunnostettiin perin pohjin ja muodostettiin ravintolahuoneistoksi, jossa alkoi toimintansa Keskimaan ensimmäinen ravintola. Huoneisto, jota myöhemmin vielä uudelleen järjesteltiin I luokan ravintolan vaatimukset täyttäväksi, on ajanmukainen ja viihtyisä, mutta suureen asiakasmääräänsä nähden liian pieni, sillä Keskimaan ravintola on tullut hyvään maineeseen. Se olisikin jo aikaa saanut suuremmat suojat, ellei sota-aika olisi estänyt rakennussuunnitelmien toteuttamista.

Tikkakosken myymälä- ja ravintolarakennus iltavalaistuksessa.

Tikkakosken ravintola ja myymälä. Tikkakoskella avattiin v. 1939 I luokkaan kuuluva ravintola ja sen yhteydessä toimiva kansanruokala. Samalla avattiin useampiosastoinen, tilava ja nykyaikainen myymälä, joka alusta lähtien on ollut Keskimään suurin sivumyymälä. Nämä sijaitsevat Tikkakosken tehdasyhtiöltä ostetulle tontille rakennetussa tyylikäässä kivitalossa. Ensimmäisiksi jäseniksi Tikkakosken myymälätoimikuntaan valittiin tarkastaja K. Norto, kap-

Tikkakosken ravintola.

*Syrjälän myymälä ja ravintola
Tykkitehtaalaisten Talo Oy:n liiketalossa Valtakatu 30.*

teeni Väinö Havulinna, rouva Helga Johansson, maanviljelijä Ilmari Hokkanen ja hioja A. Hokkanen, ensinmainittu puheenjohtajana.

Syrjälän ravintola ja myymälä. Tykkitehtaan alueen äärellä, Valtakatu 30, avattiin vuonna 1940 varta vasten muodostetun Tykkitehtaalaisten Talo Oy:n, jossa Keskimaa on huomattavana osakkaana mukana, rakennuttamassa talossa liikkeen kolmas, avara, kodikas ja upea ravintola. Rakennuksen ensimmäiseen kerrokseen tuli tilava ja ajanmukainen myymälähuoneisto, jossa Keskimaa avasi maito-, ruoka- ja sekataavaramyymälät samana vuonna. Ylin eli kolmas kerros sisältää asuinhuoneistoja ravintola- ja myymälähenkilökuntaa varten.

Jyskän ravintola ja myymälä. V. 1941 rakennettiin Jyskävuoren tehdasalueen ääreltä ostetulle tontille, Vaajakoskelle

Jyskän myymälä- ja ravintolarakennus.

Sisäkuva Jyskän ravintolasta.

johtavan valtatie varteen ravintola- ja myymälärakennus. Siinä avattiin v. 1942 Keskimaan neljäs ravintola sekä kolmi-osastoinen myymälä.

Seppälänkankaan työmaaruokala. Puolustuslaitoksen varikon läheisyyteen Seppälänkankaalle, Laukaan maantien ja rautatien varteen on syntynyt uusi asutusryhmä. Kun onnistuttiin saamaan käytettäväksi tarkoitukseen soveltuva huoneisto, avattiin siellä v. 1944 työmaaruokala, joka on osoitautunut työväestölle erittäin tarpeelliseksi.

*Keskimaan
sikala.*

Sikala. Uusiin toimintamuotoihin kuuluu myöskin sikala, joka tuli tarpeelliseksi ravintoloiden perustamisen johdosta. Kaupungin alueen ulkopuolelle Palokkaan, Saarijärven maantien varteen rakennettiin nykyaikainen sikala, jossa viitisenkymmentä harjasniekkaa jatkuvasti muuttaa Keskimaan ravintoloiden keittiöjätteitä uudelleen liikkiöksi, kinkuksi jne. Omasta sikalasta saadaan jo porsaatin jatkuvasti vaihtuvaa ja uudistuvaa sikakantaa varten.

Halko-osasto. Huomiota ansaitseva toimintamuoto jäsentensä ja muiden asiakkaittensa, erityisesti kaupunkilaisten palvelemiseksi polttoainetilanteen sodan aikana kiristyessä oli halko-osaston perustaminen Jyväskylään v. 1940. Pantiin alulle laajaksi tarkoitettu halkojen osto ja kaupunkiin kuljetus sekä halkosaha. Tämä toiminta tyrehtyi kuitenkin

Sisäkuva pesulasta.

miltei alkuunsa, kun v. 1941 sota jälleen puhkesi ja miehet sekä kuljetusvälineet kutsuttiin maanpuolustustehtäviin. On toivottavaa, että tämä toimiala, joka näyttää soveltuvan suuren, maaseudulla ja kaupungissa toimivan osuusliikkeen hoidettavaksi, voidaan jälleen elvyttää ja ryhdytään sitä kehittämään.

Pesula. V. 1939 ostettiin SOK:lta talo Vapaudenkatu 62. Sinne sijoitettiin seuraavana vuonna mm. pesula, joka aluksi ajateltiin palvelemaan ulkopuolisiakin asiakkaita, mutta jonka toiminta sittemmin liikkeen laajennuttua on rajoittunut pääasiassa ravintolapyykin ja myyjien työtakkien pesuun, siis lähinnä liikkeen sisäiseen työhön. Sen ohella on jonkin verran suoritettu pesua myös ulkopuolisille, vieläpä harjoitettu pukuhuoltoakin, kuten kemiallista pesua, värjäystä ja silitystä.

Keskusmyymälän vaatetusosasto.

Vaatetusmyymälä. Vaatetusmyymälän perustaminen pääliikkeen yhteyteen on Keskimäessä ollut kauan suunnitteilla. Ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta järjestää sitä omaan taloon, sillä ainoassa kysymykseen tulevassa huoneistossa, Asemakadun varrella sijaitsevassa konttori- ja ravintolarakennuksessa, oli vuokralaisena yksityinen vaatetusliike. Vastan vuokrasopimuksen päätyttyä v. 1941 voitiin hanke toteuttaa. Epämukava huoneisto uusittiin ja korjattiin perinpohjin ja niin saatiin miellyttävä ja tilava myymälä, johon tavaraakin vaikeuksista huolimatta saatiin aluksi varsin runsaasti.

Ompelimo. Samanaikaisesti vaatetusmyymälän kanssa aloitti toimintansa ompelimo. Se oli alkujaan suunniteltu vain valmiiden vaatteiden myynnissä kyseeseen tulevia korjaus- ja pieniä muutostöitä suorittavaksi apuosastoksi. Mutta sodanaikaisissa oloissa osoittautui varsinainen ompelimo tarpeen vaatimaksi ja liikettä laajennettiin. Hankittiin nopeita ompelukoneita ja liikkeen palvelukseen otettiin naisten pukujen valmistukseen erikoiskoulutuksen saanut ammattihenkilö. Tilauksia alkoi tulla paljon enemmän kuin voitiin vastaanottaa. Niinpä tilatkin osoittautuivat liian ahtaiksi ja ompelimo muutettiin v. 1943 tilavampaan huoneistoon,

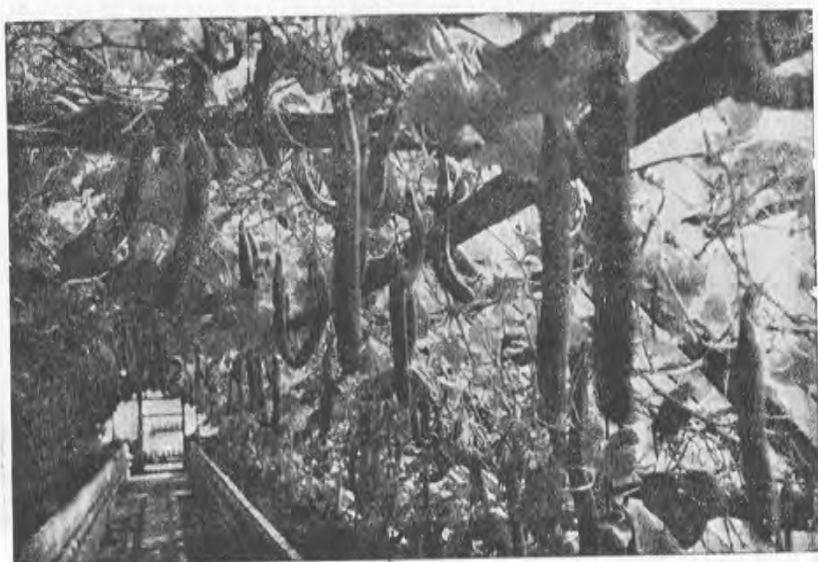

Kemikaalimyymälä, Kauppakatu 18.

Vapaudenkatu 79. Sieltä se on sittemmin siirretty talosta Vapaudenkatu 42 vuokrattuun huoneistoon ja edelleen Keljon uuteen liiketaloon, ravintolalle tarkoitettuun huoneistoon.

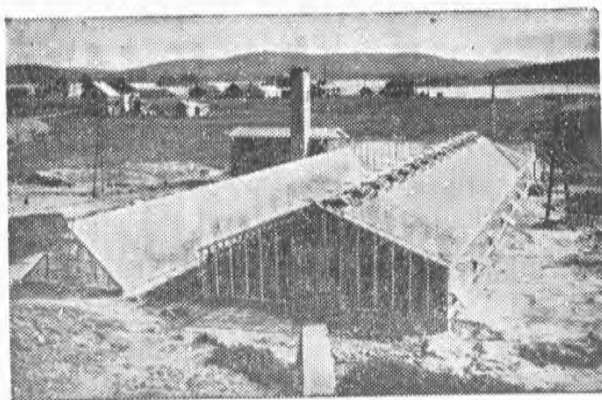
Kemikaalimyymälä. Keskimään vaiheissa uusiin toimintamuotoihin on luettava myöskin usein aikaisemmin suunniteltu kemikaalikauppa. Sitä varten vuokrattiin huoneisto Kansallis-Osake-Pankin talosta Kauppakatu 18, jossa avattiin myymälä v. 1941. Vaikka sodan olojen aiheuttama tämän alan tavaroiden saannin vaikeus onkin toimintaa haitannut, se on silti menestynyt jopa odotettua paremmin.

Kauppapuutarha. Sodan oloissa tuli varsinkin kaupunkilaisväestön kovin yksipuolisen ja niukan ruokavalion vuoksi päivän kysymykseksi kasviksien hankkiminen jäsenille ja muille asiakkaille ja ennen kaikkea liikkeen ravintoloiden tarpeeksi. Yksityisten kauppapuutarhojen tuotanto ei riittänyt tyydyttämään suureksi kasvanutta kysyntää kuin osaksi eikä muualta päinkään ollut mahdollista saada tämän alan tavaraa edes välttävästi, hintojen kalleudesta puhumattakaan.

Oman puutarhan ensimmäinen kurkkusato.

Tämän vuoksi oli Keskimaan uskallettava laajentaa toimintaansa jälleen uudelle alalle ja perustettava kauppapuutarha. Maa-alue hankittiin Päijänteen pohjoispäästä, Jyväskylän itäpuolelta, Äijälän alueelta, läheltä Väinölän konepajaa ja rakennustöihin ryhdyttiin keväällä 1943. Ensimmäinen vihannes- ja kukkasato saatiin kesällä 1944.

*Ensimmäiset
kurku- ja
tomaatti-
huoneet.*

UUSIA MYYMÄLÖITÄ.

Tullessaan Keskimaan johtoon v. 1933 oli toimitusjohtaja A. Koski eräiden hallintoneuvoston jäsenten häneltä asiaa tiedustellessa luvannut tehdä kaikkensa, että kaupunkiin ja sen lähimpään ympäristöön, siis esikaupunkialueille ja muuallekin Jyväskylän maalaiskuntaan, saataisiin välttämättä tarvittavia Keskimaan myymälöitä, varsinkin elintarvikkeita välittäviä.

Hallintoneuvoston kokouksessa 30. 10. 34 myönnettiin johtokunnalle sen anomat valtuudet avata niin pian kuin vain mahdollisuuksia on, maito-, leipä- ja lihamyymälöitä ennen kaikkea esikaupunkieihin, so. Taulumäelle, Nisulaan, Mäki-Matin kaupunginosaan, Tourulaan, Kivistölle, Keljoon ja Halssilaan. Tätä ohjelmaa ryhdyttiin heti toteuttamaan.

Vesangan aseman luona onnistuttiin saamaan soveltuva huoneisto vanhasta, radan muutoksen johdosta käytännöstä pois joutuneesta asemarakennuksesta. Siinä avattiin myymälä v. 1935. Ensimmäisiksi myymälätoimikunnan jäseniksi valittiin maanviljelijät H. Halinen ja V. Seppänen sekä asemapäällikkö E. Nurmi, ensinmainittu puheenjohtajana.

Taulumäen myymälä. Kauppias Oskari Eistolta ostettiin v. 1935 lopulla maaseurakunnan kirkon läheltä Laukaan ja Saarijärven valtatteiden risteyksestä tontti, jolle rakennettiin viipymättä liiketalo. Siinä avattiin kolmiosastoinen myymälä v. 1936.

*Vesangan
myymälä.*

*Taulumäen
3-osastoinen
myymälä.*

Mäki-Matin myymälä. Tuomari Vakkolan perikunnalta vuokrattiin sen omistama pieni talo Valtakatu 1, josta muodostettiin erinäisin korjauksin vaatimaton myymälä, joka avattiin samana vuonna so. 1936. Myöhemmin on huoneistoa laajennettu, niin että siinä nykyisin on kolmiosastoinen myymälä.

Nisulan myymälä. Harju Oy:n leipomon taloon rakennettuun, kaikin puolin nykyaikaiseen myymälähuoneistoon Harjukatu 17, sijoitettiin Harjun pohjoispuolella olevan kaupunginosan ja Nisulan esikaupungin tarpeita tyydyttämään kolmiosastoinen myymälä edellämainittuna v. 1936.

Myymälä Puistokatu 15. V. 1937 siirrettiin kaupungin pohjoispäässä Yrjönkatu 36 sijainnut myymälä viereiseen taloon valtaväylän varrelle, so. Puistokadun 15:een, jossa myymälä oli toiminut aikaisemminkin. Nyt sai myymälä vain laajemat tilat ja se järjestettiin kaikin puolin kasvaneita tarpeita ja vaatimuksia vastaavaksi. Tällöin myös Yrjönkatu 32:ssa sijainnut myymälä lopetettiin.

Myymälä Kauppakatu 17. V. 1937 avattiin kaupungin keskuksessa Keskisuomalaisen talossa, Kauppakatu 17, maito-, ruoka- ja sekatavaraosastot käsittävä kaunis, tilava ja käytännöllinen myymälä.

3-osastoinen myymälä Puistokatu 15:ssä.

Tourulan myymälä. Tourulan esikaupungissa saatiin vuokratuksi leipuri Nymanin omistama asuintalo v. 1939. Keskimaan toimesta ja kustannuksella se viipymättä korjattiin ja muodostettiin ajanmukaiseksi myymälähuoneistoksi tarvittavine eri osastoineen.

Lounaispuiston myymälän edeltäjänä oli kauppias G. Oksalan talossa Kauppakatu 2 jonkin aikaa toiminut myymälä, jota v. 1939 laajennettiin. V. 1940 tämä siirrettiin uuteen, kaikin puolin ajanmukaiseen huoneistoon Seminaarinkatu 36 ja sai nimen Lounaispuiston myymälä.

Myymälä Vapaudenkatu 79. Uudessa kivitalossa sijaitsevassa tarkoituksenmukaisessa huoneistossa avattiin maito-, ruoka- ja sekatavaraosastot käsittävä myymälä v. 1941.

Myymälä Rantakatu 35. Valion uudessa toimitalossa aivan rautatieaseman luona avattiin heti rakennuksen valmistuttua v. 1941 ruokatavara- ja maitomyymälä.

Keskimaan myymälät ovat yleensä 3-osastoisia

Lounaispuiston myymälä.

Tourulan myymälä.

käsittäen sekatavara-, maito- & leipä- ja lihaosastot

Kypärämäen myymälä.

Myymälä Vapaudenkatu 79:ssä.

*Nousukadun
myymälä.*

Kypärämäen myymälä. Uuteen, sodan aikana äkisti muodostuneeseen asutusryhmään kaupungin länsilaidassa rakennettiin puusta tilava myymälähuoneiston, hoitajan asunnon ja autotallin sisältävä rakennus. Siinä avattiin kolmiosastoinen myymälä myöskin v. 1941.

Myymälä Nousukatu 6. Mäki-Matin kaupunginosassa avattiin vuokrahuoneistossa maito- ja ruokatavaramyymälä samana vuonna 1941.

Löylyn myymälä. V. 1942 avattiin kaupungin alueen pohjoispäässä Taulumäeltä Saarijärvelle johtavan valtatieen varrella liki Löylyjoen siltaa vuokrahuoneistossa Löylyn myymälä.

Kivistön myymälä. Vasta v. 1943 oli tilaisuus avata Kivistön esikaupunkialueelle Vaajakoskelle johtavan maantien varteen vuokrahuoneistossa myymälä, jota jo vuodesta 1934 lähtien oli suunniteltu.

Keljoon oli jo kymmenkunta vuotta hankiskeltu Keski-maan myymälää. Sitä varten ostettiin tontti Korpilahdelle johtavan valtatieen varrelta Keljon kansakoulutalon vierestä ja ryhdyttiin rakennustöihin v. 1942. Ne täytyi kuitenkin työvoimalautakunnan määräyksestä keskeyttää, kun miehet määrättiin puolustuslaitoksen tehtäviin. Nämä syksyllä

1942 näin keskeytyneet työt ovat vasta nyt v. 1945 päässeet jälleen käyntiin ja myymälä valmistuu vielä tänä vuonna.

Maaseutuakaan ei kaupungin ja sen lähistön rästejä korjattaessa unohdettu. *Petäjävedellä avattiin v. 1936 kolmas myymälä Kuivasmäellä*, jonne Kummun myllyn lähelle rakennettiin liiketalo. Paikkakuntalaisten esittämät toivomukset puolueettoman osuuskaupan myymälän sinne saamiseksi olivat näin toteutuneet. Myymälätoimikunnan ensimmäisinä jäseninä olivat maanviljelijät Fr. Kauppi puheenjohtajana sekä Salomon Siikki, Vihtori Kokkila ja Kalle Kaipomäki.

Laukaan Saviollekin avattiin nyt myymälä. Lievestuoreen Osuuskaupan ajoiltahan siellä oli Keskimaalla kiinteistö, mutta v. 1926 se myytiin 20 000 mk:n hinnasta tarpeettomana, kun silloin ei näyttänyt mahdolliselta jatkaa heikosti kannattaneen myymälän toimintaa. Kymmentä vuotta myöhemmin ostettiin kauppias Santeri Oksasen perikunnalta 15 000 mk:n hinnalla talo ja vuokraoikeus tonttiin. Tarpeellisten korjausten jälkeen sijoitettiin myymälä tähän huoneistoon, jossa se edelleenkin toimii. Ensimmäisiksi myymälätoimikunnan jäseniksi valittiin maanviljelijät Severus Vihiinen ja Väinö Lummelahti, piirimies Matti Hantunen ja pienviljelijä Filipus Kankainen, ensinmainittu puheenjohtajana.

*Keljon
myymälä- ja
ravintola-
rakennus.*

*Myymäla
avataan jou-
luksi v. 1945.*

*Syrjäkylienkin
myymälät ovat
ajanmukaisesti
sisustettuja.*

*Tässä Vehniän
myymälää
rauhanaikaisessa
tavararunsau-
dessaan.*

Laukaan Metsolahden myymälä avattiin samana vuonna 1936, niinkuin jo ennen on mainittu.

Sahrajärven myymälä. Multian kunnan alueen itäisessä kolkassa Sahrajärvellä, jossa aikaisemmin yrittäneet yksityiskauppiaitten sivumyymälät eivät olleet menestyneet, avattiin kokeeksi myymälä vuokrahuoneissa v. 1936. Kolme vuotta myöhemmin, so. v. 1939 se kuitenkin huonosti kannattavana ja Jyväskylästä käsin varsin hankalasti hoidettava lakkautettiin.

Uuraisten Kangashäkissä avattiin v. 1937 myymälä kauppias Eelis Hirveltä ostetussa liiketalossa. Myymälä luovutettiin myöhemmin, v. 1943, Uuraisten Osuuskaupalle, jonka toimialueeseen se kuuluukin.

Palokan myymälä. V. 1937 ostettiin Jyväskylän maalaiskunnan Palokan kylästä valtatie varrelta Jokelan pappilan ja Saarenmaan tienristeysten väliseltä alueelta maanviljelijä O. Oksaselta 12 000 mk:n hinnalla tonttialue, jolle vuoden loppupuolella rakennettiin pieni myymälärakennus. Se valmistui vuoden loppuun mennessä ja tuli kalustoituneen maksamaan 65 000 mk. Seuraavan vuoden — 1938 — alussa siinä avattiin myymälä. Ensimmäisen myymälätoimikunnan muo-

*Sisäkuva
Vihtavuoren
myymälästä.*

dostivat talousneuvos J. V. Niemelä puheenjohtajana sekä rovasti J. V. Vihemäki ja opettaja Eetu Kankaanpää.

Nyrölän myymälä. V. 1937 avattiin myymälä Nyrölässä kymmenkunta kilometriä Vesangan asemalta pohjoiseen päin. Sitä varten oli jo v. 1936 ostettu tontti, jolle v. 1937 rakennettiin pienenlainen myymälähuoneisto. Kalustoinen, tontteineen kaikkineen tämä myymälä tuli maksamaan noin 86 000 mk. Ensimmäiseen myymälätoimikuntaan valittiin maanviljelijät Yrjö Hovila, Sulo Veijanen ja Otto Oksanen, ensinmainittu puheenjohtajana.

*Tällaisessa
myymälässä
kaupanteko
luistaa.*

JÄSENISTÖ.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana, jolloin Keskimaan toiminta on alueellisesti laajentunut ja laadullisesti kehitty-nyt, ovat tuhannet ja taas tuhannet henkilöt liittyneet sen jäseniksi. V:n 1934 lopussa oli liikkeen jäsenmäärä 1478, mutta 30.9.1945 jo 5586. Keskimaan johto onkin omistanut erikoista huomiota jäsenkysymykselle ja ollut tietoinen siitä, että vasta jäseneksi liittynyt tuntee osuuskaupan omaksi kaupakseen. Jäsenistön kasvu osoittaa myös, kuinka Kes- kimaan toiminta on herättänyt luottamusta ja levittänyt osuustoiminta-aatteen tuntemusta sekä virittänyt harras- tusta siihen.

Seuraavat numerotiedot havainnollistavat, kuinka naisten ja miesten suhde jäsenistössä on kolmen vuosikymmenen kuluessa muuttunut, samoin eri yhteiskunta- ja ammattiryh- miin kuuluvien voimasuhteet.

Vuosi	Koko jäsen- määrä	Naisia		Miehiä		Maatalous- väkeä %	Viran- ja toimen- halt. ja liikk. u. %	Teollisuus- ja kaup. työv. %	Muuta %
		Henkeä	%	Henkeä	%				
1915	45	7	15,5	38	84,5	—	100	—	—
1920	337	64	19,0	273	81,0	25,2	57,6	4,7	12,5
1925	582	123	21,1	459	78,9	36,9	48,3	5,4	9,4
1930	1278	272	21,3	1001	78,7	52,2	24,6	17,6	6,2
1935	1478	323	21,2	1148	78,8	51,3	24,9	17,3	6,4
1940	2929	934	31,9	1983	68,2	38,7	25,6	19,5	16,2
1944	5072	2401	47,4	2646	52,6	30,3	12,6	25,0	32,1

Taulukosta näkyy, että naiset olivat aluksi pienenä vähem- mistönä, mutta heidän lukumääränsä kohosi ensimmäisenä viisivuotiskautena noin viidenteen osaan jäsenistön koko määrästä. Suunnilleen sellaisena se pysyi 15 vuotta, kun- nes puolueettomassa osuuskauppaliikkeessäkin virisi voimakas harrastus vetää naiset — kodeissa tapahtuvan kulutuksen

ensi käden järjestäjät ja lukemattomien ostosten tekijät — aktiivisesti mukaan osuuskauppatoimintaan. Keskimään johto on runsaan kymmenen vuoden ajan kohdistanut tähän asiaan erityistä huolta ja numerot osoittavat, että se on tapahtunut menestyksellä, mihin kyllä ovat vaikuttaneet osaltaan sota-ajan olokin. Niissähän naiset joutuivat hoitamaan mitä moninaisimpia miesten hallussa olleita tehtäviä sekä niihin perehtymään ja niistä kiinnostumaan.

Taulukosta ilmenee myöskin se ennen mainittu seikka, että liikkeen perustajat ja ensimmäiset jäsenet olivat sataprosenttisesti sivistyneeseen keskiluokkaan kuuluvaa kaupunkilaisväkeä, mutta sittemmin maatalousväki tulee valtaryhmäksi ja on ehdottomana enemmistönä 1930—35 tienoilla. Niihin aikoihin alkaa työväestön osuus jäsenistössä nousta huomattavaksi ja on nykyisin jo kohonnut n. neljanteen osaan koko jäsenmäärästä. Keskimää on näet perustanut paljon uuden-aikaisia ja huolella hoidettuja toimipaikkoja Jyväskylän esikaupunkeihin ja muuhun lähiympäristöön sekä kaupungin laitaosiin, joissa asujamisto suurimmaksi osaksi on työväestöä.

Jäsenmäärän kehitys →

Tämän käyrän jyrkässä nousussa ei rahanarvon muuttumisella ole osuutta.

Vuoden 1945 tammi—
syyskuulla liittyi Keski-
maahan 588 uutta
jäsentä.

LIKEVAIHTO JA TULOKSET.

Liikevaihdon kasvu on tärkeältä osalta seurausta uusien toimipaikkojen avaamisesta ja uusiin toimintamuotoihin ryhtymisestä, mutta myöskin aikaisemmissa toimipaikoissa on vaihdon lisääntyminen ollut varsin huomattava. Loppuun liitetystä liikkeen kehitystä selvittävästä taulukosta on todettavissa, että ensimmäisen viisivuotiskauden alkukamppailujen ja järjestelyjen jälkeen kohosi liikevaihto toisena viisivuotiskautena, vv. 1920—25, lähes 3-kertaiseksi (6,3 miljoonasta 17,4 miljoonaan), sitä seuraavana eli vv. 1930—35, so. pulakautena, ei nousua ollut ensinkään, vaan päinvastoin eräinä vuosina laskua. Mutta sitten seurasi suurenmoinen nousu. Viisivuotiskautena 1935—40 kohosi vaihto lähes nelinkertaiseksi, so. 17,7 miljoonasta 65,3 miljoonaan. Nelivuotiskautena 1940—44 on nousu yli kaksinkertainen, so. 65,3 miljoonasta 131,1 miljoonaan ja vuoden 1945 myynti nousee n. 200 miljoonaan mk:aan.

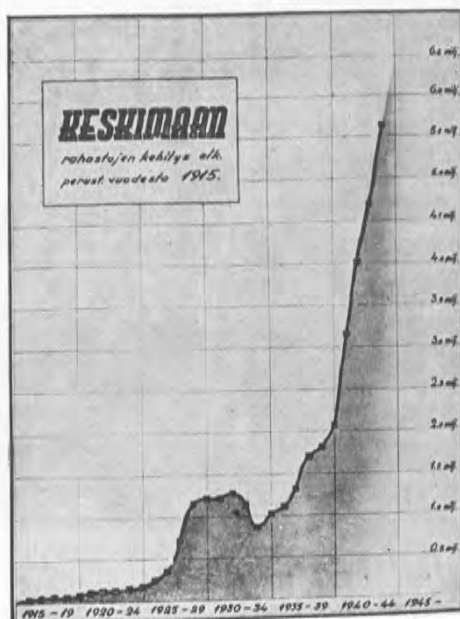

Liikevaihdon
kehitys vuosina
1915—1944

Vuoden 1945
liikevaihto nousee
200 milj. mk:aan.

Rahastojen kehitys →

Vuoden 1944 ylijäämä
mukaanluettuna rahas-
tot ovat 6,76 milj.
markkaa.

Ylijäämät. Liikkeen laajentuessa tuloksetkin ovat jatkuvasti parantuneet ja ylijäämästä on vuosittain melkoinen määrä — viime vuosina noin 400.000 mk — voitu palauttaa jäsenille. Asiakkaat ovat panneet merkille, että ylijäämäpalautusta on jaettu viimeisinä 11 vuotena keskeytymättä ja tehneet johtopäätöksensä. Niinpä ostokuitit talletetaan ja ylijäämää peritään suhteellisesti enemmän kuin aikaisemmin. Asiakkaille on selvinnyt, mitä etua merkitsee jäsenyys suuressa, vauraassa, vuosikymmenien työllä jo lujan aseman saavuttaneessa osuusliikkeessä. Ilmankos jäseniksi pyrki-
jöitä on ollut runsaasti ja jäsenmäärän kasvu viimeisten kymmenen vuoden aikana valtava.

Rahastot. Liikkeen aseman lujittumista ja vaurastumista viime vuosikymmenen kuluessa ilmentää rahastojenkin kehitys. V. 1935 oli niiden yhteissumma vähän yli miljoonan, v. 1940 se oli jo yli 3 miljoonaa ja v. 1944 6 ³/₄ miljoonaa. Samanaikaisesti ovat myöskin runsaat poistot kiinteistöistä ja kalustoista lujittaneet liikkeen taloudellista asemaa.

*SOK:n Jyväskylän konttori,
Keskimaan suurin tavaranhankkija.*

TAVARAIN HANKINTA.

Tavarahankinnoissa on, niinkuin luonnollista, SOK liikkeen koko toiminta-ajan ollut keskeisellä sijalla ja sen rinnalla muut keskusliikkeet sekä vähitellen liikkeen omat maaseutujäsenet ja yleensä maataloustuottajat, maataloustuotteiden kauppaa kun on erikoisesti viime vuosikymmenen aikana kehitetty.

Maataloustuotteiden ostot suoraan tuottajilta olivat v. 1935 1,7 milj. mk, v. 1929 6 milj. ja v. 1944 kokonaista 21,9 milj. mk. Keskimaa on elintarvikesäännöstelyn aikana toiminut ja toimii edelleen Valtion Viljavaraston asiamiesliikkeenä ostoasiamiehinnään maaseutumyymälät. Luottamukselliset suhteet on saavutettu ja ne ovat säilyneet niin Valtion Viljavarastoon kuin maanviljelijöihinkin.

SÄÄSTÖKASSALIIKE.

Näinä voimakkaan nousun vuosina on Keskimaan säästökassaliikekin kehittynyt osuuskunnan jäsenistöä yhä tehokkaammin palvelevaksi säästämisen apuneuvoksi ja talletuslaitokseksi. Samalla se on muodostunut entistä merkitsevämmäksi tekijäksi liikkeen rahoituksessa. Kun säästökassaliike on nyt ulotettu kaikkiin maaseutumyymälöihin, on oman liikkeen säästökassan mahdollista saada talletuksia sieltäkin, mistä niitä ei muuten tulisi ja kun tallettajat saavat parhaan mahdollisen koron, etu on molemminpuolinen. Viime aikoina talletusten ja tallettajain lukumäärä on kohonnut vauhdikkaammin kuin koskaan aikaisemmin.

Säästökassaliikkeen kehitystä yleensä ja varsinkin sen viime vuosina tapahtunutta kasvua valaisee seuraava taulukko:

Vuosi	Tallettajia	Talletusten määrä vuoden lopussa mk	Talletusten lisäys lähinnä edell. vuoteen verrattuna mk	Talletusten keskimäärä kutakin tallettajan kohden mk	Korkokanta %
1925	71	176 901:—	—	2 492:—	9,0
1930	426	3 009 055:—	562 195:—	7 063:—	9—8 ¹ / ₂ —8
1935	452	2 207 686:—	311 793:—	4 884:—	4— ¹ / ₄ —4
1940	493	4 149 405:—	577 428:—	8 416:—	4,0
1942	559	5 932 380:—	1 421 855:—	10 612:—	4,0
1944	680	9 246 863:—	1 697 863:—	13 598:—	4,0
31/10 1945	758	11 440 399:—	2 193 536:—	15 093:—	4,0

Saman tallettajan talletusten korkein määrä korotettiin v. 1944 300 000 mk:ksi oltuaan sitä ennen 200 000 mk ja sitä aikaisemmin muutamana vuonna 150 000 mk sekä säästökassan toiminnan alkuvuosina 100 000 mk.

← Säästökassa

Tallettajain lukumäärän (loivempi käyrä) ja talletusten markkamääräinen kehitys vuodesta 1925 alkaen.

Tammi—lokakuulla 1945 avattiin 97 uutta säästötiliä ja talletukset kasvoivat 2,2 milj. mk:lla.

KIINTEISTÖT JA IRTAIMISTOT.

Liikkeen kehitystä omalta osaltaan kuvastavat kiinteistöjen ja kalustojen hankintavaiheet.

Ensimmäinen kiinteistö hankittiin v. 1919, jolloin ostettiin silloin avattavaa liikkeen ensimmäistä sivumyymälää varten talo Suolahdesta. Seuraavana vuonna ostettiin liikekiinteistö Äänekoskelta. Näissä suoritettiin hetimiten välttämättömät korjaukset ja täydennykset.

Ensimmäisen viisivuotiskauden päättyessä v. 1920 oli liikkeellä vain nämä kaksi kiinteistöä, joiden kirjanpitoarvo oli yhteensä mk 96 418: —.

Toisena viisivuotiskautena vv. 1921—25 ostettiin pääliikkeelle sen nykyinen toimitalo v. 1923 alussa sekä v. 1924 Lievestuoreen Osuuskaupan pääliikkeen ja Savion sivumyymälän liiketalot. Ensimmäisessä suoritettiin perinpohjainen korjaus- ja uudistustyö, Lievestuoreella vähäisempiä kor-

jauksia ja aikaisemmin hankituissa Suolahden ja Äänekosken liiketaloiissa parannus- ja laajennustöitä.

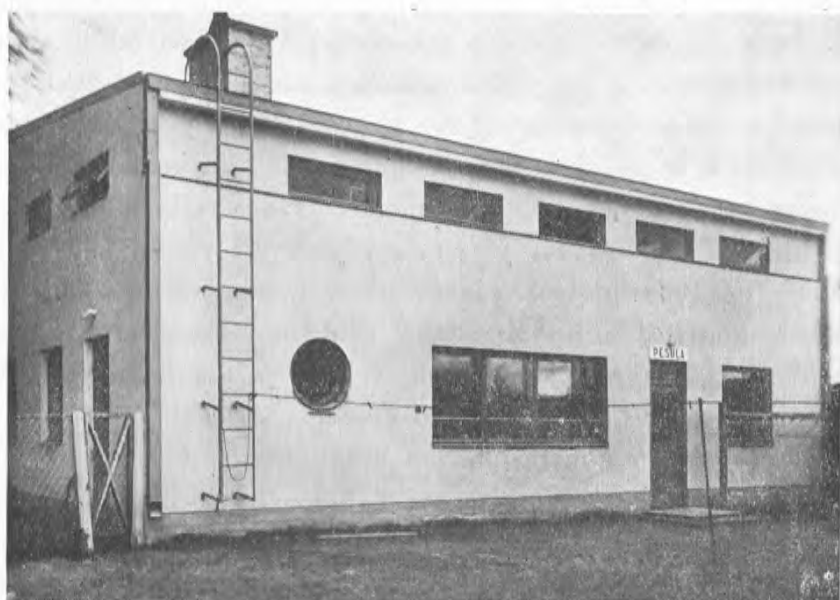
Kolmantena viisivuotiskautena — vv. 1926—30 — tuli Keski-maan omistukseen Korpilahden Maanviljelijäin Osuusliikkeen oston johdosta liikekiinteistö Korpilahden kirkonkylässä v. 1926. Savion kiinteistö myytiin samana vuonna. Laukaan Osuuskaupan v. 1927 tapahtunut osto lisäsi liikkeen kiinteistöjä neljällä liiketalolla, nim. Laukaan kirkonkylän, Kuusan, Leppäveden ja Tarvaalan myymälöillä. Petäjäveden kirkonkylään rakennettiin v. 1928 liiketalo ja Laukaan Äijälän myymälälle ostettiin tontti sillä olevine rakennuksineen. Jyväskylän ja Liestuoreen asemille rakennettiin tilavat varastomakasiinit. Leppäveden myymälälle ostettiin uutta toimitaloa varten tontti, jolle seuraavana vuonna rakennettiin. Aikaisemmin tälle myymälälle hankittu tontti myytiin tällöin tarpeettomana. Laukaan Vehniän myymälää varten ostettiin v. 1929 liikehuoneisto ja tontti sekä Vih-tavuoressa vuokramaalla sijaitseva huoneisto, jossa Keski-maan myymälä oli toiminut jo sitä ennen.

Kaikissa näissä tänä jaksena ostetuissa liiketaloiissa suoritettiin huomattavia uudistus- ja laajennustöitä. Aikaisemmin hankittuihin liiketaloihin rakennettiin kellareita ja maka-siineja sekä tehtiin lukuisia korjaus- ja laajennustöitä.

Neljännän viisivuotiskauden — vv. 1931—35 — ensimmäisinä vuosina oli pula-ajan vaikeuksissa supistettava kiinteistö-menoja mahdollisimman vähiin. Huomattavin työ oli täl-löin pääliikkeen myymälähuoneiston täydellinen uudistustyö v. 1932 tapahtuneen palon jälkeen. V. 1934 rakennettiin tilava, tulenkestävä keskusvarastomakasiini pääliikkeen tontille sekä uusittiin täydelleen Äänekosken myymälärakennus. V. 1935 ostettiin Laukaan Vuonteen myymälää varten tontti ja sillä olevat rakennukset, joissa suoritettiin perusteellinen kor-jaustyö. Saman kunnan Metsolahden myymälää varten ostet-tiin tontti, jolle rakennettu myymälähuoneisto valmistui

seuraavana vuonna. Jyväskylän maalaiskunnan alueeseen vielä silloin kuuluvalla Taulumäen esikaupunkialueella hankittiin tontti, jolle samana vuonna rakennettiin myymälähuoneisto. Niinikään ostettiin tontti teurastamoa varten Palokasta, kaupungin nykyisen alueen rajalta. Rakennustöihin ryhdyttiin heti ja teurastamorakennus valmistui seuraavan vuoden alkupuolella. Samana vuonna ostettiin Toivavakan Ruuhimäeltä tontti sikäläistä myymälää varten. Rakennustyö suoritettiin välittömästi.

Viides viisivuotiskausi, vv. 1936—40 oli kiinteistöasioissa-kin ripeän toiminnan aikaa. V. 1936 ostettiin Laukaan Saviolle avattavaa myymälää varten talo sekä vuokraoikeus tonttiin ja huoneisto kunnostettiin. Jyväskylän Nyrölään suunniteltua myymälää varten ostettiin tontti ja kaupungissa pääliikkeen tontilla olevan Asemakadun puoleisen pienemmän rakennuksen toinen puolisko muodostettiin uudenaikaiseksi ravintolahuoneistoksi. Laukaan Tarvaalan myymälää varten ostettiin v. 1937 tontti, jolle rakennettiin uusi liiketalo ja entinen liiketalo tämän rinnalta myytiin tarpeettomana. Jyväskylän Palokan kylästä ostettiin tontti samana vuonna ja rakennettiin heti myymälä. Uuraisten Kangashäkin kylästä ostettiin liiketalo, joka kuitenkin jo v. 1943 myytiin Uuraisten Osuuskaupalle. Teurastamolle tehtiin lisärakennus. V. 1938 hankittiin Tikkakoskelta tontti, jolle rakennettiin myymälää ja ravintolaa varten talo, joka valmistui seuraavana vuonna. Lievestuoreelle rakennettiin vuonna 1939 liiketalo sikäläiseltä osuuskassalta vaihdetulle tontille ja entinen liiketalo tontteineen luovutettiin osuuskassalle. Suolahdessa muutettiin vanha myymälärakennus asuinhuoneistoksi ja myymälä siirrettiin kauppalan keskukseen vuokrahuoneistoon. Laukaan Vihtavuoren myymälässä suoritettiin huomattava laajennus- ja korjaustyö. Samana vuonna 1939 ostettiin kaupungista talo Vapaudenkatu 62, jossa suoritettiin erinäisiä korjauksia. Teurastamolla Palokassa ja

Pesula.

Laukaan Vehniän liiketalossa tehtiin korjaus- ja laajennustöitä. Jyväskylän Tourulassa myymälähuoneistoksi vuokrattu asuinrakennus kunnostettiin perinpohjin ajanmukaiseksi liiketaloksi. Laukaan Leppäveden liiketaloon rakennettiin sauna. Tykkitehtaalaisten talo Oy:n osakkaana Keskimaa oli mukana upean liiketalon rakentamisessa Valtion tykkitehtaan lähelle Valtakatu 30. Niinkuin näkyy, oli vuosi 1939 Keskimään vaiheissa kiihkeintä rakentamiskautta. Jo v.1940 rakennustoiminta vaimeni pääasiassa rakennustarvikkeiden puutteessa. Vain välttämättömiä korjauksia suoritettiin.

Viimeisenä nelivuotisena toimintajaksona 1941—44 ei sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa voitu aikaisemmin laadittua laajaa rakennus- ja korjaussuunnitelmaa toteuttaa kuin pieneltä osalta. Puuppolan myymälän sekä Jyskän myymälän ja ravintolan toimitilat rakennettiin v.1941,

samoin Kypärämäen myymälän päärakennus. Seuraavana vuonna — 1942 — pantiin rakenteille Keljon esikaupungista ostetulla tontilla myymälärakennus, mutta työvoimaviranomaisten määräyksestä oli työ keskeytettävä ja vasta sodan päätyttyä se pääsi uudelleen alkamaan, niin että rakennus valmistuu v. 1945. Kasvihuoneiden rakennustyö Äijälässä pantiin alulle v. 1943, ja sitä on jatkettu vielä v. 1944 ja 1945. Päätoimipaikan pienemmässä rakennuksessa sijainneelle konttorille kunnostettiin tilavampi huoneisto saman rakennuksen ullakkokerrokseen v. 1942 ja pieniä korjauksia tehtiin erinäisissä muissa kiinteistöissä.

Kaluston ja muun irtaimiston lisääminen ja uusinta on tapahtunut tasaisesti liikkeen muun kehityksen rinnalla. Liikkeen kasvua ja uudenaikaistamista valaisevina merkkita-pauksina mainittakoon toiminnan alkupuolelta pääliikkeen talon oston jälkeen v. 1923 tapahtunut 35 000 mk:n hintaisen kassarekisterikoneen ja hevosen sekä ajokaluston hankinta, v. 1924 ostettu ensimmäinen laskukone, v. 1926 pääliikkeelle hankittu ensimmäinen sähköllä käypä kahvimylly ja kaksi automaattivaakaa, v. 1928 hankittu ensimmäinen kuorma-auto, jonka rinnalle jo seuraavana vuonna tarvittiin toinen, ja v. 1929 pääliikkeen ruokatavaraosastolle ostettu ensimmäinen leikkelykone. V. 1933 hankittiin pääliikkeelle palon jälkeen uudistuksia tehtäessä mm. ensimmäiset automaattiset maitomittarit. Seuraavana vuonna ostettiin yhä lisääntyneen tavarankuljetuksen takia kolmas kuorma-auto. Muille myymälöille hankittiin näinä vuosina samoja edellämainittuja välineitä, mitä ensin oli pääliikkeessä koeteltu ja hyödyllisiksi todettu. Uusien myymälöiden kalustaminen ja entisten kalustojen uusiminen on jatkuvasti ollut myymälähuoneistojen ajanmukaistamisen rinnalla hallinnon ja johdon erityisen huolenpidon kohteena. Sen vuoksi ovatkin Keskimään myymälät koko sen toimialueella parhaiten järjes-

tettyjä. Myymäläkulttuurin alalla on siten viety voimakkaasti kehitystä eteenpäin.

Oheinen taulukko antaa yleiskuvan edellä kosketellusta kehityksestä.

Keskimaan kiinteistöt ja irtaimistot vv. 1915—44.

Vuosi	Liike- kiinteistöjen lukumäärä	Kirjanpito- arvo mk	Irtaimiston kirjanpito- arvo mk	Sijoituksia arvopapereihin mk	Sijoituksia jäsen- rahastoihin mk
1920	2	96 418:—	67 995:—	1 500:—	—
1925	5	1 444 500:—	165 851:—	10 050:—	—
1930	13	3 013 000:—	591 600:—	114 200:—	—
1935	18	3 910 000:—	930 000:—	118 000:—	—
1940	26	7 846 700:—	2 578 002:—	211 230:—	386 700:—
1944	34	15 817 390:—	4 176 100:—	1 624 176:—	715 000:—

Aikana, jolloin rakennustyöt ovat olleet rakennusaineiden ja työvoiman puutteen vuoksi mahdottomia, on tulevaisuuden tarpeita silmälläpitäen — aikaisemmin laadittu liikkeen laajennussuunnitelma osviittana — hankittu suuri määrä tontteja.

*Tikkakosken liike-
talon
juhlava julkisivu
sotamaalauksessaan.*

HENKILÖKUNTA.

Ensimmäisen toimintavuoden — 1915 — lopussa oli liikkeen palveluksessa 4 toimihenkilöä, kaikki konttorissa ja myymälöissä työskenteleviä. Kymmenen vuoden kuluttua eli v. 1925 oli lukumäärä 24, viittä vuotta myöhemmin — v. 1930 — se oli 49, v. 1935 vastaavasti 69, v. 1940 jo 262 ja v. 1944 yhteensä 383. Viimemainituista työskenteli konttorissa, myymälöissä ja varastoissa 256, ravintoloissa 105 ja tuotantolaitoksissa 22. Sodan aikana tapahtui henkilökunnan valtava naisistuminen. V. 1920 oli henkilökunnasta naisia 46,1 % ja miehiä 53,9 %. V. 1935 oli naisia 46,4 % ja miehiä 53,6 %. Mutta v. 1944 oli liikkeen 383 toimihenkilöstä naisia 299 eli 78,1 % ja miehiä 84, so. 21,9 %.

*Henkilökuntaa pikkujoulujuhlissaan v. 1941.
Naisvaltaisuus on ilmeinen.*

*Myymälän- ja osastonhoitajain kokouksessa syksyllä 1944
asetakkiset miehet antoivat tilaisuudelle ajan leiman.*

*Ravintolahenkilökunta muodostaa oman suuren ryhmänsä.
V:n 1944 lopussa oli Keskimaan ravintolan palveluksessa
yhteensä 105 henkeä, joista 99 oli naisia.*

Kuvassa osa ravintola I:n henkilökuntaa.

VALISTUS- JA MAINOSTUSTOIMINTA VIIME VUOSIKYMMENEN AIKANA.

Valistustoimintaan on Keskimaan hallinto ja johto omistanut liikkeen laajentuessa yhä suurempaa huomiota. Apulaisjohtajan ottamisen jälkeen v. 1938 se erityisesti alkoi tehostua. Entiseen tapaan on Yhteishyvä tilattu jatkuvasti kaikille liikkeen jäsenille ja Osuuskauppalehti hallintoneuvoston ja johtokunnan jäsenille sekä myymälänhoitajille, nyttemmin myös Nuorten Osuuskauppalehti jokaiseen myymälään. Tärkeäksi valistusvälineeksi on muodostunut vuosi vuodelta yhä ansiokkaammin toimitettu liikkeen vuosikertomus. Yhteishyvään on toimitettu viime vuosina useita Keskimaan omia sivuja sekä uutisia ja kirjoituksia muutenkin. Paikkakunnan sanomalehtien palstoja on käytetty ahkerasti Keskimaan toiminnan jäsenille ja suurelle yleisölle tutuksi tekemisen välineenä. Valistustilaisuuksia järjestettiin erityisesti vuosina 1938—39 eri myymäläin alueilla entistä

Tuvan täydeltä väkeä Keskimaan illanvietossa.

Emäntien juhla, jossa puhutaan erityisesti kotitalousasioista.

runsaammin. Mutta sotavuodet merkitsivät luonnollisesti hallaa tällä alalla. Ei ollut aikaa kokoontua sellaisiin tilaisuuksiin, ei ollut voimia käytettävissä niiden järjestämiseen ja maaseudulla monessa paikassa ei ollut pimeänä vuodenaikana valaistusaineen puutteen vuoksikaan siihen mahdollisuutta. Sodan päätyttyä on asiain tila äkisti muuttunut. Missä tilaisuuksia on ehditty järjestää, siellä on harrasta, asiasta kiinnostunutta yleisöä kerääntynyt huoneiden täydeltä ja ohjelmaa on saatu helpommin kuin ennen sotaa.

Marjojen ja vihannesten säilöönpano- sekä muita opastuskursseja on järjestetty muutamilla myymäläalueilla.

Toimihenkilöille on järjestetty opastuskursseja ja neuvottelutilaisuuksia pari kertaa vuodessa sekä parina viime vuonna lisäksi pikkujoulujuhla, johon on ilmestynyt oma lehtikin, »Keskimaan Joulukärpänen». Henkilökunnan opiskelua Pellerlervon kirjeopistossa on edistetty mm. maksamalla kokonaisuudessaan loppuun suoritettujen kurssien osanottomaksut.

Viime vuosien valistustoiminnassa on naisten osuus ja

Naistoimikunta alkuperäisessä kokoonpanossaan v. 1943.

Henkilöt (istumassa): kansanopistonjohtaja Impi Sirkka, talousopettaja Alli Oksanen ja emäntä Hanna Halineu. Seisomassa: rouva Olga Leinonen ja talousopettaja Aino Juhansalo.

merkitys osuuskauppatoiminnassa ollut Keskimaassa jatkuvasti kasvaneen huomion kohteena. V. 1942 liikkeen johdon ja naisjäsenistön väliseksi yhdyssiteeksi perustettu erityinen naistoimikunta on tehnyt hallintoneuvostolle ja johtokunnalle esityksiä, joiden merkitys valistustoiminnankin kannalta on huomattava. Naistoimikunnan puheenjohtajana on kansanopistonjohtaja Impi Sirkka Suolahdesta ja muina jäseninä emäntä Hanna Halinen Vesangasta, rouva Olga Leinonen Lievestuoreelta, talousopettaja Alli Oksanen Jyväskylästä ja emäntä Siiri Hänninen Kuusasta.

Henkilökunnan keskuudessa virinneitä vapaita urheilu-, musiikki- ym. harrastuksia on liikkeen johto puolestaan tukenut.

Mainostoimintaan on kohdistettu jatkuvasti kasvanutta huomiota. *Sitä* varten on liikkeen palveluksessa v:n 1939

alkupuolelta asti vakinainen mainososastonhoitaja ja lisäksi jo aikaisemmin toimeensa tullut ikkunamainontaa hoitava tämän alan ammattihenkilö. Näyteikkunakilpailussa on Keskimaa pitänyt hyvin puolensa. Sen näyteikkunat ovat tavallisissa arkioloissakin yleisön jatkuvan huomion ja mielenkiinnon kohteena.

Tärkeimpiä mainostajia ovat myymälät kokonaisuudessaan huoneistoihin, kalustoihin, tavaroiden esille asetteluineen ja yleisöä palvelevine henkilöineen. Huoneistojen ajan tarpeiden mukaiseen järjestelyyn ja uudistamiseen sekä kalustamiseen onkin Keskimaa omistanut paljon huolta ja uhrannut varoja. Opastustyöllä ja yhteisillä neuvotteluilla on henkilökuntaa pyritty kehittämään »mitantäyttäväksi» tehtäväänsä myöskin tämän myymälämainonnan kannalta.

Johtokunta 1945.

Henkilöt (vasemmalta) istumassa: [talousneuvos Juho Jussila, toimitusjohtaja] N. Luoma-aho, ja maanviljelijä Hugo Halinen. Seisomassa agronomi U. Kupias ja apulaisjohtaja Albin Aaltonen.

KESKIMAAN JÄSENYYS ERINÄISISSÄ JÄRJESTÖISSÄ.

Perustamisestaan, so. vuodesta 1915 alkaen Keskimaa kuuluu jäsenenä SOK:hon ja Yleiseen Osuuskauppojen Liittoon. V. 1915 se kuului Tampereen Osuuskauppapiiriin. Vuodesta 1916 se on liittynään silloin muodostuneeseen Keski-Suomen Osuuskauppapiiriin. Vuodesta 1917 lukien se on Keskinäisen Vakuutusyhtiö Varan jäsen. Vuodesta 1918 alkaen se kuuluu Keskusosuusliike Hankkijaan ja Eläkekassa Elonvaaraan, v:sta 1935 Karjakuntaan, v:sta 1936 silloin perustettuun Jyväskylän Harju Oy:n, v:sta 1939 Tykkitehtaalaisen Talo Oy:hyn ja v:sta 1942 Pellervo-Seuraan, Suomen Ulkomaankauppaliittoon ja Teuraskarja- ja Lihakauppiasyhdistykseen. Tämän lisäksi se on liittynyt jäseneksi toimialueensa paikallisiin puhelin- ja sähköyhtiöihin (Keski-Suomen Puhelin Oy, Petäjäveden Puhelin Oy, Leppäveden Sähkö Osto Oy sekä Leppäveden, Ruuhimäen, Äijälän, Tarvaalan, Puuppolan, Vehniän, Lievestuoreen ja Nyrölän puhelinosuuskunnat).

SÄÄNNÖT SAAVAT NYKYISEN MUOTONSA.

Näinä vuosina tapahtunut liikkeen kasvu aiheutti sääntöjen uusimisia. V. 1928 tehtyjen muutosten jälkeen, jolloin liikkeen nimikin oli vaihtunut Osuusliike Keskimaaksi, oli v. 1931 tehty eräitä muutoksia. Mm. jäseneksi pääsymaksu, joka oli 1 mk. järjestettiin osuuskunnan päätettäväksi, maksimina 10 mk, miniminä entinen 1 mk. Tilintarkastajain vaali, joka aikaisemmin oli määrätty tapahtuvaksi osuuskunnan kevätkokouksessa jo alkanutta vuotta varten, tuli nyt tapahtumaan syyskokouksessa seuraavaa vuotta varten.

V. 1938 korjattiin sääntöjä jälleen. Pääsymaksua, osuusmaksua ja ylijäämän käyttöä koskevat kohdat uusittiin sel-
laisiksi kuin ne nykyäänkin ovat.

V. 1943 tapahtuneessa sääntöjen uudistuksessa 23. 11. 1943 korotettiin liikkeen kasvun johdosta hallintoneuvoston jäsenten lukumäärä 12:sta 15:een. Johtokunnan jäseniä tuli olemaan 5 siihenastisten 2 jäsenen ja 2 varajäsenen asemesta. Osuusmaksun suorituksen tuli tapahtua kertakaikkiaan jäse-
neksi liityttäessä.

JOHTAJAN VAIHDOS JA APULAISSJOHTAJAN OTTAMINEN.

Juuri sotavuoden 1939 alussa tapahtui johtajan vaihdos. Yksityisyrittäjäksi silloin siirtyvän toimitusjohtaja A. Kosken seuraajaksi valittiin Etelä-Hämeen Osuusliikkeen toimitusjohtaja N. Luoma-aho, joka aikaisemmin oli ollut Keski-
maan palveluksessa Äänekosken myymälän hoitajana. Hän tuli liikkeen johtoon 1. 1. 1939, so. hetkenä, jolloin suurvalto-
jen sotaan valmistautuminen oli muutenkin vilkkaaksi ke-
hittynyttä talouselämää kannustanut ennenkuulumattomaan vauhtiin niin muualla maailmassa kuin meilläkin. Sama toi-
minnan tahti oli tuntuviissa maamme koko puolueettomassa osuuskauppaliikkeessä ja myöskin Keskimaassa. Olihan kiin-
teistöjen hankinta- ja rakennustoiminta, myymälöiden ka-
lustaminen ja muu uudenaikaistaminen vauhdikkaampaa kuin milloinkaan ennen ja liikevaihto kasvoi myös entistä no-
peammin. Kehitys näytti lupaavalta, kunnes puhkesi sota, joka asetti ratkaistavaksi joukoittain uusia, ennalta aavista-
mattomia kysymyksiä ja vei Keskimaankin johdon monien yllätyksellisten tehtävien eteen.

Onneksi oli johtokunnassa ja hallintoneuvostossa kauan pohdittavana ollut kysymys apulaisjohtajan ottamisesta rat-

kaistu vähän ennen edellä kosketeltua johtajan vaihdosta myönteisesti. Jo v.1936 oli kysymys esillä vakinaisen myymäläntarkastajan toimen perustamishankkeen muodossa ja jätettiin johtokunnan valmisteltavaksi hallintoneuvostolle esittämistä varten. Asiassa päädyttiin ratkaisuun 22.6.1938, jolloin apulaisjohtajaksi valittiin Heikki Sipponen. Hän ryhtyi tehtäväänsä 5.7.1938 hoitaen sitä menestyksellisesti, kunnes kesäkuussa 1944 erosi siirtyäkseen toiseen toimeen. Siitä asti (26.6.1944) toimii apulaisjohtajana Albin Aaltonen.

SOTAVUODET.

Sodan puhkeamisesta huolimatta maamme talouselämä oli vireätä koko vuoden 1939, samoin seuraavan. Vaikka sota-toimialueella ja sitten Moskovan rauhansopimuksen johdosta suuri määrä osuuskauppoja joutui lopettamaan toimintansa, kasvoi keskusliikkeiden ja puolueettomien osuuskauppojen yhteinen myynti suuresti. Niin kävi Keskimaaassakin, jossa jäsenistö myös lisääntyi tavallista vauhdikkaammin, taloudellinen asema on vahvistunut ja liikkeen nauttima luottamus sekä kaupungissa että maaseudulla on lujittunut.

Ensimmäisiä sodan aiheuttamia haittoja talouselämässä oli hintojen kohoaminen. Keskimaa koetti omalta osaltaan sitä ehkäistä mm. välttämällä yleensä varastoon hankittujen tavaroiden hintojen korottamista. Tämän se teki kyllä tietäen, että jos sota jatkuu, kohoavat hinnat välttämättä tavarain saannin ja kuljetuksen vaikeutumisen, rahtien nousun ja sotavakuutusten vuoksi, niinkuin sittemmin tapahtuikin. Muita lähimpiä sodan aiheuttamia vaikeuksia liike-elämässä yleensä ja samoin Keskimaaassa oli työvoimakysymys. Sekä toimihenkilöistä että muusta työvoimasta tuli puute jo talvisodan aikana. Sen päätyttyä oli työvoimaa jo runsaastikin, kunnes

Keskustoimiston kirjanpito-osasto.

sodan uudelleen v.1941 puhjettua pulma tuli vaikeammaksi kuin ennen. Miesten jouduttua sotatoimiin oli turvauduttava osaksi alaikäiseen, mutta ennen kaikkea naistyövoimaan. Tällöin jouduttiin ottamaan palvelukseen ennalta alaan perehtymättömiä henkilöitä, minkä vuoksi johdon taholta tapahtuvaa opastusta ja toiminnan seuraamista ja tarkkailua oli tehostettava. Karjalaisen siirtoväen joukossa tuli kuitenkin osuuskauppatoimintaan hyvin perehtynyttä työvoimaa, mikä helpotti asiain hoitoa.

Mutta kun sitten sodan päätyttyä miehet v:n 1944 lopulla vapautuivat asepalveluksesta ja olivat valmiit palaamaan entisiin tehtäviinsä, tuli ratkaistavaksi kysymys heidän ja heidän tilalleen otettujen uusien toimihenkilöiden työmahdollisuuksista. Keskimääräisesti ratkaistiin kysymys niin, että kaikki asepalveluksesta kotiutetut, vähintään 6 kuukautta liikkeen palveluksessa olleet otettiin takaisin palvelukseen

*Kuva sekatavara-
osastolta ennen
sotaa, jolloin
herkkuja oli
viljalti tarjolla.*

ja lisäksi otettiin lukuisasti menetetyn Karjalan alueen osuus-
kauppojen toimihenkilöitä, samalla kun tehtäviä sodan
aikana hoitaneet yleensä pysytettiin liikkeen palveluksessa.
Tämä oli mahdollista sen johdosta, että liikevaihto nousi
samaan aikaan jyrkästi ja lisätyövoimaa tarvittiin.

Tavarain saannin vaikeutuminen on kaupankävijöille ollut
sota-ajan pahimpia pulmia eikä vähimmin Keskimaalle.

Ulkomaankaupпамme Moskovan välirauhaan 1944 asti oli
kyllä vilkasta suuntautuen pääasiassa Saksaan ja lisäksi
Skandinavian maihin. V. 1943 se paisui ennenkuulumatto-
man suureksi ollen kuitenkin jatkuvasti tuontivoittoinen.

*V. 1945 ei hyl-
lyiltä näin
kuvasta huomaa
köyhyyttä, mutta
makeispurkkien
paikalle ovat
tulleet lelut ja
posliinitavarat
ovat vallanneet
alaa.*

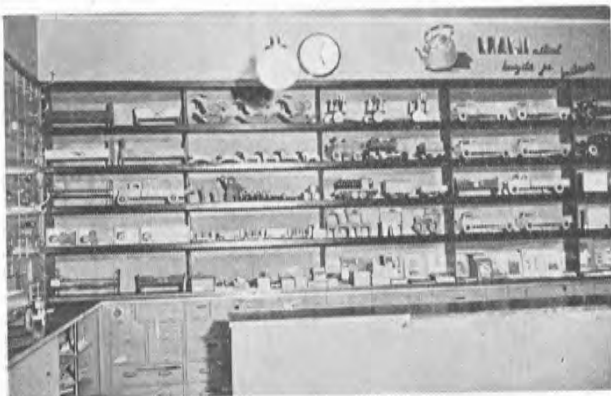
*Kangasosastolla
oli ennen tavaraa,
ettei hyllyille sopi-
nut. Pisteitä ei
tunnettu eikä
pyydetty paljon
rahaakaan.*

Maahan tuodut tavarat, samoin kuin oman maamme teollisuuden ja maatalouden tuotteet menivät kuitenkin suuressa määrin armeijan tarpeisiin. Siviilikulutukseen riitti yhä vähemmän. Tämän vuoksi tavaroiden kaupan säännöstely, joka heti sodan alettua oli järjestynyt välttämättömien elintarvikkeiden säännöstelyksi, oli ulotettava yhä laajemmalle. V. 1941 huonon vuodentulon johdosta oli elintarviketilanne vaikein sanotun vuoden lopussa ja varsinkin v:n 1942 alkupuolella. Annoksia oli supistettava ja kuljetusvaikeuksien vuoksi eivät nämä vähennetytkään erät ehtineet aina määräaikana jaettaviksi.

*V. 1945 on
paperivalmisteilla
koetettu peittää
kangashyllyjen
ammottavaa
tyhjyyttä.*

Rautaosastolla on nyt leluja siinä, missä ennen hyllyt notkuivat emalji-, kupari- ja alumiinitavaroiden runsaudesta.

Vaikka vuodentulo v.1942 oli jo parempi ja v.1943 vielä parempi, varsinkin kun leipäviljan viljelyn lisääntyminen ja karjakannan kasvu oli silloin huomattava, aiheutti maidon niukkuus kulutuskeskuksissa ja erityisesti Jyväskylässä sen jakeluliikkeille paljon huolta ja vaivaa, mikä Keskimaassa-kin kyllä saatiin kokea. Vaatetus- ja jalkinetilanne tuli sodan kestäessä yhä vaikeammaksi eikä sen alan tavaroita ole saatu Keskimaahankaan kaikista yrityksistä huolimatta edes välttämättöimpiä määriä.

Jyväskylässä on vaikeuttanut tavarain saantia huomattavasti sekin seikka, että valtiovallan toimesta eri paikkakun-

Jonot ovat solatajan ilmiöitä ja joskus näkymä on tällainen.

Autot on muunnettu hiili- tai pilkekäyttöiseksi, muttasuuria kuormia on liikuteltu niilläkin.

tien kauppoihin toimitetaan tavarat suuressa määrin viimeisten rauhanvuosien ostojen perusteella. Mutta Jyväskylän ja sen lähiympäristön asujamisto on sodan aikana kasvanut poikkeuksellisella tavalla. Tänne on sijoitettu erittäin suuret määrät siirtoväkeä ja täällä ovat nopeasti lisääntyneet ja laajentuneet ase- ja muut puolustusmateriaalitehtaat vetäneet työntekijöitä ja henkilökuntaa seudulle valtavat mää-

Tällainen lähettijoukkue — Keskimään poikia — oli ennen lähtövalmiina kevyempiä tavarankuljetuksia suorittamaan.

*Keskimaa
keskeisenä
Kauppakadun
iltavalaistuksessa.*

rät. Edellämainittu jakoperuste on siten Jyväskylän osalta epäoikeudenmukainen, varsinkin kun tätä ympäröivä maakunta on metsäaluetta ja sellaisena niukasti elintarvikkeita tuottavaa.

Kuljetuskysymys on sodan aikana ollut yksi vaikeimmin ratkaistavia taloudellisia pulmia. Niin on ollut laita erikokoisesti Keskimaan toimialueella ja koko Keski-Suomessa. Auto liikenteessä pelastuttiin kyllä katastroofista, kun uusilla keksinnöillä saatiin puu- ja hiilikaasuttimet käyttökelpoisiksi ja siten päästiin autojen polttoainekysymyksessä melkein riippumattomiksi nestemäisten polttoaineiden saannista. Mutta armeija tarvitsi käyttöönsä nämäkin »häkärit». Niinpä Keskimaankin omaan käyttöön ei jätetty puoltakaan siitä automäärästä, mikä normaalioloissa oli katsottu välttämättömäksi. Autolla kuljetukset oli nyt erittäin tarkoin suunniteltava ja valvottava, että tavaroita oli samalla matkalla kuljetettavana kumpaankin suuntaan. Kun rautatiekuljetuskin oli aika ajoin katkenneena ja tavallista hitaampaa, lisäsi tämäkin jo muuten tällä seudulla vallinnutta tavarapulaa. Tavarankuljetuksessa kaupungin alueella on menestyksellä käytetty hevospeliä.

Talkootoiminta. Elintarvikkeiden ja teollisuuslaitosten raaka-aineen puutteen sekä työvoimapulan torjumiseksi maassamme järjestyneeseen vapaaehtoiseen talkootoimintaan osal-

*Keskimaan
julkisivua
Asemakadulta
katsottuna.*

listui Keskimaan henkilökuntakin osaltaan siitä huolimatta, että työvoimaa omiinkin tarpeisiin oli varsin niukasti. V. 1942 oli parhaimpana sadonkorjuu- ja samoin motinteko-aikana yleensä joka päivä ainakin yksi työryhmä liikkeellä ja talkootunteja karttui viitisentuhatta. Nuorten talkootoimintaa on Keskimaa edistänyt voimakkaalla keräilytoiminnan mainostamisella sekä keräilytuotteiden ostamisella. Huomattavimmiksi keräilyartikkeleiksi ovat muodostuneet kävyt, pajun- ja kuusenparkki, koripaju, marjat, sienet ja voikukan juuret.

Palstaviljely. Helpottaakseen henkilökuntansa ja jäsenistönsä elintarviketilannetta ja tarjotakseen heille tilaisuu-
den omatoimiseen elintarviketuotantoon Keskimaa järjesti

*Keskimaan
kahvila ja
matkustajakoti
Korpilahden
kirkolla.*

Korviketauko perunannostotalkoissa Laukaan Perttulassa.

kesällä 1942 ensi kerran palstaviljelytoiminnan. Erikoisena kannustimena siihen oli talvikautena 1941—42 vallinnut ankara perunoiden ja ruokajuureksien puute, jonka uusiutumisen ehkäisemiseksi kasvitarha- ja palstaviljely- sekä maatalouskerhotoiminta kaikkialla yleistyi.

Jyväskylän esikaupunkialueelta Tourulan kansakoulun läheltä vuokrattiin kaupungilta peltoalue, samoin hankittiin viljelysmaata vuokralle Laukaassa ja Suolahdessa. Nämä jaettiin $\frac{1}{2}$ —2 aarin suuruisina palstoina etupäässä suurperheisille liikkeen jäsenille. Vuokrana perittiin vain liikkeen maksaman vuokran osuus. Palstat hoidettiin yleensä erittäin huolellisesti ja tulokset kannustivat yrittämään vastakin. Niinpä sitä onkin vuosi vuodelta jatkettu ja erikoisesti keväällä 1945 — huonon perunavuoden jälkeen — palstojen kysyntä oli suuri.

Elintarvikesäännöstely aiheutti kaupassa arvaamattoman suuren lisätyön. Tavarain myynti tuli tapahtumaan yleensä entistä pienemmissä erissä ja myyjän oli lisäksi uhrattava

*Osaston
tyttäret
myyntityön
päätyttyä
kuponkeja
selvitte-
mässä.*

aikaa kuponkien irroittamiseen, laskemiseen ja tilittämiseen. Oli myöskin seurattava olosuhteitten pakosta ehtimiseen muuttuvia säännöstelymääräyksiä ja johdon puolestaan valvottava, että niitä tarkoin noudatetaan. Kuponkien tilitys ja säännöstelystä johtuva kirjanpito sekä kirjeenvaihto vaativat paljon aikaa ja huolta.

Säännöstelyn ulottuessa v. 1940 lopulla yhä useampiin tavaralajeihin ja määräysten moninaistuessa säännöstelyasiain hoito keskitettiin yhden — myöhemmin useamman — henkilön yksinomaiseksi tehtäväksi. Valtiovallan määräyksiä ja niiden toteuttamiseksi annettuja ohjeita on täten pyritty

*Terveytensä ja
reippautensa
kuponginlaskijat
hankkivat
urheilemalla.
Kuvassa kori-
pallojoukkue.*

Hallintoneuvoston ja johtokunnan jäseniä v. 1945.

Istumassa (vasemmalla): kansanopistonjohtaja Impi Sirkka, talousneuvos J. V. Niemelä, talousopettaja Alli Oksanen ja tehtailija Julius Uusitupa. Seisomassa: toimitusjohtaja N. Luoma-aho, maanviljelijä Kosti Kivivuori, maisteri Wolmari Schildt, lehtori Vihtori Riijärvi, opettaja J. A. Leppämäki, maanviljelijä Heikki Taipale, agronomi U. Kupias, maisteri Mauno Pohjonen, tehtailija Eino Leinonen ja agronomi Alb. Veijo.

tunnontarkasti noudattamaan. Kuinka suureksi säännöstellyn aiheuttama lisätyö Keskimaan kokoisessa suurliikkeessä on muodostunut, osoittaa mm. se, että vuoden 1942 kuluessa liikkeen henkilökunta joutui irrottamaan, laskemaan ja tilitämään n. 30 miljoonaa kuponkia eli keskimäärin n. 100 000 kpl. päivässä.

Verot. Sodan raskaita seurauksia on ollut verojen suunnaton lisääntyminen. Valtio on kyllä jatkuvasti paisunutta rahantarvettaan tyydyttänyt suuressa määrässä kotimaisilla lainoilla, joiden saantiin rahan runsauden vuoksi on ollut

Myymälätoimikuntien jäsenet yhteiskokouksessa v. 1939.

mahdollisuuksia. Mutta päätulolähteenä ovat olleet verot. Niiden muodostama kuorma on Keskimaankin osalta muodostunut varsin raskaaksi. V. 1940 meni veroihin mk 271.543: — eli 0,4 %, mutta v. 1942 jo mk 950.816: — = 1,1 % ja v. 1944 kokonaista mk. 1 432 554: — = 1,1 % myynnistä eli enemmän kuin vuosiylijäämä. Erittäin raskas ja kohtuuttomalta tuntuva on näin suurelle liikkeelle ollut suhdannevero, joka v. 1941 oli liki 0.5 milj. mk.

Liikevaihtovero, jota koskeva laki tuli voimaan 1. 2. 1941, on aiheuttanut liikkeelle huomattavasti lisää kirjanpito- ja laskutyötä, joka on tehtävä täysin ilmaiseksi, kuten säännöstelynkin aiheuttama lisätyö.

Velkakauppa. Yksi sota-ajan myönteisiä saavutuksia Keskimaan vaiheissa on ollut velkakaupan lopettaminen — toivottavasti nyt pysyvästi. Jo liikkeen alkuvuosina, jolloin velaksimyynti ensimmäisten sääntöjen mukaan oli erinäisin rajoituksin sallittua, oli jouduttu tuntemaan sen kohtalokkaat vaikutukset ja lopettamispäätös tehty ensi kerran osuus-

Puheenjohtajat.

Talousneuvos J. V. Niemelä.

*Hallintoneuvoston jäsen v:sta 1920, ensin varapuheenjohtajana
ja v:sta 1928 puheenjohtajana.*

N. Luoma-aho.

Toimitusjohtaja v:sta 1939.

Johtokunnan puheenjohtaja.

Impi Sirkka,

kansanopistonjohtaja.

*Naistoimikunnan puheenjohtaja
ja hallintoneuvoston jäsen.*

kunnan kokouksessa jo 8.11.1918. Tätä päätöstä ei kuitenkaan jaksettu ajanoloon johdonmukaisesti noudattaa. Kilpailevien liikkeiden myydessä velaksi joutuivat varsinkin erinäisten sivumyymälöiden hoitajat kiusaukseen menetellä samoin. Seurauksena oli, että erityisesti taloudellisen laskukauden aikana 1930-luvun taitteessa suuri osa saatavista muodostui epävarmoiksi ja piti poistaa. Johtokunnan sekä hallintoneuvoston oli myymälöihin annettava ohjeita ja varoituksia velaksimyynnin estämiseksi.

V.1940 hallintoneuvostossa ja johtokunnassa laadittiin osuuskuntakokoukselle esitys velkakaupan täydelleen lopettamisesta, niinkuin liikkeen säännötkin edellyttivät. Osuuskuntakokous teki asiassa myönteisen päätöksen, jonka toteuttamiseen olosuhteet olivat mitä edullisimmat, rahaa kun oli liikkeellä runsaasti ja tavarain vähyys jo tuntuva. Menekistä ei tarvinnut enää huolehtia eikä ostajia velaksi antamalla liikkeeseen houkutella. Seurauksena velaksimyynnin lopettamisesta yksityisille ostajille oli, että jo samana vuonna saatavat supistuivat käytännöllisesti katsoen olemattomiin.

Ettei velkakaupan lopettaminen suinkaan ole vieroittanut yleisöä Keskimaasta eikä vähentänyt jäsenten mielenkiintoa liikkeeseensä, vaan vaikutti päinvastoin, osoittaa osaltaan jäsenmäärän ja samalla myynnin erittäin suuri nousu juuri edellämainitusta vuodesta 1940 lukien. Koko Keski-Suomen Osuuskauppapiirin puolueettomien osuuskauppojen myynnistä oli Keskimaan osuus v.1941 36,2 % ja v.1944 41,2 %.

LOPPUSANAT

Sodan ajan olojen vaikutus on monella tavoin tuntuissa Keskimaan kehitysvaiheissa. Edellä jo kosketeltujen uusien tehtävien, velvollisuuksien ja raskuuden lisäksi on sodan ja sen jälkiselvitysten, so. erityisesti hävitettyjen alueiden jälleerakentamisen, siirtoväen asuttamisen ja sotakorvausten suorituksen seurauksena, että Keskimaassakin rakennus- ja laajennussuunnitelmat odottavat toteuttamistaan. Uusien myymälöiden avaamista tarkoittavia pyyntöjä on eri paikkakunnilta saapunut runsaasti, mutta rakennusvaikeuksien vuoksi ei näitä toivomuksia ole vielä päästy toteuttamaan. Rasittavaksi muodostunut verokuorma pakottaa myöskin varovasti suhtautumaan liikelaajennuksiin.

Se suosio ja kannatus, minkä Keskimaa on kolmikymmenvuotisen toimintansa aikana saavuttanut ja joka erityisesti viime vuosina on tullut näkyviin, on kuitenkin liikettä velvoittavana otettu huomioon. Tarkoituksena on mahdollisuuksien mukaan kehittää liikettä entistä tehokkaammin palvelemaan vuosi vuodelta kasvavaa jäsenkuntaa ennen kaikkea nykyisellä toimialueella, jossa puolueettomalla osuuskauppaliikkeellä on vielä paljon tehtävää ja mahdollisuuksia toiminnan tehostamiseen.

Luottamuksella ja toivorikkaana katsoo Osuusliike Keskimään hallinto ja johto tulevaisuuteen yli nykyhetken vaikeuksien. Se uskoo, että samoin kuin vastoinikäymiset on voitettu ennenkin, jo silloin, kun osuustoiminta-asia seudulla oli vielä vieras ja osuuskauppaliike käytännössä koettelematon, ne voitetaan nyt ja myöhemmin, jolloin kansan suuret joukot kokemuksensa perusteella tuntevat ja tunnustavat, mikä korvaamaton taloudellisen aseman apuneuvo ja tuen antaja osuustoiminta yleensä ja erikoisesti osuuskauppaliike heille on.

Kiitollisena Keskimään johto ja jäsenistö muistaa niitä uranuurtajia, jotka kolmekymmentä vuotta takaperin mitä vaikeimmissa oloissa tulevaisuuteen luottaen liittyivät yhteen ja laskivat perustuksen osuuskaupalle, joka on osoittautunut elinvoimaiseksi ja kehittynyt puolueettoman osuuskauppaliikkeen piirissä maakunnan johtavaksi sekä noussut ensimmäisten joukkoon koko maassamme.

HALLITUKSEN JA HALLINTONEUVOSTON PUHEENJOHTAJINA OVAT TOIMINEET:

Oskari Reino, opettaja	3. 6. 15 — 31. 10. 18
Arvi Sipola, kansak. tarkastaja ...	1. 11. 18 — 31. 12. 19
K. V. Laitila, konttorinjohtaja ...	1. 1. 20 — 30. 6. 20
Juho Jussila, yliopettaja	1. 7. 20 — 31. 12. 22
J. Airila, isännöitsijä	1. 1. 23 — 31. 5. 28
J. V. Niemelä, talousneuvos	1. 6. 28 —

JOHTAJINA OVAT TOIMINEET:

Niilo Pyy	15. 8. 15 — 30. 4. 17
Eino Jylhä	1. 6. 17 — 28. 2. 18
Oskari Reino (väliaikaisesti)	1. 3. 18 — 8. 10. 18
Oskari Pesonen	9. 10. 18 — 30. 6. 19
Väinö Sundberg	1. 7. 19 — 4. 5. 21
P. E. Korhonen	5. 5. 21 — 23. 1. 22
Väinö Aaltonen	15. 3. 22 — 31. 5. 33
Aarne Koski	1. 6. 33 — 31. 12. 38
N. Luoma-aho	1. 1. 39 —
Heikki Sipponen, apulaisjohtaja	5. 7. 38 — 23. 6. 44
Albin Aaltonen, »	26. 6. 44 —

OMAIKUUSTASE 31. 12. 1944.

Varat:

Rahaa	58 521:16	
Säästökassareservi	1 155 500:—	
Obligatioita	44 000:—	1 258 021:16
Saatavat ostajilta		32 912:85
Tavaravarastot	20 436 068:22	
Valtion Viljavaraston viljaa	1 206 414:07	21 642 482:29
Osakkeita ja osuuksia		366 155:—
Jäsenrahasto S.O.K:ssa ...	602 400:—	
» Hankkijassa	113 000:—	715 400:—
Kiinteistöt	15 817 390:—	
Kalustot	3 326 100:—	
Autot	850 000:—	19 993 490:—
	mk	44 008 461:30

Velat:

Tilivelat myyjille		6 710:90
Säästökassatalletukset	9 246 863:89	
Pankki- ja velkakirjalainat	15 181 505:60	
Kiinnityslainat	12 808 500:—	37 236 869:49
Osuuspääoma	283 658:19	
Vararahasto	3 503 458:38	
Muut rahastot	1 557 416:09	5 344 532:66
Ylijäämää		1 420 348:25
	mk	44 008 461:30

Keskimaan kehitys numer-

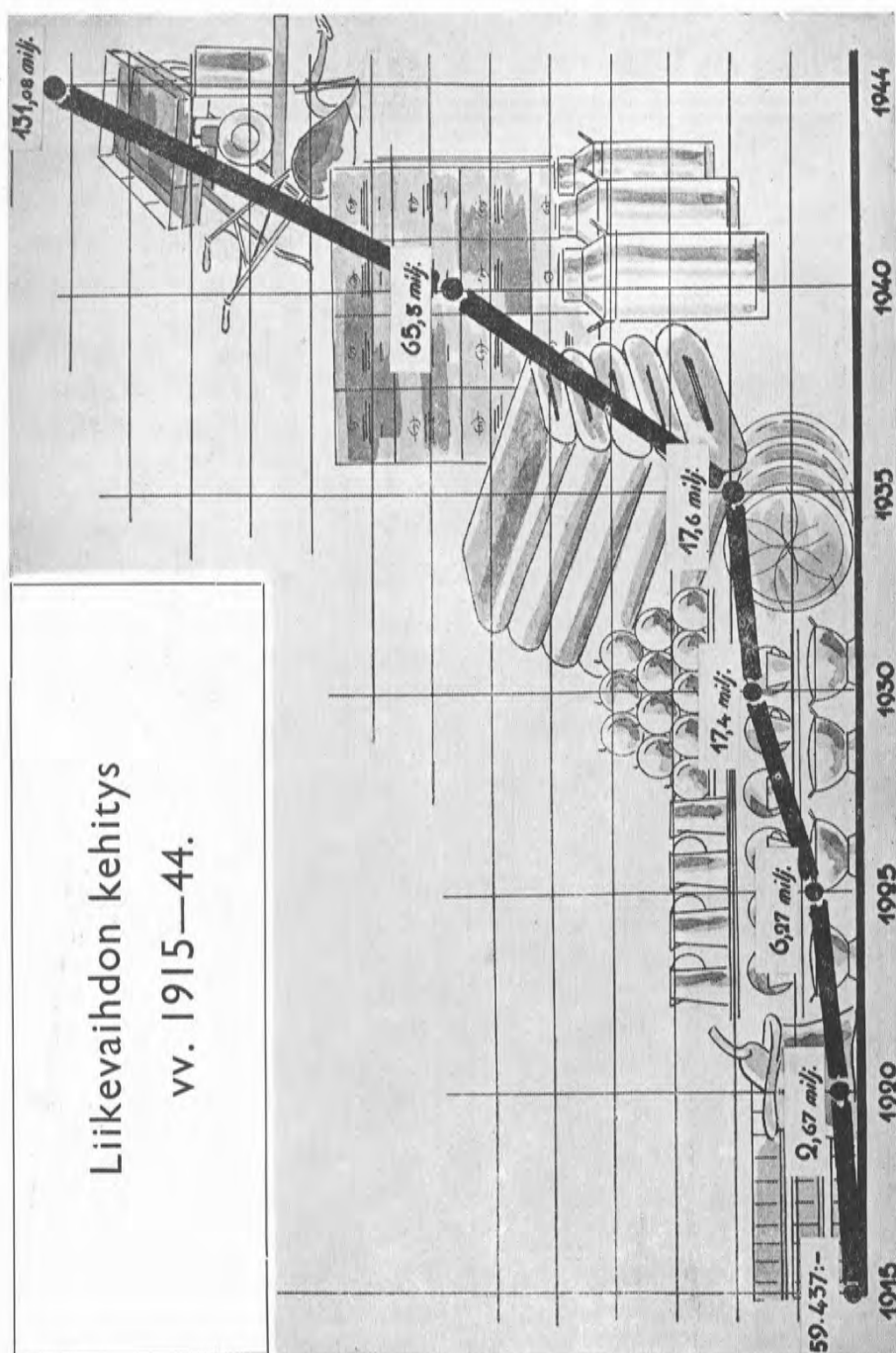
Vuosi	Henkilö- kunta	Jäsen- määrä	Liikevaihto mk	Brutto- yli jäämä mk	% myyn- nistä	Netto- kustannukset mk	% myyn- nistä
1915	4	66	59437:—	3889:—	6,5	3111:—	5,2
1916	4	73	256719:—	19898:—	7,7	10497:—	4,1
1917	7	136	454737:—	35003:—	7,7	22778:—	5,0
1718	5	144	561478:—	22681:—	4,0	8574:—	1,5
1919	6	240	1073513:—	84591:—	7,9	26157:—	2,4
1920	13	337	2679702:—	191481:—	9,8	163176:—	8,4
1921	15	323	4122827:—	273506:—	6,6	307994:—	7,5
1922	14	315	3702483:—	282263:—	7,5	341922:—	9,2
1923	20	337	4929126:—	484557:—	9,8	369020:—	7,5
1924	23	465	5833083:—	529710:—	9,1	478677:—	8,2
1925	24	582	6241759:—	598648:—	9,6	540128:—	8,7
1926	27	698	8824146:—	658915:—	7,5	517090:—	5,9
1927	38	758	11112297:—	1116182:—	10,0	707924:—	6,4
1928	48	945	15721574:—	1426658:—	9,1	946041:—	6,0
1929	56	1123	17796929:—	1461391:—	8,2	1259488:—	7,1
1930	58	1178	17406997:—	1516077:—	8,7	1366545:—	7,9
1931	49	1280	13829679:—	1270950:—	9,2	1111287:—	8,0
1932	53	1294	13345192:—	1106489:—	8,3	1123240:—	8,4
1933	55	1296	13116891:—	1169555:—	8,9	1345100:—	10,3
1934	56	1364	14158152:—	1376829:—	9,7	1027771:—	7,8
1935	69	1478	17674481:—	1420808:—	8,0	1134600:—	6,4
1936	93	1601	20405990:—	1798755:—	8,8	1379706:—	6,8
1937	131	1736	31188879:—	3154994:—	10,1	2181959:—	7,0
1938	158	2034	34047529:—	3261313:—	9,6	2758063:—	8,1
1939	201	2403	39571556:—	3605275:—	9,1	2610556:—	6,6
1940	262	2929	65324002:—	6339328:—	9,7	4617200:—	6,6
1941	318	3504	78875486:—	6886385:—	9,0	5230600:—	6,6
1942	358	4081	86588241:—	8701578:—	10,3	6732743:—	7,8
1943	360	4571	107588241:—	11077097:—	10,3	9044149:—	8,4
1944	383	5072	131087154:—	12860570:—	9,8	10531755:—	8,0
			767779280:—	72735376:—	9,1	57897851:—	7,3

roina vv. 1915–1944.

Puhdas ylitai alijäämä mk	Ylijäämän palaut. mk	Poistot kiint. ja irtaimistosta mk	Kiinteistöt ja irtaimistot mk	Rahastot mk
711:—	—	67:—	1 355:—	3 527:—
9 401:—	—	223:—	2 007:—	13 252:95
14 261:—	—	262:—	2 363:—	27 088:—
2 275:—	—	14 304:—	1 500:—	30 877:27
38 921:—	6 362:—	19 513:—	70 049:—	76 640:—
21 445:—	—	6 860:—	164 414:—	100 905:53
— 39 388:—	—	4 900:—	209 727:—	101 147:53
— 59 659:—	—	125 648:—	251 490:—	105 826:93
89 222:—	—	26 315:—	1 168 929:—	135 398:48
34 797:—	—	16 236:—	1 352 768:—	180 353:01
39 184:—	—	19 336:—	1 610 351:—	223 797:16
116 442:—	6 624:—	25 383:—	1 504 505:—	362 263:23
357 675:—	11 252:—	50 583:—	1 909 104:—	720 225:77
388 658:—	35 000:—	91 959:—	2 548 304:—	1 114 690:29
106 768:—	54 000:—	57 135:—	3 378 801:—	1 186 594:12
51 026:—	—	98 506:—	3 604 600:—	1 193 336:49
63 105:—	—	96 558:—	3 710 600:—	1 251 948:36
— 111 822:—	—	95 071:—	3 063 100:—	1 138 557:87
— 275 748:—	—	100 203:—	3 663 300:—	855 126:26
249 019:—	75 000:—	100 039:—	3 570 000:—	1 022 224:85
135 554:—	60 000:—	130 654:—	4 840 000:—	1 089 575:89
154 590:—	70 000:—	194 459:—	5 327 916:—	1 289 280:75
514 051:—	210 000:—	458 984:—	5 946 144:—	1 716 304:59
201 492:—	95 000:—	300 758:—	6 925 700:—	1 794 877:75
499 790:—	100 000:—	804 929:—	9 937 155:—	2 079 872:17
1 107 158:—	375 000:—	609 793:—	10 424 702:—	3 155 876:63
1 055 879:—	350 000:—	654 113:—	13 473 780:—	4 016 204:88
1 015 143:—	315 000:—	772 329:—	15 200 000:—	4 700 371:—
1 215 606:—	400 000:—	965 402:—	17 942 000:—	5 676 204:—
1 412 537:—	400 000:—	994 305:—	19 993 490:—	6 764 881:—
8 408 093:—	2 563 238:—	6 834 827:—	—	—

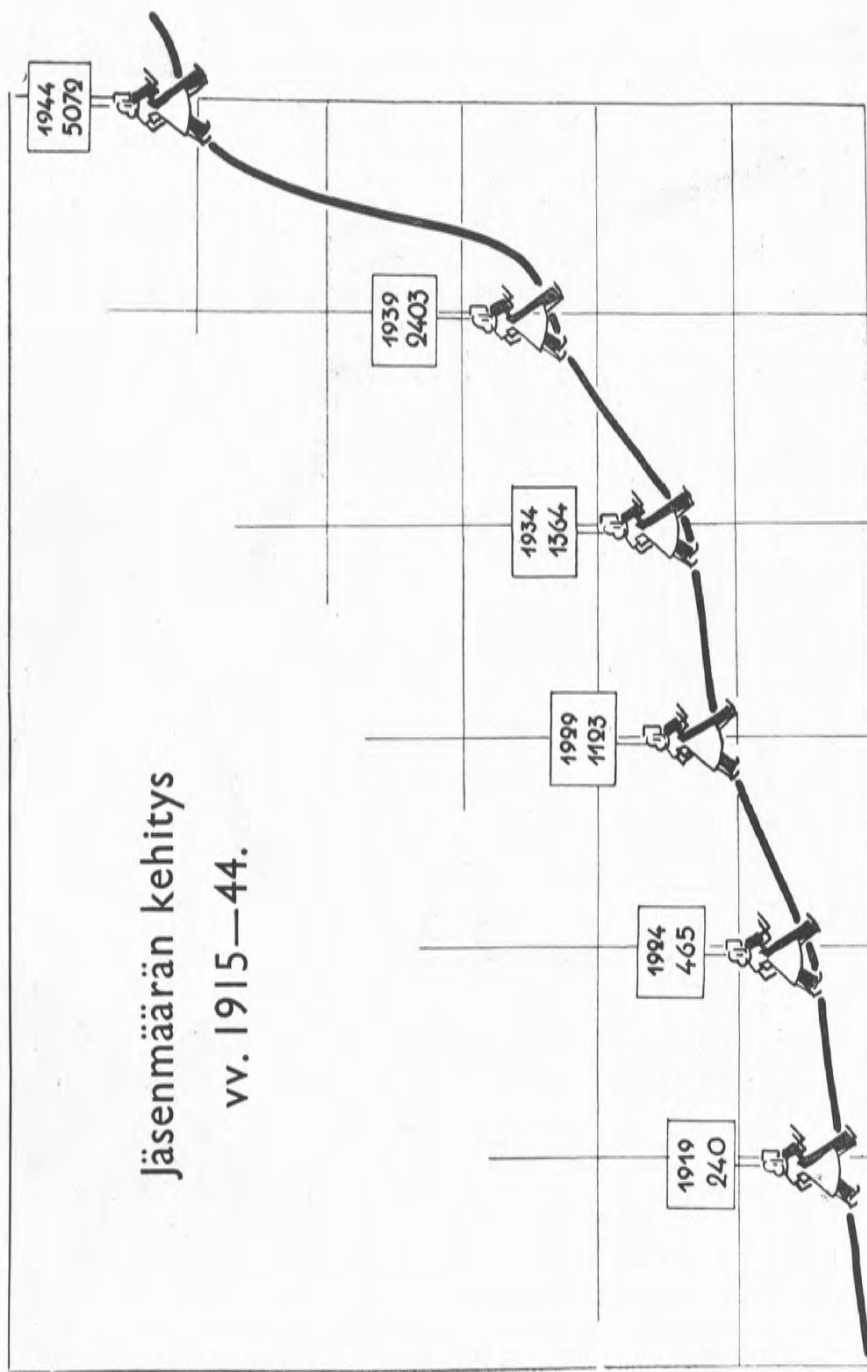
Liikevaihdon kehitys

vv. 1915—44.

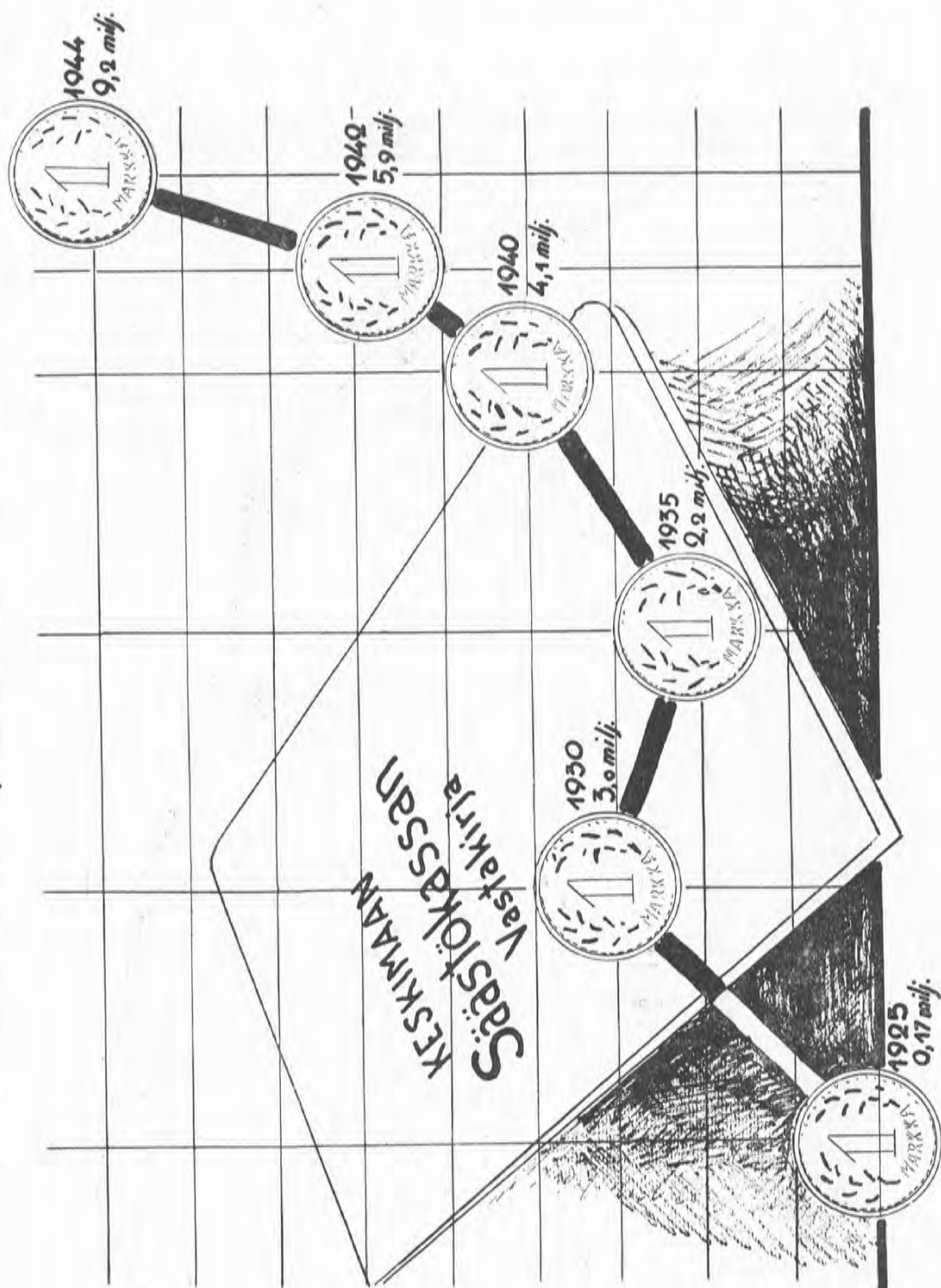

Jäsenmäärän kehitys

vv. 1915—44.

Säästökassatalletusten kehitys vv. 1925—44.

Rahastojen kehitys
vv. 1915—44.

